

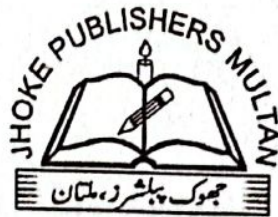

پانی نال کہانی

مزار خان

پانی نال کہانی

مزارخان

جھوک پبلشرز دولت گیٹ ملتان

061-4511568-0308-7385765

جملہ حقوق لکھاری دے ہتھ پر کیے ہن

پاٹی نال کہاٹی	:	کتاب
مزار خان	:	لکھاری
کہاٹیاں	:	ونکی
شہیر احمد بلوچ	:	کمپوزنگ
رؤف پہوڑ	:	پروف
رفعت عباس	:	مکھ پناں
محبوب تالش	:	چون
جون 2013ء	:	تاریخ اشاعت
500	:	تعداد
پیٹھا	:	ایڈیشن
200 روپے	:	مئل
جھوک پرنٹرز۔ ملتان	:	چھپندڑ

وڈیر اطاح خان دی یاد اچ
جنیں ساری حیاتی ذمے واری طور ستھ پرہیں آتے
قصے کہانی وچوں آپنی وستی دی تربیت کیتی۔

فہرست

5	پاٹی نال کہاٹی	
7	ڈُو پیرے دی رکھی	-1
15	گا لھا	-2
26	پاٹی دی موت	-3
34	لُوھ مویاں دی کہاٹی	-4
48	قصے اندر قصہ	-5
60	ڈُیس پُجاری	-6
74	بھٹو	-7
84	ھے بت خان	-8
94	وتھ	-9
98	قصہ ہک اغوا تھے شاہردا	-10
104	میں تکیوں سُجاتے	-11
115	گُمان ہی مان	-12

پانی نال کہانی

چھوٹے لاء اپنے کھوہ تے مولوی لطف علی دے شاہ سیفل اُتے بدیل بانو دے منظوم قصے توں علاوہ بے شمار مہا بھارتی قصے سُنے۔ ڈکھٹیاں دی چھوٹی جہیں وستی داوڈ پراطالح خان ہر سیالے اپنے ہک عزیز حیدر و خان کون ملتان کنوں ہا سے کار تھل دعوت ڈیوے ہا۔ اوڈ اڈھاسر یلا اُتے خوش گفتار قصہ گوہی۔ کئی کئی راتیں وستی دے جٹیاں ذالیں ہالاں کون پہہ قصے سُنا دے ہا۔ قصہ سُن دے کجھ پال سمھ و نچن ہا۔ کجھ فدا حسین خان گاڈی داوڈے گھیر آلا قصہ سُن دے سُن دے وسیب دی کہانی دے جیندے جاگدے کردار بن گئیں۔

80ء دے ڈہا کے اچ ممتاز حیدر ڈاہر اپنے کہیں عزیز کون ملن سائے دیرہ اسماعیل خان آندے۔ پراٹی دوستی ہی۔ اُچچا آگلیندے۔ ڈو چار ڈیہہہ اپنے عزیز ”خلیفہ“ کول بلکدے۔ راتیلے میڈ و روز آوے ہا۔ سندھو بادشاہ دی من تے پہہ شاہر دے شاعر ادبیاں کولوں اوندے مہا بے شاعری سُنن نصیب تھیوے ہا۔ سرائیکی آرٹ ادب دی ترقی اُتے ایندے امکانات اُتے نال دی نال لمبیاں بحثاں وی تھیون ہا۔ میڈے کول اٹھ ڈاہ اٹھ چھپیل کہانیاں ہن۔ مرحوم ڈیہدے پڑھدے آہدے: میکوں ڈے چا۔ ہک ہک کر کے ”سو جھلا“ اچ چھپساں۔ ”قصہ ہک اغوا تھئے شاہر دا“ ”سو جھلا“ وچ چھپیا وی سہی۔ اے کہانی ہن وی ”سو جھلا“ وچوں لہھی اے۔ ڈاہر مرحوم تھی گیا۔ باقی ماندہ کہانیاں اوندے الماڑیاں اندر کھائیں مرستیاں۔ کہانیاں کیا ہن ایہو جیہاں کہانیاں ہوسن۔ ارمان مرگھڑے دی بے وقت موت دا ہے۔ دوست پیارا بھلدا نہیں ہالے تک۔

اشوالال اکثر اے آدھے دیرے آوے ہا۔ ہک دفا رفعت عباس، سندھی فقیر آتے اشوالال
 ، کٹھے سچو آبتیندن۔ دوستاں بھتی میل ملاوڑی اوں رات، اشوسیں تھل دا زبانی قصہ سُنڈے۔
 موڈ اچ آہدے: ”ایکوں فوراً لکھ۔ اے تل دی مکمل کہانی اے“ ایٹھا لوجی آف سرائیکی پروزدی
 پہلی کتاب لڑی ”پڑی“ وچ، اوں لکھیں قصے کوں، سیں کہانی بنا چھاپ ڈتا۔ ایویں روہی تھل
 دمان دی ”ریاستی ترقی“ دی نویں مقال اچوں، چند کہانیاں کاغذ دی پڑی تے چڑھ آیاں۔ وقت
 دے گھر گھر اچ کجھ پڑ گیاں، جو بچیاں ”پاٹی نال کہانی“ اندر سوگھیاں تھی پین۔ اشاع، کیسر،
 رانجھو، شہین، جیون، ہنس، سارنگ، اگلی پیرھی کوں پارت پاروں۔ شمیم عارف، غضنفر عباس،
 زاہد مرتضیٰ، سلیمان سہو، محبوب تابش، باسط بھٹی، مظفر بخاری، لطیف بھٹی، سعید اختر سیال، مظہر تابش،
 حبیب موہانا، حفیظ اللہ گیلانی، پیر نشاط شاہ، منیر غنی، عمر اسراء، ڈاکٹر منزل، دی چٹھہ سانگے۔ آتے
 آپنے تل دی کہانی وسردے وسیب دی سک مہا ہے۔

مزار خان

14 جون 2013ء

چاہ بہادر لشاری آلا

چہارا (تھل)

سید ایسی
 ڈیجیٹل لائبریری

ڈوپیرے دی رکھی

نہر مکمل تھئے کافی سال گزر گئے۔ ماٹرز کھالے، پگو، توڑو توڑو آچی آپٹی منزل توٹی پج گئے ہن۔ نہر پٹھ زمیناں، بھونیں کاراں کوں الائ تھی گیاں۔ بھونیں کاری تقریباً مکمل تھی گئی۔ جتھاں نہر داپاٹی نہ پچا اوں بچدے تھل ایچ تل وطنی اونویں وس پئے۔ واہی رنگڑی او ناں جوگی کرن۔ زیادہ گزراٹ پیلھے دی کار مال مویشی اتے ہوونے۔ بروں تھل ایچ ہالے جنگل دی منگل ہی پی۔ لک، ٹپے، ڈاہر..... چال، چنڈی، پھوگ، لائے، کھپ، کری نہاں نال سیتے پئے ہن۔ پک، پک، گھر ایچ گھٹو گھٹ سو پنجاہ بھینڈاں پکریاں تاں ہن سو ہن، ٹاویں ٹاویں پراں کول سینکڑے مونہہ اٹھڈ اچیاں وی ہن۔ ہر گھر کھیر لسی سانگے پنج ڈاہ گائیں ضرور سنہیندا ہی۔ البتہ منجھیں جاگ جو گیاں وی ہن۔

سو کھے پرا آپٹے انجوانج ذاتاں گوتاں سانگے، ملک، مہر خان سڈ بجن۔ ملاں دا ہک گھوہ ہی: سو بھا۔ ملک، مٹھا اوندانویکلا سائیں ہی۔ جیویں ناں مٹھا ہس۔ ہی وی ڈاڈھا مٹھا۔ تروتاڈے آلاچٹ ہووے اتے ناں کارے آلا ملک۔ سر ڈوپیر بخت ہانس۔ رب دی خیر ہس۔ ساگاڈ اچیاں دا اتے وڈا سارا اجڑ۔ بھینڈاں پکریاں کیتے انج پیلی۔ ڈاچیاں کیتے وکھرے۔ واہی رنگڑی کیتے گھوہ دے علیحدہ پیلی۔ کھیر لسی، گھراچ وافر۔ مہمان طائی دی داری کیتے اوند ا دیرا، دوسوں دی سڈ پکھیندا جاہ ہی۔ نیک نیتا دانا سبجاناچٹ ہا۔ رٹھی بھری دا چوری چکاری یا کہیں دی زمین پنے دا جھیرا ہووے، بھانویں چٹھی، نیاں زردار۔ ملک ستھیں پرہیں بہہ مکاوے ہا۔ وڈے

فصلے حق دے کرے۔

چھوٹے امیر غریب اپنے پرانے دالجاظ کیجے بغیر ملک فیصلے حق دے کرے۔
اوندے اجڑدے ڈوہیلی ہن۔ ڈوہیں بکو جیڈے پھو ہر ہوون۔ ڈوڑھی مجھ ہالے
اوندے اجڑدے ڈوہیلی ہن۔ ڈوہیں بکو جیڈے پھو ہر ہوون۔ ڈوڑھی مجھ ہالے
لاہندی ودی ہانے۔ ناں خبرے انہاں دے کیا ہن۔ پک دے وال کالے ہن۔ نشانی سانگے
ملک اوکوں کالا آکھے۔ جیندے وال ککے ہن، اوکوں بگا سڈے۔ ڈوہیں سر تے پڑکا ہدی ودے
ہوون ہاتاں ملک بھل کے کالے کوں بگاتے بگے کوں کالا سڈ ہا ہوے۔ لوک کھل پوون ہاتاں
بجھ ونجے ہا کالے کوں بگا آکھ پٹھے یاد ت بگے کوں کالا سڈی کھڑے۔

وقت صدیاں پرائی آہنی رفتار نال وگد اپیا ہا۔ بھوئیں کاراں دی تیز رفتاری ڈیکھ کے
وسوں دے لوکاں دی ٹوروی تکھی تھیندی ونجے۔ جنگل کوں واہی دا چانواں چرٹ لگ پیا۔ صدیاں
پڑاٹا جنگل صاف تھیوے ویندا۔ برون تھل ایج ایندی ابتدا پک بھوئیں کار کیتی۔ سو بھے گھوہ دے
ڈلھاؤں تے بشکے آ لے ٹوبھے دے لیوں، لک دی صفائی تھیوے ویندی۔ وڈا سارا لائے کھپ
بگرم دالک ہی۔ ڈنہاں ڈیہاڑیاں ایج صاف تھی گیا۔ کجھ مد باد پتہ لگا: کوئی چودھری اے لائل
پوردا۔ جالندھر دے کلیم وٹوں ہندو آں دی زمین الاٹ آن کرائی ہس۔ ڈیزل انجن نال چلن آلا
پیلھا پیلھا ٹیوب ویل لگ گیا۔ بیچ ڈاھ گھوہاں توں ودھ پائی دانگال ڈیکھ کے آس پاس دے
لوک روز اچھا ڈیکھن آون۔ بگے بگے تھی تھی ونجن۔ سلنسر اتے لگی ڈولی نال جاں
ڈھو آں نگر اوے۔ تھک، تھک، تھک..... دی کھو بھلی جا پے۔ دُور پرے لکاں ایج چھڑو پک کن
تے تھہرکھ کے ڈوجھے کن نال تھک، تھک، تھک، تھک..... سٹن۔ نویں کھوسن کے خوش تھیون۔
آپنے مال دے چٹکے ٹلیاں دی مٹھاس ہو لے ہو لے پھکی لکھن پے ہونے۔

چودھری آلی ٹیوب ویل دے چد ہار جنگل ناواں ناواں بچا کھڑا ہو دے۔ تھک، تھک،
تھک..... سٹن کیجے، بھاویں ڈو گھڑیاں مال تھلن سانگے، چھیڑو اکثر مال اتھاہیں چھیڑ نیون۔
بھدی ڈنگی اڑکی وپگی، گھوہاں دے پھو ہر جوان، چھیڑو دیگر ایلے، اکثر ٹیوب ویل دے گل
نال آٹیاں بھینڈاں جھل کھرن۔

ملک مٹھے دا اجڑوی کالا بگا، ٹوبھے آ لے لک نال چو اون گھن ونجن۔ اللہ سمیں دا جنگل

سمجھ کے مال لہے دی کار چرے۔ گنگ دام کوں کیا پتہ اے زمین کیندی اے۔ جھر جنگل کیندن۔
 چھیڑو کیس کھڑا نڈلگا نہیں پہاڑ وواہی اچ تپ تھے۔ اچار اتھی گیا۔ تھولا بھادیں بہوں اودی تھل
 دی کوڈی جیڈے سے تے سلائی جیڈے ناڑ دی رڑھ دا۔ تھلو چڑتاں اچار اسہن دے ہیلک ہن
 پے۔ نویں واہی واہ کیتے اچارے دی برداشت اوکھی ہی۔ اچارے دی سزا کھلا بچار واج ہی۔
 جیویں آہن پکری دے چور دی لت مک ہوندی اے چودھری خس جیڈا اچار ا نہیں ساہندا۔
 پولیس توں ودھ سزا ڈیون اوند اقول ہی۔ چھیڑو آں کوں گٹ گٹ فناہ کریندا ہاچا۔ مال پھانک لا
 ڈیوے ہا۔ ہنے نالوں ٹپدے اجڑ کوں ڈیکھ کے چھیڑو آں دی ڈانگ سولے نال مالش کرے۔
 چالھیں مندے ماسوا۔ چھیڑو آں کوں ڈوڈو ڈوڈو۔ نہہہ بکھا تہہ پہاڈے ہا۔

وسے دے چھیڑو آں تے چودھری دی اٹ کٹ شرو تھی گئی۔ اہوں چھو ہروی گھٹ
 گھر دے نہ ہن۔ کھڑا نڈلگا گھدو نے۔ چودھری دا کڈا ہیں چوری گھاہ کپ گھنن۔ کڈا ہیں
 پکھے دا پٹہ کھول گھنن۔ کڈا ہیں نٹ بولٹ کھول کے اوند ا نجن کھن چھوڑن۔ ہر مہینے ڈو باد چھو ہر
 اوند ا کوئی چھوٹا موٹا زیان ضرور کرن ہاچا۔ چودھری پھا ہوا تھی گیا۔ سارا ہمسایہ پاڑا او کوں دشمن
 نظرے۔ چور پکڑتج نہ آون۔ ڈاڈھا تگ ہووے۔

اٹھ ڈاہ سالوں اچ مساہیں ڈو خیر خواہیٹا گھدو نس۔ چہارے شاہردا ہک چڑھو آتے
 ڈو جھا گمبھار۔ چڑھوئے دی لوٹی تیلی دی ہی ہووے۔ اوندی دکان توں چودھری گھر دا سودا سود
 چاوے۔ گمبھار او کوں ورتن دے کٹوی ہٹی آتے گھرے لوٹے ڈیوے۔ گمبھار شاہردے غستان
 دا قبر کھٹ وی ہی۔ ہک ڈو نہہہ ڈو ہاں اہوں اوں آپٹا ڈکھڑا بیان کیتا۔ چڑھو آ سیٹا ماہٹوں ہی
 اوند ا مسئلہ اوں مفت حل چا کیتا:

”واہ چودھری! اے وی کوئی مسئلہ اے۔ مریں اتھل اچ پیرا لگدے۔ ہن جڈاں
 کوئی نقصان تھیوی۔ وزیر اپولی تپڈے نال ڈنگی کھوہ تے پٹھئے۔ سڈ کے گھر اچا کڈھاویں چور
 کیرھا تھی پوسی۔ امید اے وت تپڈی چوری نہ تھیسی.....“
 ہک رات چودھری دا ویاہرا کھن، گلڈیں دا چوری تھی گیا۔ سدھا لگا گیا وزیرے

پاولی کول۔ اوکوں آپٹے ٹیوب ویل تے گھن آیا۔ اوں پیرا بھالیا۔ ڈو بندیاں دے پیرے ہن۔
 اُبیوں پکی سڑک تک رُدن۔ پکی تے کھڑ تھیندن۔ وسیب دا کھوجی ہئی۔ جتیاں سُنجاپو ہوں۔
 وکھ پلے نہ پووس۔ چودھری کول اتنی ترسلی ڈتوس بھئی، پنج ست ڈینہہاں اچ چوری بتر آسی۔
 کینداناں نہ ڈسائیس۔ ڈو جھے ڈینہہ، وزیر اسد ہالگا گیا سو بھے گھوہ تے۔ ملک مٹھا ہک سٹھ
 پٹھا ملکیندے۔ جیں ویلے زردار تھی مُکا۔ شامیں ڈو ہیں کھھے تھئے ملک کول آہدے:

”ملک آ! تونیک نام مہاندر اہیں۔ ساڈی دسوں دا ایتار ہیں۔ چودھری دیاں گلویں
 چوری تھمین۔ میں پیرے ڈٹھن۔ ڈو جواناں چوری کیتی اے۔ ہک دے پیریں ملکاٹی دی جتی
 اے۔ ڈو جھے ملک سونہارے دی جتی پا چوری کیتی اے.....“

ملکاٹی ملک دی ذال ہئی تے سونہارا اونداسوتر ہووے۔ ذال تے سوتر دی جتی داسن
 کے ملک بے تول تھی چکھیا:

”چودھری کول کیا آکھ آئیں؟“

اکھے: ”اوکوں ترسلی ڈے آیاں، اوندی چوری پچوں پنجاں ڈینہہاں اچ ول آسی.....
 اہوں وند نمھس ڈتی۔“

”ٹیڈی مہربانی، وزیرا۔ شکر اے پول نہوی کھولیا، ورنہ میڈا بھرم گل ونجے ہا۔ تیکوں
 صباہیں ولدی ڈیساں۔“

کھوجی داملک شکر یہ کیتا:

ڈو جھے ڈینہہ ملک کالے تے بگے کول کھیاں سڈیا۔ اگوتڑائی پکڑ کے پیارنال چوری
 منوا گھدوس۔ رچ شرمندہ کیتوس۔ ڈو ہاں دے قمیھاں دے گھیرے ہک ہئے نال ہدھ کے
 لوڑی جی کاوڑنال دہکا یوس:

”ہنٹ میڈے سامھٹے ہک ہئے دے مونہہ تے بچے مارو۔ گن پکڑو۔ وت اتبجھا کم نہ
 کریسو۔“

آپ پاسیوں پہہ کے ڈو ہاں دا تماشہ ڈٹھوس۔ وت چکھ یوس:

”مرو چھوٹے! چوری تاں رکتو ہے۔ لگڑیں کن کیتیاں وے؟“
 نہ ڈ سیندے نہ ڈ سیندے۔ جھیکڑ تھاٹے داد بکاسن کے من ڈ تونھے۔

”سائیں، چودھری ساکوں روز مریندا ہئی۔ ہک ڈ ینہہ لوکاں دے سامھٹے اوں ساکوں کھلے مارے۔ اساں سوچیا: ”گھر آ لے چورتے دگے آ لے زور“۔ اے کتھوں دا انصاف اے۔ خمیس دی رات اساں ڈ وہاں رل کے اوندے ڈ وٹو کرے خالی چا کیتے۔ پیڈے ڈ رکنوں لگڑیں اساں گھر نہ گھن آئے۔ رہیں پر آلی من دی کچھ اچ سیھ دیاں گھڈاں اندر ڈھک اوتوں پوئیاں پوٹے سٹ کے کج آئے ہیں۔ لگڑیں ہالے توٹی اٹھا ہیں ڈھکیاں پین۔“
 ملک اندروں اندروں کھل کن پڈ گیا۔ اوتوں اوتوں مونہہ وٹ کے انہاں کوں

ٹرکایوس:

”صباہیں لگڑ بانگ ایلے اٹھو۔ سیھ دے کھڈاں اچوں لگڑیں کڈھو۔ پوریاں کر کے وزیرے پاوولی کوں ڈے آؤ۔ سجھ اُبھرنا توں پہیلھے میں تہا کوں کھوہ تے ڈ یکھاں۔ ورنہ اے ستھ تھاٹے وںج مکسی.....“

ڈ و جھے ڈ ینہہ ایویں تھیا۔ وزیرے لگڑیں چودھری کوں سگویاں وںج ڈتیاں۔ چودھری

پکھیا:

”وجیرے آ اے مرگیاں کتھوں لبیاں نے؟“

وزیرے اگلی گالھ نہ ڈسی۔ چپ پٹھا ریہا۔ چودھری لکھ ترے پاتے وزیرے وندنہ

ڈتی۔ اوں اتنی گالھ کیتی:

”مریں چودھری! تیکوں پیڈا مال مل گئے، چور ڈساں تیکوں تے دشمنی وٹجاں میں۔

عقل کرسیاٹا تھی۔ پتہ نہیں، کڈاں وسیب دے ریت و بہار داسو نہاں وںج تھیسیں۔ میڈے اُتے وسیب و ساہ کریندے۔ اتبار رکھدے، ہک دفا چور دو انبگل سیدھ کیتم چا۔ ساری زندگی توئے توئے

تھیاں۔“

اس واقعے دا ملک مٹھے، کالے بگے اتے وزیرے پاوولی دے سوا بظاہر ہیا کیوں علم

نہ ہا۔ لیکن وچوں وچ 'ملک دے پوترے کوں ایں توں علاوہ وی چودھری دے گھردی سونہ
ہئی پئی۔ اونجر شام دی گزری وہاٹی کالے بگے مونہوں سٹنڈار ہندا ہئی۔ "کالے" گورے" نال
اٹھی یہہ کے عادل تھولارنگ وٹائی ودا ہئی تے خصلت وی۔

ملک آہٹی نیک نام حیاتی ہندا کے 'رضا الہی نال ہک ڈ۔ نہہ او مرستا۔ ملک دا پوترا
عادل ڈ اڈھا شاغلا جوان ہووے۔ عملوں چا پے ڈ اڈے دی ننگ اس۔ جوانی اچ ڈ اڈے روک
نیک نام کما گھدوس۔ اُونویں دیرا، اُونویں خرچا، اُونویں مہمان داری، اُونویں کچاہری، اُونویں نیاں
زوار اچ غیر جانبداری۔ البتہ بخت ختم تھی گئے ہانے۔ جنگل جو ملک مٹھے روک نک ستا ہئی۔
بارانی چٹا پیدا کرن سانگے پورا تھل برون، چٹ میدان تھی کیا۔ واہی کیستے ڈ انداں دی جاہ
ٹریکٹر آ گیا۔ گھو ہاں اندر پیٹر بور تھی گئے۔

ملک عادل تے اوندے پوکول ہٹن ناں جو گیاں بھڈیاں ہکریاں ہوون۔ ڈ اچیاں
دی جاگ اصلوں پھٹ گئی۔ البتہ ڈ وچار گائیں ہوونے تے ترائے چار مربعے بارانی کاشت۔
مربع کھن ٹیوب ویل دی رڑھ آتے اوساری خود کاشت۔ روزی دا ہک وڈ اذریعہ ٹریکٹر ہئی، جیڑھا
آہٹی زمین توں علاوہ کرائے تے وی چلے۔ ڈ اڈے دے ویلے دے تمام نوکر ہیلی چھوڑ چھاڑ گئے
۔ کالا بگا، نگو سانویں ہن۔ روٹی کپڑے وٹوں پرانے تعلق نال ہمیرے آندے ہن۔ ڈ وہاں دی
ٹیک تے ملک عادل پھریند توں ودھ کم کار ستری پیا ہا۔ ورنہ مہنگائی تے تیز رفتار زندگی نال برمجٹن
اُدھی درگاہ ہئی۔

کرائے تے چلن نال ٹریکٹر دیرے داری دا ادھا خرچا پورا کرے۔ ملک دا ٹریکٹر
چودھری دے پاسے وی چلے۔ ہئے ہئے پاسے کالاتے بگا ہل چلا آون۔ لیکن چودھری دی زمین
مٹھے دا پوترا آپ ادھر وڑ آوے۔ ملک عادل دے پیو دے ذمے صرف آپٹے پیو آلا کم ہووے۔
دیرے تے چھڑا ہا، ہون آتے آئے گئے دی اس تس۔ تھانے کچاہری تک سڑکاں ہجٹن نال ستھ
پر ہیں دی ذمے داری وی اوندے پیو دے سرتوں گھٹ گئی۔ اوکوں صرف ڈ انداں نال واہی دی
انگل ہئی۔ مشینی کاشت اوں کیا کرنی ہئی۔ چنانچہ ٹریکٹر کھاد دی واہی عادل دے ذمے لگ گئی۔

چودھری آپ ڈھل گیا۔ ذال اوندی مر گئی۔ ڈوجوان ہاں ہانس۔ وڈا پتر تے چھوٹی
 دی۔ پتر پر تہن کیا۔ دی کنواری ہی تے ترہ سوہنی۔ اکھے ہتھ لائیاں بکا لکد اس۔ بھر جانی
 کٹھے گھردی کرے۔ نویں پر نی بھر جانی دے رنگ برنگے کپڑے ڈیکھ کے اوند امن وی نویں
 کپڑے پاواں کوں کرے۔ آپنے ڈا جھ دے کپڑے چا چا پادے تاں بھرا بھر جانی اوکوں ٹوکن۔
 پھاں بھارڑے۔ ٹیوب ویل دی تھک تھک تھک..... تھیوے تاں بھر جانی آپنے پنے دو گھروں
 بہر لگی ونچے ہا۔ ٹریکٹری گھر گھر تھیوے تاں بتائ کنڈھیاں اتوں جھاتیاں پا کھڑے ہا یا ول بے
 چین تھی کے مال مویشی دی ٹہل ٹکور دے بہانے گھروں بہر ونچے ہاپی۔ کن اوندے ٹریکٹری گھر
 گھرتے تیج ونجن ہاتے کانیاں دیدیاں سدھیاں ڈورا نیور دو۔

بک ڈہنہہ چودھری وزیرے کول ورنچ پچا:

”ویرے آ“ کدی ساڈے ول آ۔ اک پیرے توں میری جان چھڈا۔ اٹھویں دسویں
 اک پیر ساڈے ڈیرے ول آوندے۔ او تھے اک دی بجائے پیرے دوہن جانڈے نے۔ نیر
 اک کاہٹھے ورنچ گم ہو جانڈے۔ دو جا پتھیاں کچی ول پرت جانڈے۔ نیندر نہیں آوندی۔ ڈب
 ڈب ریندی اے۔ کدی ساڈے ڈنگر پتھو چوری نہ ہو جان.....“

وزیر اڈو را تیں چودھری کول آن بلیا۔ بک ڈہنہہ بجا پیر اڈیکھ کے چودھری کول

کھلے کھلے کہلے آہدے:

”اوسریں چودھری بک پیر اتاں تپڑا آپنے.....“

چودھری اوندی گلھ کول کھل گپ جاتا۔ کچی بھونیں دے چودھری کول ریت واسی دا
 اشارہ کجھ نیا کیا۔ وزیرے اوندے مال مویشی دی چوری آلا وسواس اندیشہ دور کیتا آتے اے اہد لگا
 کیا:

”ریت نہائی تھل دے تنک داماں وی آپ..... حفاظت کریندی اے۔ وسواس

تھور۔ را تیں رنچ کے تھو کین تھی سنہال کے۔“

چودھری دے وزیرے توں اٹھ اڈو پرا کھرنہ پیا گیا۔ سدھ حالکا گیا سو کھے کھوہ تے۔

عادل دے پوکوں اُوں وپُچھتوایا:

”جیویں ہودیں ملک آ، تو مٹھے دی پگ داسائیں ایں۔ ساڈی وسوں اِچ تہڈا
احترام اے۔ پیوروک سیاٹا ماہٹوں ایں۔ آپٹی جتی سنبھال سٹا کر۔“
اکھے: ”او کیویں؟“

”جیویں شالا! تہڈی جتی پا کوئی عشق کماندا کھڑے۔“

ملک مٹھے دا پتر پیوروک سیاٹا ماہٹوں ہئی۔ گو یڑ اِچ رُجھ گیا۔ روٹی مانی کھوا پوا کے
وزیرے کوں روانہ کریندی جاہ، شکرے توں باد ملک آپٹی بے وی دی شانڈ ڈتی:

”تہڈی نیک ساری حیاتی نہ بھلساں۔ میکوں جگائی ویندیں وزیرا! پر سیاٹے آہدن
”جیویں شالا! پچوں پیرے دی رکھی تاں ہر کیس کیتی۔ ڈ و پیرے دی رکھی کون کرے۔“

ملک تاں آپٹی جتی سنبھال گھدی۔ چودھری ڈ و پیرے دی رکھی نہ کر سنگھا۔ ہک
ڈینہہ جی نچی چودھری دی جتی دا پیرا، سو بھے گھوہ توٹی پُچ گیا۔ چودھری دا ہمیشاں کیتے وزیرے
پاولی دی مُتھا جی توں جی چھٹ پیا۔ اے ہی گالھ اے تھل اِچ گھوہاں دے رزگاٹ اتے مال منی
دے پٹکے، تلیاں دی مٹھی کونکوں آہدن، پیٹر دی پٹ گٹ کھا گئی۔

گالھا

”محرر کوں اندر پج۔“

گھنٹی دے آلاتے سامھنٹے تھئے کانسٹیبل کوں پولیس انسپکٹر حکم ڈتا:

”جی سر!“

صاحب دے کمرے اچ وڑ کے محرر ادب نال پچھیا:

”ہاں بھئی..... توں اتھاؤں دامقامی وی ہیں تے تھائے دا پرائٹ ملازم وی..... ایس

بندے کوں چاٹد میں.....؟“

”کیڑھے کوں سر.....“

”اوں پیروں راھنٹے بندے کوں..... جیڑھا فجر توں لانماشاں توٹی، تھائے دی اگلی

گلی اچ ہتھ پدھی، بلاناغہ روزانہ گھمدار اہندے.....“

”اچھا!..... او کر پری ڈاڑھی نال، میلے کیڑیاں آلا!..... ست فٹا..... کالے رنگ دا

پڈھڑا پٹاں.....؟“

”بالکل، اوہو.....“

”تساں ٹھیک فرمائے سر! میں اتھاؤں داں..... ایس تھائے دوبارہ پوسٹ تھئے میکوں

ترائے سال تھین..... ہیاتاں میں کجھ نہیں چاٹدا..... اوں بندے کوں تھائے اگوں، میں آپ وی

دھی نال بلاناغہ روز ڈیہداں..... ڈیہنہہ لتھے، اے غائب تھی ویندے..... کملا لگدے سر..... پو

اَلَا مَیں سَنگھدا۔ لوک آہدن“ چھڑے ترائے لوظ اکیندے ”اللہ۔ دادا..... بی بی.....“ پٹھائاں
 ناں ہس..... مقامی جٹ اے۔ چہارے آلی رکھ نال ڈندے تے ہا ہندے.....
 روز اتھ کیوں آندے؟..... اتنا پتہ میکیوں آپ کوں وی کوئی نہیں سر!..... سچ کچھوتاں میں ایں

بارے وچاریادی کڈا ہیں نہیں سرکار!.....“
 ڈومہینے پیلھے تعینات تھے انسپکٹر کوں اوں کملے ہڈھڑے دی، مخر مختصر تفصیل ڈسائی۔
 ”اوائے بھلے لوکا! آپ سوچ اے کلماتاں ہوسی سوہوسی۔ پورا شاہر بزار پیا ہس۔
 اُتھاں کیوں نہیں ویندا۔ چھڑا تھائے آلی گلی ایچ روز کیوں آندے؟..... محض کملاجاٹ کے ایندی
 روز دی آندویند کم از کم میں کوں اکھ اوڈھرن نہیں تھی سَنگھدی۔ لہذا ایں کملے دا شاہر اچوں کنا ہوں
 بائیوڈیٹا کٹھا کر..... ہفتے کھن ایچ میکیوں رپورٹ کر..... ٹھیک.....!!“
 مقابلے دے امتحان اچوں ڈائریکٹ پولیس انسپکٹر بنے، نویل افسر، مخر راہگوں آپٹی

تشکیک دی گنڈھ کوں تھولا کھول کے حکم ڈتا:

”یونیورسٹی کیا تھی آئے..... دنیا جہان دے گندکوں ولیاں ڈے پھلیندے۔ ایں ایم
 اے پاس کوں خبرے کیہہ تائیں بھوگٹا پوسی۔ اوہے ڈاہ جماعتاں پاس کھاوٹ پیوٹ آ لے پرائے
 افسر چنگے ہوندے ہن۔ توڑے مندے جو کڈھ گھندے ہن ماتحتاں دے چاہ پائی دا خیال ہوندا
 ہانے۔ ایڈے اوکھے کم وی ننھ ڈسیندے۔“

آپ مہاڑا ہڈکدا مخر رکرے توں پھر کھسک گیا۔

مخر رہک ڈینہہ آپنے جوان افسر کوں رپورٹ ڈتی: بھئی، جتنا کجھ او آپ پیلھے بیان کر
 چکے۔ ٹی وی اخبار ہائے روزی رزق پچھوں گردان شاہر دے پئے لوک وی گالھے بارے ایں توں
 ودھ نہیں جائدے۔ البتہ پتہ لگے۔ شاہر دے ڈونہیڑ بزرگ جیندن۔ انہاں کوں ”اللہ۔ دادا۔ بی
 بی“ آ لے کملے بارے شیت کوئی معلومات ہوون۔ ہک داناں خمیسا چڑھو آہے تے ڈوجھا
 آحمداموچی اے۔ ڈونہیں شاہر دے معتبر بزرگ ان۔

اے اوں ویلے دی گالھ اے جڈاں لوک محض ایتبار ہتھوں وڈے چھوٹے ہوندے

ہن۔ اے تہڑاں دا قصہ اے جڈاں سٹپ تے چتر پ دی سنگت گھٹ ودھ ٹردی ہئی۔ بھانویں
 اڈوں روح دی کوٹھی کیس کمی دی ہووے ہا، بھانویں کیس زمیندار دی۔ تھل دے اے ڈونہیں
 مہاندرے ملکاں ماہراں سرداراں توں اُتے نیک نام ہن۔ شاہر داسرداراں ویلے دی آپٹے پتر
 پوتریاں روک وڈھوڑ ہئی۔ چٹی دلال مشہور ہئی۔ سرداراں دے کچھن سُن کے پرائیاں کہاوتاں اُج
 وی نویاں نکور لگدین۔ اکھے اُرسی گُرسی، کندھ ایرے تے ٹُرسی۔ لیکن موچی تے چڑھوئے، آپٹے
 ایمان دی سلامتی نال مہراں سرداراں توں ودھ نیک نامی کتی۔

آپٹے کسب اِج آحمد اتنا طاق ہئی، اڈوں زمینداراں دے پتر اں دھیاں دے پیر دا میچا
 زندگی اِج ہک ادھ واری گھدا ہوسی۔ وڈے خان دے پریندے پتر، نو نہہ دی جتی کتنے انگل
 سیوٹی اے۔ اوکوں پک ہوندا ہئی، وڈے ملک دے چھوٹے پتر دا پیر کتنا ہے۔ پوری جتی سیوٹی۔
 مجال اے تل پھل دا فرق پووے ہا۔ چھڑا موچی نہ اکھی جے۔ اٹ پڑھتی کے وی ویسب دے
 لوکاں دیاں امانتاں سنہلیندا، تے ہندو آں روک سگپو یاں ولیندا ہا۔ ڈرے جڈاں مغالہ جو نہی تھیندا
 کیس زوراردی چٹھی اوکھی جھلے۔ جھل گھنے ہا، تاں اوندی چٹھی انگریز دی عدالت وی کڈا ہیں نہ
 اُپترائی۔

ایویں خمیسا آپٹے ہنر دا بادشاہ ہئی۔ ستھ پر ہیں اِج انصاف دی ضمانت ہووے ہا۔
 ڈونہیں نیہر جیندے ہوون۔ سوہٹی صحت نال مُنی صدی توں اُتہاں، عمر ہاں دا پندھ کچی پٹھے ہن۔
 ہوش حواس اِج ہن۔

اتنا جاٹن کے سوشیا لوجی اِج ماسٹر، نویل پولیس انسپکٹر دے من اِج ”اللہ۔ دادا۔ بی بی“
 آلے گلھے بارے شاہر دے دانا بزرگاں دی یادداشت کوں ٹولن دی سک بگھ پئی۔ ہک رات
 کیس ویلے، آپٹے مھر کوں نال لیندا انسپکٹر پٹھاٹے بارے معلومات گھنن، ہک بزرگ دولگا گیا۔
 پتہ لگا: ”چہارے آلی رکھ دے ڈبھاروں، بھنڈٹی اڈے توں ڈوکوہ اُبھیوں ڈوکھوہ ہن۔ کچاتے پکا
 انہاں دے نال ہک ہیا گھوہ اے۔ وساوا۔ ملک شادے دا۔ شادا گلھے پٹھاٹے دا پوہا۔
 اوندے جیندے وساوے تے واہی ناں جوگی ہووے۔ ملک سوڈ ڈھ سو پہارودے اُجڑا داسائیں ہا

- سوکھا سو دھا چٹ ہئی۔ وسدا رسدا تڑوتا ڈا اہس۔ ذال ہال ہانس۔ ڈ و پتر تے ہک دھی۔ وڈے
 وڈے پتر داناں پٹھاٹاں۔ ڈ و جھاداد اتے نکئی نکئی دھی جنی ہس۔ پتر ہانہ ہیل وی آن تھیونس۔
 اللہ سیں شادے تے اوندی ذال کوں آگر پچھو سنبھال گھدا۔ ڈ وہاں دا کہو چلھیا تھیا۔ ”خمیسے
 چڑھوئے ٹھڈھا ساہ بھر کے ڈ سیا:
 ”میکوں اہج دی گھڑی روک یاد اے ڈ وہاں دے چلیھے دی خریت ہکی ڈ نہہ تھئی تے

میں آپ و بچ پکائی ہم۔“
 خمیسے تے شادے ملک دی گھائی ہئی۔ کمی زمینداردا تعلق آپٹی جاہ۔ لیکن ہک ہئے
 دے ڈ کھ سکھ شادی غمی دی بھاجی برادری پرائی ٹری آندی ہانے۔ ڈ وہاں ذال پئے دی موت دا
 خمیسے کوں بھین بھرا چڈا افسوس لگا۔ اوں بھرا بن کے یتیم بھتر بیجیاں دی کئی سالاں توٹی اتو والی
 کیتی۔ ڈ نہیں بھرا پٹھاٹاں تے دادا آپ سیٹے تے ذمے وار نکھتے۔ پیودی ہلدی انہاں و سمن نہ
 ڈتی۔ ہتھوں پیوکن ودھ راند رسونھے۔ بھرانواں دی میت تے سبھ سچن بخش تھئے۔ شریک سرن۔
 انہاں دے بخت سیت کوں مالک چوکھا کیتا۔ اجڑ ودھا ویایا۔ لکاں لانگھیاں نہ ماوے۔ پیوسو
 ڈ ڈھ سو پہارو چھوڑ مویا۔ ہن مال ڈ وڑا تھیا ودا ہانے۔ فصل واہی کوں رنگ لگے۔ مٹاں مونہہ ان
 دے پلے آندے سال و بچ کھلن۔ کنگ و پچن دا تہاں رواج جونہی۔ انہاں دا ان وسیب اچ
 امانت طور ڈا ہئی۔ اے اوں ویلے دی گالھ اے جڈاں تھل اچ ہالے نہر نہی آئی۔ ڈ وہاں
 بھرانواں دا بخت سر ڈ و پھرتے ہئی تے پٹھاٹے تے جوانی دی لیل۔

پٹھاٹاں پائی پلو اوں دے بہانے جنگل چوں اجڑ سدھا چاچے دے گھوہ تے گھن
 ونجے۔ پوڑے آلی آپٹی سوتر دادرشن کرن۔ چنگ چولا ہووس۔ روز دی آتش نویں زروئی۔
 پٹھاٹاں آٹھی منگ خسی تے عشقیہ ودا ہووے۔ بے سرے آجڑی کیا رنگن شر و کیتا۔ اوندے
 اندروں سراں دے ندو گن۔ پورا جنگل اونداسوری ہووے۔

پیو ماہ جیندیاں اونداسانگا چاچے دی دھی خسی نال تھیا ودا ہئی۔ اوندی جنی بھین دے
 ونے اچ۔ پٹھاٹاں تے خسی ڈ وہیں سوتر شادی دی بھرتے ہن۔ چاچی کوں کیس لحاظ اچ پٹھاٹاں

ہلو اون توں شرماوے۔ خمیسا، چاچے دی جاہ ہس۔ وِخ اوکوں منت کیتوس۔ آپٹا چاچا کڈ وکٹا مر
 ہیا ہس۔ چاچی آپٹے ہالاں دی آپ سینٹ مختیار ہئی۔ خمیسے ہلویا تاں اوندی چاچی پٹھائے دی جاہ
 دادے کوں دھی ڈیوٹ اُمناکرے۔ اوں مائی کوں، خمیسے لکھ قائل کرن دی کوشش کیتی۔ تربیت آہٹی
 ہٹھ نہ سٹی۔ جیویں مٹی، گٹی ودی ہئی۔ اونویں کیتوس۔ جنی کوں وی تاں نو نہہ منیوس۔ قصہ مختصر
 پٹھائے کوں انکار تے دادے کوں خسی ڈیوٹ کیتوس۔

اللہ دی رضا تے پٹھائاں چپ زنج تھی گیا۔ اوندے مونہہ اچوں ہر ویلے ٹھڈھے ساہ
 نال صرف اللہ سکس دانان نکلے۔ آہدن، کچھے تاں پٹھائے ”اللہ اللہ.....“ داورد چاچا تا۔ اکھیسے جے
 کیس منکر روک نواں نواں اللہ سائیں کوں آٹ منیس۔ پٹھائے کوں انکارن اِج سارا قصور اوندی
 چاچی داوی نہی۔ پٹھائاں چھڑا شکلوں پورا سورا نہی۔ بے وزنا لمبا قد ہس۔ کالا زرن رنگ۔
 موکلے پڑا تے اُچھالویں ڈند۔ پیلھی نظر اِج رچ کوجھا جوان ڈسے۔ لیکن ول ڈھل اِج سودھا۔
 رَویاں اِج ریشم روک ملوک۔ من اوندا اندروں بہروں سُدھا کھیر تے سُدھا ماکھی۔ ڈو جھے
 پاسوں حسی ایڈی سوہٹی، جوڈ یکھن وٹا اکھیں۔ ہتھ لائیاں ٹکا لگدا ہس۔

ڈے گھن دارشتہ ہا۔ دادا تے جنی ڈو نہیں بھرا بھینٹ ہک پئے دے وٹے اِج پرنے۔
 بھرا بھینٹ دی شادی تے پٹھائے راجیاں روک خرچ کیتا۔ دولی، جھومری، ست شادیاں جتلی ویل
 کتے۔ نہ ہووے نہ ہووے، شادی دے پنجاہ گھٹا گھٹا ہوسی۔ پنچ ڈینہہ تے پنچ راتیں، ڈاہ جُج روٹی
 چلی۔ خمیسے دا آکھن: ”اے شادی اوں آپ وِخ پکائی۔ پٹھائاں بھرا بھینٹ دی شادی اُتے ڈاہ
 جواناں جیڈا کمتا۔ ہک ویلے ڈیکھوتاں مہماناں کوں ودا سنہلیندے۔ وٹ ڈیکھوتاں جھمر دے
 پڑا اِج نچدا کھڑے۔ آہدن، دادے تے حسی کوں پٹھائے خوب سہایا۔ رازداری دی ہک گالھ ڈس
 کے اوندے ہیلی حیران کر ڈتا۔ اکھے، پنچ راتیں جاگ کے اوں عجب تماشا کیتا: پٹھائاں روز
 راتیں مہماناں کوں سمہا کے گھوہ اِج سیالے مانہہ اِج مالھ نال ککر پاٹی اندر لوک کھڑو ندا ہا۔ ہیلی
 سمجھیا، آپٹے واہموں پٹھائاں شہیت کوئی چلا کر بند او دے۔

شادی خیردی مکی، کمی کا سبھی تیج گئے۔ مہمان طائی، جانجی، کاندھی لگے گئے۔ یکدم

پٹھانے کوں کوسا تھی گیا۔ ساندوڈ و ہفتے ڈوسوڑیں اچ کبدار یہا۔ کجھ سر پیٹوس تاں چا پے گن
تھی گئے۔ صرف ”اللہ..... اللہ“ پو لے۔ اوند ا پولن ہولے ہولے گھٹدا گیا۔ چپ ودھدی گئی
۔ ہفتیاں مہنیاں پچھوں کیا تھیا، ہوں ضروری گالھ مختصر لوٹاں اچ ڈ سے کرے ہا۔

دوا غذا کیتے ہک ڈینہہ آپٹے پئے نال حسی جو اوندی سالھ اچ ونچے، تاں اوندی زبان
تے ”بی بی“ دالوظ دادے سٹیا۔ بھرا اوکوں کھل کھل اچ چتوایا:
”اے تیڈی بھر جائی اے حسی“

انگل دے اشارے نال نا نہہ نا نہہ کیتوس۔

اٹ کڈھ کے آہدے: ”بی بی“

حسی تے دادا ڈ ونہیں ذال مسالا کچی کچی کھل کھل پئے۔

پٹھاں جڈاں ٹرٹن پھرٹن جوگا تھیا۔ مالھ لوٹیاں دے ورھیاں وٹن لگ پیا۔ وت
زبان چلٹن لگ پیوس۔

دادا کڈا ہیں کھل مذاق اچ آپٹی ذال کوں اوندی بھر جائی آکھے ہاتاں سچی مچی
مچھرتج کے اہگوں ہٹکس ہا:

”وت نہ آکھیں بھر جائی.....“

لحظے باد بھرا کوں پیار نال سمجھاوے ہا:

”دوئے کلا!! بھر جائی بھر جائی ہوندی اے..... اے بی بی اے میڈی..... جیون

جوگا!“

جیویں جیویں ڈینہہ گزر دے گئے۔ نویں پرنی کنوار آپٹے گھوٹ نال جٹا کے کم کار اچ
رُجھ گئی۔

خمیسا اول ٹہری چھوٹی چھوٹی گالھ چاندا ہی۔ اکھے: ”بچھیکو بھر جائی دالوظ پٹھاں
دی چیز ہن گیا۔ کیس گالھوں رُسیے ڈیرکوں آپٹے پئے دے سامھنے حسی آکھے ہا:
”بھرا دا آکھا منے نہ منے“ بھر جائی دا آکھا ضرور منیسی.....“

اُتھاہیں رُسیما چھنڈک بزرگ بٹن کے وضاحت کرن ضروری سمجھے ہا:
 ”جیوٹن جوگی! کتی واری سمجھائم‘ توں بی بی ایس۔ بھر جائی نہیں۔ بھر جائی غیر جائی
 ہوندی اے‘ بی بی ماء پیو جائی ہوندی اے۔“

خمیسے کوں پٹھائے تے اوندے خاندان دی ایہوتاٹی خیر خبر ہئی۔ وِت کیا تھیا۔ ایس توں
 کچھ او آپ ہک گیزوات آ گیا۔ اوندے بے حال تھیوٹن دی وِت ہک ہی داستان اے۔
 مختصر طور ڈ سا یوس: چہارے شاہر، اوندنا خاندان اُن ملس دا و پار کرے۔ نہر آوٹن
 پچھوں تھل دا قدرتی جنگل پیلھے بیمار تھیا۔ وِت مرستا۔ مال مویشی گھنڈے گھنڈے ختم تھئے۔
 چنانچہ بھید ڈ اچی دی اُن ملس دا کاروبار مکستا۔ خاندان غریب تھیا۔ بیماری گھیر گئی۔ اوندے
 جوان دھی تے پتر کوں ٹی بی تھی گئی۔ آکھن ڈاکٹر اں دا:

”بھئی کولے دے کپاں دی گیس ادھے تھل کوں ٹی بی‘ کینسر اچ بوڑ ڈتے۔ گھر دا
 تمام الوہا تلوہا جوان بالاس دی بیماری وچ لوٹ سواہ تھی گیا۔ کاروبار دا ڈیوالا نال لچپال بیماری۔
 اُنوں ڈو جوان دھی پتر دی تروٹ، خمیسے دی چیل نو اچھوڑی۔ او آپ جوگانہ ریہا۔ وسیب دی
 سُچاٹن یا دوستاں دشمنان دی کیا کل رکھے ہا۔ چھڑا قریبی بٹاں دے خاندان نال بھاجی برادری
 توں نہ ریہا پورے وسیب توں رہ گیا۔“

گا لھے دا ادھورا حال چاٹن کے انسپکٹر بخش تھی پیا۔ مطمئن نہ تھیا۔ اوندے کیوں کیا
 دی ڈنگ مریدی لپوئی ہالے نہی مکی۔ ڈو چار ڈینہہ جمب کے مخر رنال او وِت شاہر دے ڈو جھے
 بزرگ، احمدے موچی کول لگا گیا، گا لھے دا حال چاوٹ۔

پڈیاں دی مُٹھ، ملوک جہیں پڈھڑے کوں مانجھے جم اچ آرٹیندے ڈکھ کے افسر
 ماتحت ڈوہاں ہک پئے دو جیرانی نال ڈٹھا۔ اوندے ایمان دی سلامتی کوں اندروں اندر داد ڈتوئے
 ’مولوی لطف علی دے سیفل بدیل دا
 وِت جیویں، اوں بزرگ گا لھے دا حال ڈتا، اکھی جے
 قصہ سُرنال پٹھا گاندا ہووے۔ انسپکٹر، گا لھے دا ادھورا حال چاتی وداہئی۔ بچدا احمدے پورا کرسٹایا
 - گا لھے بارے خمیسے جتھ مکائی، احمدے موچی آپنی گا لھ اُتھا ہوں اگہاں ٹوری۔“

دادے تے جینی ڈوہاں بھرا بھین دے شادی دیاں جتیاں، احمدے آپ ونج ڈتیاں
 ہن۔ مبارخی ایچ پٹھاٹے، گھنن ویہڑ کھول ڈتی۔ بھین بھرا دی شادی تے ہر کیس پٹھاٹے کول، کھلدا
 ہسد انچد اگاندا ڈٹھا۔ اندروں کیڑھے گاہ پئے گا ہندے ہانس۔ کہیں نہ جاتا۔ سارے جگ سُنیا
 شادی توں پہلے پٹھاٹاں آپٹا دل خسی نانویں کینا ودا ہئی۔ چاچی دے فیصلے اگول آپٹے دل کول
 اول کوہ کپ کے بھرا بھرا جانی توں وتا چھوڑیا۔ پہلے سُر و سرے۔ گاؤں بھلے و ت اوکول اولاون
 بھل گیا۔ بس چچھے تاں چھڑا، اللہ..... اللہ.....“ کرے۔

چار سالوں ایچ دادے خسی کول اللہ سائیں ڈوہال ڈتے۔ دھی پتر ڈوہاں کول
 مونڈھے چاکھڈا وے۔ کڈا ہیں تھکے نہ۔ نال دادے تے خسی دی پٹھاٹاں نوکری کرے۔ ہک
 ویلے اجڑ نال اے۔ ڈو جھے پھر کھوہ دے کیارے یا گا دھی تے۔ ڈوہاں دی ڈیہ نہہ رات چا کری
 کرے۔ مسلسل اٹھ پھر جٹ واہی دے تھکیرے ہوٹوں اوکول بخار تھی گیا۔ کئی ڈیہ نہاں توں
 وارے دا بخار تے سیا جان نہ پیا چھوڑس۔ کھوہ واہی دی دادے کول آپ کرٹی پووے۔ اجڑ دی
 سنبھال وی کرے۔ حسی گائیں ڈانداں دا پٹھا بھاڑا کرے، نال چھوٹے چھوٹے ہالاں کول
 سنبھالے۔ کانے ڈیہ نہہ دے روز حسی اجڑ کول، اپیرا رکھ جنگل دو تراہ چھوڑے۔ کیس ویلے نماشاں
 وندا تھی کے دادا آپٹا مال گھر دو بہار آوے۔ رکھ ایچ تڈاں وڈی چوری چکاری دا کوئی ڈرڈ کل نہی
 ہوندا۔ البتہ نالوں چنا نہہ دی کچھی ایچ مال مویشی دی چوری عام ہئی۔ نویں نویں تھل ایچ نہر آئی
 ودی ہووے۔ اٹھاں چھوٹی موٹی چوری دیاں خبراں سُن کے تھل دے لوک حیران تھیون۔

نماشاں ایلے کھوہ و دھا کے دادا ہک ڈیہ نہہ چہارے آلی رکھ ایچوں آپٹا اجڑ اولاون گیا
 تاں رات تاٹی نہ ولیا۔ خسی پٹھاٹے کول چتوایا۔ اوونجوں جوگا نہی۔ نالوں پکے کھوہ تے آپ ڈو
 چھوہراں کول ونج منت کیتوس۔ چھوہروڈے ایلے واپس آئے۔ پتہ لگا: لیہ لائل پور روڈ تے پکی
 سڑک نال ہزارے آلے ہنڈ پٹھ دادے دا خون تھیا پئے۔ اجڑ دا پیرا سڑک تک ویندے۔ دھاڑ
 دھاڑ مچ گئی۔ نال نال کھوہاں دے لوک کٹھے تھی گئے۔ ونج ڈٹھونھے۔ دادے دے ہتھ پیر
 ہدھے پھین۔ مونہہ ایچ کپڑا اٹھا ہوئے۔ گھوگھے نال ہٹاں خبرے کیڑھے ایلے دامویا پئے۔ لاش

نال ترائے بندیاں دا پیرا ہے، جیڑھے ٹرک تے پہاڑ ولڈیندے رہ گئے۔ آہدن:
 نہرتوں باد تھل اِج، اے پیلیھا پیلیھا ڈاکہ ہئی۔ اوں توں باد رکھ چہارے اِج وت کیس
 اپیرا مال نہ چھیڑیا۔

تھاٹے کتھی گئی۔ پولیس آن لتھی۔ آوٹ سیتی پولیس اوں وسوں دے لوکاں کوں پدھ
 گھدا۔ چٹاں شاہر دے سردار کوں گوک ڈتی۔ بے گناہ بندے تاں سردار چھڑواڈتے پروڈھی گھن
 کے۔ تھورا اتر لایوس۔ بھرا دے قتل داسٹن کے پٹھاٹاں ہک پڑوپیاں رووے۔ ”دادا.....
 دادا.....“ کرے۔ تریمتیں روک وین کرے: ووئے سائیاں موئی پکی دادے بھرا کوں کوہ
 کھادا..... ووئے بی بی بنگو سانویں تھی گئی.....“

اکثر بھرا کوں دادا..... گو کدرا ہونے وقت گزرٹن نال رووٹن دا صبر تاں آندا گیا۔ کہیں
 کہیں ڈیہنہہ کھوہ توں شاہر نکل ونجے۔

حسی دی عدت مکی تاں چاچی دی آکھ تے برادری پٹھاٹے کوں آکھیا ”بھرجائی نال
 نکاح کرے۔“

”کیڑھی بھرجائی..... کڈاہیں بھین نال نکاح تھیندے؟.....“

ثرت جواب ڈتوس:
 برادری پریشان تھی گئی۔ سمجھونھے، پٹھاٹے دادماغ ٹل گئے۔ پھل، تعویذ، ٹوٹے
 کتونھے۔ پٹھاٹے دی ہکانا نہہ کھڑی ہووے۔ ڈوڈی نہہ، چارڈی نہہ، چھوڑ چھوڑ کے جڈاں نکاح دی
 مقال کرن۔ اوندی ادہانا نہہ۔ وڈوڈی رے مت لاوٹن آئے۔ پٹھاٹاں سیہڑ دیاں ترائے جنگھاں
 پکڑی پٹھا ہووے۔ چھیکڑی چاراپیر صاحب لاوٹن آئے۔ فرمونھے:
 ”جوان آ، بھرجائی حق شرعے! اِج آندی اے.....“

پٹھاٹے اگوں بُرت نہ ڈتا۔
 پیر بار بار نصیحت کیتی رکھی۔ پٹھاٹاں ڈورا بن کے چھڑا سکے۔ گنگا تھی چپ پٹھا

راہوے۔

کے ترائے لوظ الیندے: ”اللہ..... دادا..... بی بی“۔

ایم اے پاس ڈائریکٹ انسپکٹر، کیس ڈیمنہ تھائے دا پرائیوٹ ریکارڈ پھلوایا تاں پتہ لگا
تریہ سال پہلھے ڈاکے دی ہک واردات ایچ تقریباً سوکھن بھپڈاں کوں چہارے آلی رکھ اجوں
ٹرک تے لڈ کے ترائے ڈاکوآں لائل پور منڈی ونچ ویچا۔ اجڑدے سیں کوں موقع واردات تے
گھوگھاڈے کے قتل کر ڈتو نھے۔ موقعے دی کیس شہادت اتے ثبوت متوں ڈاکوآں دی نشاندہی نہ
تھی سنگھی۔ لہذا مجرم گرفتار نہ تھے۔ اڈھورے چالان دی روشنی ایچ، مثل مقدمہ قتل، تلوویں
عدالت ترائے پیشیاں باد داخل دفتر کر ڈتی۔ لیکن مقتول دا بھرا پٹھاٹاں، خبرے کیڑھے نیاں
پاروں تریہ سالوں توں روز تھائے چہارے دا چکر لیندا ”اللہ..... دادا..... بی بی“ آہدا ہالے دی
گالھیاں روک تھکیا نہی۔

سر ایٹکی ڈیجیٹل لائبریری

پانی دی موت

اے ہے تاں پرائی گالھ پر چا پدی کل دی کاراے۔ کھوہ دے ڈ بھاری من نال
 بو بیاں آلی مائی مسیت دے لیوں سیالے دے چٹکے اچ ڈ کھٹے مار کا پیٹھن۔ ادھ وچالے کھہ بھریا
 پئے۔ دائرے اچ پیٹھے ڈ کھٹے وارے وارے نال کھہ چھکیندے پیٹھن۔ روز وانگوں مجلس تھیندی
 پئی اے۔ سارے بندے کھوہ آ لے آپ ان۔ ہک نواں بندہ ڈ وہاں ہتھاں نال سوٹی کوں ادھ
 اچوں نپ کے ریت اچ زمی پیٹھے۔ چا پدے اوندے پورے وجود د بار او نہیں لکڑتے ہووے۔
 لکڑے لکڑا ہل پووے تاں شیت او مونہہ دے بھرٹے آپوسی۔

کوئی نویں ترتیب جیڑھی روز مرہ کن دکھری ڈ سے پئی او اے ہی جو کھوہ دے ہال
 وڈیاں کن تھولا پرو بھرا تھی آرا ڈتی سُر سُر لائی کھرن۔ چھو ہراں دی توجہ د امرکز صرف نواں بندہ
 ہے۔

کنڈ پکھوں اوں بندے کوں ڈ کھو۔ پیٹھی جاہ چا پدے کانی آلا جوان اے۔ اہگوں
 دل کے ڈ کھو تاں جوان دی ساری ڈمبش ہو تھی ویندی اے۔ ایڈے لے قد کاٹھ دے بندے
 دائرے جیڈا مونہہ اے۔ ذرا ذرا اکھیں تے دسل جیڈی سری۔ اوندی بے تول شکل ڈ کیکھ کے سمجھ
 آندی اے پھو ہرا کوں ڈ کیکھ کے کیوں کھل کن پڈ دے کھرن۔ ہک پئے دے کن اچ کیوں
 ہو لے ہو لے پھسکدے کھرن۔ مار کے وچوں ہک جوان ہالاں کوں اکھیں نال شانداں ڈیندا
 پیٹھے بھئی گھر آئے مہمان دی عزت کریندی اے۔ او ہالاں دی حرکت کوں اندروں جاتی پیٹھے۔ پر
 کتھ ہال اوندے اشاریاں کوں غنولیندے ہی نہیں پئے۔ ہتھوں کھل کھل نلبیٹ تھیندے

کھڑن۔ اوں نوں دی عجیب شکل مطابق ہر چھو ہر اوند اکہک ہک ناں تولى کھڑے۔ ہک
 آہدے: ”مر پچو اے“۔ بیا آہدے: ”کرڑی اے“ کوئی آہدے: ”دولے شاہ دا پچو ہا اے“۔
 کوئی آہدے: ”گنگد ام اے شودھا“۔ اوندے مونہہ تے ٹھکی مسکان ڈیکھ کے ہک ہال آہدے:
 ”کھلو اے مرو!“ مد عاگا لھ دا جتلے مونہہ اُتلے ناں۔ چھو ہراوں جوان کوں اکھ تلے رکھی کھڑن
 بھئی کیڑھے ویلے اوکھا تھیوے تے سارے رل کے اوکوں نقلناں نال چار مین۔ جیویں ڈکھٹیاں
 دے بالاں دا عام طور مزاج ہوندے۔ بالوں کوں سر سونہاں ڈیکھ کے وڈیرے کوڑی اکھ
 ڈکھائی۔ ہال وڈیرے دا اشارہ سمجھ گئے۔ ہولے ہولے گھتدے تھئے۔ وِت مارکا مہمان جوان دا
 پریتی حال گھندے۔ گالھیں گالھیں اِچ سیالی ڈیہنہہ دا پتہ نہیں لگدا۔ مہمان کوں کتھائیں پیشی
 ایلے وِج گرا نہہ نصیب تھیا۔

پیشی منکی دیکر تھئی بُڈدی دیکر کھوہ تے وِگ آویندے۔ جوان وِگ داسیں تھی
 ویندے تے ہال اوندے سیں۔ نقل مشکری نال نمائے دیاں وِچھیاں کر گھندن۔ ہک آہدے:
 ”مار اوئے! سرال ڈوپہراں جیڈی قد اس۔“

ڈوجھا بول بچن کرویندے:

”بھل بھل بھل اے تاں کھڑے اٹھ تے جھل گھت گھنسی.....“

او غریب چنتے ویندے، چھو ہراں دی گدیڑا کوں ویرھی ودی اے۔ ٹوکاں مریندے
 چھو ہر چھیکڑ ہٹ پوندن۔ او کہیں ہک دے پل بچن کوں غنولیندا جو نہیں۔ اُنت ہال لپس نال
 ہک مونہہ تھی پچھدن:

”چاچا! تیڈا ناں کیا اے؟“

او پچ پچا تے رُدارا ہندے وِگ اِچ۔ سارے مال اِچ ہولے ہولے بھسوند اودے
 ہک ہک ڈاچی، ہک ہک پھل کوں نجھا نجھا ڈیہدا دے۔ چا پدے گنگ داماں نال اُنہاں دی
 زبان اِچ اکیندا دے۔ آخر ڈو ترائے سوڈاچی توڈے کوں ڈیکھ پرکھ تے پاسیوں مال دے
 ریت تے ویٹھ مار کے پہہ تھیندے۔ ہال تھک ہٹ کے واندے تھیندن۔ چھو ہروس کریندن۔

اوں توں کچھ دن۔ اوچپ چاپ پٹھارا ہندے۔ جیویں ڈورا ہووے۔ گنگا ہووے۔ جنیں ویلے
 ہال پُپ کرویندن، وت بہ ہال توں آپ کچھ دے:

”کھلکے آلی اے سادی ڈاچی کیندی اے چھو ہرو“
 سارے چھو ہرزل کے جواب ڈیندن:

”کالے مراد آ لے دی اے۔“

”بور لہاک نال کھڑی چٹے بٹھاں آلی تراہڑ پُراف کیندی اے؟“
 ہکی مونہہ تے سارے چھو ہر چٹا خدن:

”چوہد ریاں دی ہے سانہہ تے رلی ہوئی اے“

سانہہ دا کچھ دے تاں ہال ڈ سیندن: ”وڈیرے دے“

چھو ہر اوندے سمھٹاں سوالاں دے جواب ڈیندن۔ او ہالاں دے کیس سوال
 دا جواب نہیں ڈیندا۔ لاٹ پلائی ڈینہہ دے وگ ڈ بھن پو ویندے۔ سچ لہن توں پہلے ہال گھرو
 گھر پوندن۔ گھرو نچن توں پہلے ہالاں کوں اندازہ تھی ویندے، جوان وڈیرے دے مال دا پہلی
 آن تھئے۔

ہالاں کوں ڈوجھے ڈینہہ پتہ لگدے وڈیرے دے پہلی دانان ”مانجھا“ ہے۔ لالے
 داہتر اے۔ ڈ بھاری تھل اچ ڈندے تے ہا ہندے۔ قائم گھوہ ہس۔ چار بھرا ہن۔ پرنا ہو یا ہک
 دی کوئی۔ وٹا جو کوئی ناھے۔ بھرانواں اچ مانجھا ڈوجھی جاہ اے پنجاہ ٹپیا ودا ہوسی۔ وڈیرے نال
 مانجھے دے وڈے وڈے بھرا رانجھو دی چنگی مائی پُرائی، بھاجی برادری ہووے۔ سنگتی دی اپار
 کدھن سانگے رانجھو اپنے بھرا مانجھے کوں وڈیرے تے دان کیتا۔

اے تہاں دا قصہ اے، جڈاں آہدن تھل، گبیرے وانگ گھو کدا ہا۔ پکاں دی کار
 اچھک ہا۔ پہلھوں دی کار جھوٹا ہا۔ ریت روک چکلدا ہا۔ لائیاں روک پھلدا ہا۔ پھوگاں ریت
 پھنڈا ہا۔ جنڈاں ریت جھولدا ہا۔ اوں تھل دی ہنکل اچ آہدن، ہن، جھولی اچ وگ ہن، کچھ
 اچ لیلے ہن، انگل نال چھیڑو ہن تے تھل بادشاہ دی تہاں دھوڑ ہئی۔ اوندی نگری اچ ہک ماہٹوں

مانجھا ہا۔ چھڑا اچیاں دا چھیر و نہ ہا۔ ڈاچیاں نال ڈاچی ہووے۔ توڈیاں نال توڈا تھی چھوے۔ او
ڈاچیاں توڈیاں نال گالھیں کرے۔ ہک ہک زناور کون ڈیکھ ڈیکھ ٹھرے۔

”اے اے..... ودھیں شالا..... اے اے کرماں آلی..... اے اے جیوی جند.....“

کڈا ہیں نہ تھکیں شالا“

ہر ویلے دُعادی تسبیح پڑھدا رہوے۔ کاوڑا اچ وی کڈا ہیں آہدن اوں مال کون پلو تانہ

ڈتا۔ ہوں کاوڑا اچ سیں کون پٹن گھنے ہا:

”اے سائیاں موئی..... اے نگو سانویں“

زناور کون اوں کڈا ہیں پلو تانہ ڈتا۔ ڈاچی توڈے دی کنڈتے اوندے ہتھوں سوٹی

لگدی کہیں نہ ڈٹھی۔ بھانویں جو اوندے ہتھیں ہر ویلے سوٹی ہوندی ہئی۔

ڈاچی اوندی ماء ہئی، توڈی اوندی دھی ہئی۔ ڈاچیاں توڈیاں توں سوا اوکوں دنیا جہان دا

پتہ نہ ہا۔ ڈو ترائے سوڈا اچی توڈے تمام دے پیرے سُچاٹا ہئی۔ انہاں دے ٹوٹے ٹلیاں چٹکے

سُن کے رات دے اندھارے وچ ڈساوے ہا:

”اللہ نہ بھلاوے تاں محمد وڑجے آلے دی متوالی ہوسی.....“

”دل آہدے یاڑے آلی سہیلی دی ٹلی دالاڑا کھر کدے.....“ او ”ر“ کون ”ر“ آہدا

ہئی۔

مال دے ڈانوں، تر وڑے اوندی چیل نال بدھے راہون۔ وگ اچ آپ مہارا الیندا

ڈسے ہا۔ توڈیاں نال اکثر کھیڈ داڈے سے۔ گھرا اچ ہووے ہاتاں ویلھا نہی باہندا۔ تر وڑے وٹے ہا

یا جالنگ، سہیلی ڈنڈا نظرے ہا۔ پیا کوئی کم نہ ہووس ہاتاں جنگل اچوں پالٹن چٹن آوے ہا۔ پالٹن

دی پنڈ برتے چا آوے ہاتے گھوہ دے ہک ہک گھر کون واری واری ڈیوے ہا۔ وستی دیاں

تریتیں مشکری کرن ہا:

”مانجھا بھرا! کڈا ہیں پالٹن دی پنڈری ساڈے بُو ہے تے تاں سٹیں ہاچا۔“

بھرا آکھن دی دیر ہوندی ہئی۔ مونہہ اچ میلے کھیلے پٹکے دالڑا، گوڑی مچی دی کاوڑ

اچ پتا دے ہا:

”آپنے بھڑا مڑ پگئے ہوے..... بھڑا آکھسوتاں لکڑیں نہ پچن ڈیاں۔“

تریمتیں وت مذاق اچ مناوٹ دی کوشش کرن ہا:

”صدقے مانجھا“ آکھ کے لکڑیں دی پنڈ ماٹھ گھنن ہا۔

راتیں وڈیرے دی پتھاری تے پہہ سالھ دی تھوٹی نال ٹیک لاکے وتی دے ہالاں

کوں انہاں دے ڈاچیاں توڈیاں چلباں پُرا فاں دے جنگل دے حال ڈیوے ہا۔

کیڑھی من نال ”پنے“ آلی ”سانولو“ آپنے پھل کوں لہایا۔ کیڑھے لک اچ ”گلی“

آلی ”مشکن“ پُراف ویائی..... ہال نہال تھی تھی اوندے گا لھیں سٹن ہا۔ وڈیاں کوں جوہ اچ

لاٹے چرے دے بقایا شاک دا اندازہ ڈیوے ہا، بھئی لک اچ لانا ہٹن کیتلے ڈیہہ تیکسی۔

مال تاں مال و سبے دے چھوٹے وڈیاں دا پیرا سُنچا نڈا ہئی۔ وڈیرے کول پھردے

اوکوں کئی سال گزر گئے۔ ہک دفا ایویں تھیا۔ ڈبھارن کچھی دے ہک چاٹو دا پیرا لک اچ ڈیہدے

گھوہ تے آڈ سیندے:

”لکدے سوہٹاں بلوچ اچ کھوہ دے سر اندو لگا پگئے۔“

وتی دے بندیاں نہ متیا۔ وڈیرے دے وڈے پُتر مذاق کیتا:

”میں! کچھی دے بندے دا تھل اچ پیدل کیہاں کم؟ بھلدا ہو سیں۔“

شرط ہدیج گئی۔ کچھے پتہ لگا: سوہٹاں آپٹی ہک پھٹی ڈاچی دی گول پچھوں دا تھی

تھل آیا ہا۔ مانجھے شرط جت گھدی۔ اتجھے کئی شرطیں مانجھا جیتندا ہئی۔ مال دے ٹلیاں ٹوٹیاں وچ

آپ اتنا مست ہووے جو تھل آتے وگ دے بہروں تمام دنیا اوندے کیتے اوپری رہی پئی۔

اتجھے وجد مستی اندر آپ مہاراز نلدا ار یہا، کھلدا ار یہا تے ویلا و ہاندا رہا۔

مانجھے دے ڈیہہ رات اٹھاں دی قطار روک ہو لے ہو لے ٹردے ریہے۔ سال

گزر دے گئے۔ وچ وچالے تھل کوں پاٹی دی ڈھاء لگ گئی۔ نویاں نہریں دا پاٹی پیلھے لکاں تاٹی

آن دڑیا۔ ہو لے ہو لے ٹییاں کوں بوڑ گیا۔ کچھے زہر سیتی ساوِل دی وِس پورے تھل اندر دھال

ہئی۔ لائے چالیں پھوپک، چنڈ، کر۔ نہہ ہولے ہولے و سمن لگ پئے۔ ڈ اچیاں بھینڈ اس
 ہکریاں ہرن، ہک وی ہاں لہاون ٹرو تھئے۔ مانجھے کوں اس دوددی کل خبر نہ تھئی۔ اس دروہ دا
 ہووے، اوندی و سل جیڈی سری کوں بہروں ہا۔

آہدن، جنگل و سہ گیا۔ و ت وی اوسوٹی پکڑی و دا ہووے۔ نہر دے ٹا ہلیاں، سر۔ نہاں
 نال تھولا تھولا مال جمل گئے۔ و گ مگ گئے۔ ہک ڈ۔ نہہ ساگا ڈ اچیاں دانہرنال و تے چریندا
 و دے۔ چک دے چوہری چھو ہراں اوکوں چھوڑ گی، ہنھ کے تھائے و نچ لاتا، تے اوند مال
 پھانک لا ڈ تو نھے۔ تھائے اچ لے تڑنگے جو ان کوں روند اڈکھ کے سپاہی حیران تھی چکھیا: ”اوائے
 اتا جو ان اس۔ روند میں!!“

آکھوس: ”میڈ مال پھانک اچ بکھا، تاسرو ویسی..... میں آپٹے پاروں نہاں روند۔“
 بے درد سپاہی کوں کیا پتہ۔ اوندی مال نال کتنی عاشقی معشوقی اے۔

اوں سمجھایا: ”مال کوں چھوڑ، توں آپ وی تاں اٹھ پھراں دا بکھا ہیں۔“
 ہنجوں پونجھ کے سپاہی کوں ٹرت آکھوس:

”میڈی خیر اے۔ بگھ تڑیہہ دا میں ہیلک ہاں..... میڈ مال بگھ تہ نہیں ساہندا۔“

کتھاہیں وڈیرے کوں و نچ خبر تھئی۔ وڈھی بھر کے مانجھے کوں تھائے اچوں گھن آیا
 تے چئی چپانی ڈے کے مال کوں پھانکوں چھرا آیا۔

گجھ سال باددی گالھ اے، ڈ کھٹیاں دے مال دی جاگ کیا پھٹی، تھل اچ مالدار
 گھرا لے ہن نوین نوین رڑھ واہی و دے سکھن۔ ویہہ سال گزار کے مانجھا آپٹے کھوہ قائم تے
 دہن ڈھا۔ رانجھو اوند اڈا بھرا مر گیا ہووے۔ اوندے چھوٹے ڈ و بھرا و ساتے، گھا، لوٹے دی واہی
 سورن سکھن و دے۔ مانجھا اٹھ ڈاہ زناوراں پہار و آں داسیں تھی گیا۔ پر کتھ جوہ ہووے ہاتاں
 مال و دھے ویاوے ہا۔

آپٹے گھر دودلیے مانجھے کوں ڈ کھٹے تریمتیں مرد ہال تقریباً سبھ بھل بھل گئے۔ بیاتاں
 و دے پوترے دی شادی تے اوندے وڈے پتر اوکوں ہکنڈھ نہ ڈتی چا۔ بھاجی برادری

آلے کافی لوک سامالے تھئے۔ شادی ہئی تھی گئی۔ ڈوڈی نہہ بادمانجھاسرتے کھیردی گاگرچاسک
 گھوہتے آن نکھتا۔ گھوہ دے تمام لوک حیران۔ وڈیراتے اوند اپتر پشیمان۔ آنون سیتی مانجھے م
 اچ تریمتیں روک ہک پڑوپیاں رونون شر و کر ڈتا۔ گھوہ دے لوک کٹھے تھی گئے۔ روند
 روندے اوں وڈیرے دے وڈے پترکوں گلا کیتا:

”یاڑا بھیڑا پیڈے پتردی شادی تے نینڈر سلام جیڈے پیسے کتھاؤں گول گھناں
 شادی تے سڈ کے تاں ڈیکھیں ہا..... وڈیرے دے پوترے دی شادی سہانواں ہا.....
 کجھ جو گانمھ تاں ہالٹ دی چلی گھن آواں ہا.....“

ڈسکدا ونجے ڈسکدا۔ ہولے ہولے اوندے ہنجوں رُک گئے۔ ٹھڈا ساہ لمبا بھرے
 آہدے:

”جیویں شالا تھل مک گئے۔ گاگڑی جیڈا کھیڑ مساہیں لدھے..... تھل ہووے ہاتار
 مشکال کھیڑ دیاں بھرتے جے دی شادی تے آن پچاواں ہا.....“

سارے گھر آلیاں مانجھے کوں دلا ساڈتا۔ لخطہ کھن مانجھے رووٹ دارح کیتا۔ چنگی د
 چپ کیتی پٹھار یہا۔ وت ہولے ہولے آپنی گالھ کوں آپ درست کریندا گیا۔

”یاڑا بھیڑا، کتھوں کھیڑ کٹھا کڑاں ہا..... مال ہووے ہاتار..... وٹ جنگل نر
 ستن۔ کتھوں چلی ہالٹ دی پوڑی کڑاں ہا۔“

تریمتیں مرد ہال آرا کیتی کھڑے حیران ہوون۔ مانجھا اچ کیویں سیاٹا تھی گئے۔ سیاٹی
 گالھ کرن داؤل کتھوں بسکھ گھدس۔ چپ پٹھا پٹھا آپے شر تھی پیا:

”نگوسانویں تھل کوں دڑیا جو نگل گئے، نتاں کھیڑ گھٹن ہاتے نہ ہالٹ دیاں چلیاں۔“
 جھٹ لخطہ چھپر پٹھ چپ تھی گئی۔ راتیں روٹی مانی کھا کے ستا۔ ساری رات لگے

ریہا۔ گھر دے ہر بندے اوکوں نندر اچ الیندا سٹیا۔
 ساری رات نندر اچ الیندا

آہن اے تاں اصلوں پچھلے سالارا داواقتے..... کھوہ بھٹ تھی

ہئے۔ پانی دے، نوے چکاں اچ بجلی لکدی ودی ہووے۔ پانی پاروں برون تھل اچ ٹیوب ویل
 پیٹر لکھن ودے۔ لانگھیاں لیہاں تے سڑکاں ہدھیہ جن پیاں۔ تھل دی مرگھٹری ہوہ اچ ماخھاوگ
 دی اڈیل پچھوں پنچ ڈاہ بھینڈاں تے ہک اڈھی ڈاچی ایٹھیاں بڈیاں تے وگلی ودا ہووے۔ نال
 زئندار ہووے۔ نوے اُسر دے چکاں اندر بجلی لگے پئی۔ زمین تے وچھی بجلی دی تارکوں ڈیکھ کے
 ہک ڈینہہ من اچ آہوس: انہگل جیڈا ٹوٹا تاردا کپ کراہیں ہٹی ٹلی دالاڑا بٹا وے چا۔ لاڑے
 جوگی تارکھن کیتے جیویں اوں دریا جیڈی لمبی تارکوں چھاہوی مارٹ کیتے ہتھ لایا، تاں سیاں
 ورھیاں دا تھیا گیا۔ ڈو جھے ڈینہہ لوکاں اوندے لاش ونج سُنجاتی۔ اوندی موئے مونہہ تے اونویں
 سُکان ہووے، جیویں حیندیاں ہر ویلے مُسکدار ہندا ہئی۔

”کھلو جوہئی۔“

ہے ہتھ اچ چھاہوی پکڑی پیاہئی تے کھپا ہتھ بجلی دی ننگی تار تے ہس، جیہڑی دُو و
 ر تائیں تھل دے سینے تے دریا وانگوں چلکدی پئی ہئی۔

لڑھ مویاں دی کہانی

کئی سالوں توں جاری روز ڈیہاڑی دیاں ہڑتالاں، مظاہرے، ڈکیتیاں، ہنگامے، اغواء، خون خرابے، مذہبی فساداں، شاہردے کاروبار تے امن کوں مُکا چھوڑیا ہا۔ کھاندے پیندے لوک، مُلک دے نسبتاً پُر امن شاہراں دوڑن لگ پئے یا انہاں غیر مُلکاں دو، ہجرت شروع کر ڈتی۔ محنت کش شودھے انت تانگھی۔ جیر ہلے شینہہ دے کن اچ نوالہ ونج پھاتھا۔ مزدوری پویوں آن گھٹی تاں انہاں پچھاں ولن داسوچیا۔ اے ضیاء مارشل لاء دے چھیکڑی سالوں دی گالھ اے۔ آچٹی کھولی دے پئے مزدوراں کوں ونڈ ڈتے بناں، اُوں ٹکٹ خرید کیتا تے ہک ڈیہہ اللہ دے چُپ چُپا تے، دلو ٹرین دی کنڈ اچ پیہہ گیا۔

ٹرین دے ڈبے اچ دلو چوراں روک ساہا پٹھا ہا۔ اگوں دے کئی وسواس ویرھی آندے ہانس۔ او تر یہہ سال پچھوں گھر ویندا پیا ہا۔ تڈاں دی، گھر آلیاں کوں، اوندے موئے جیندے دی کوئی خبر نہ ہئی۔ اندروں ڈ رہس، کیڑھے مونہہ نال گھر ویسی۔ وت وی اوندے من دی دلھتے سک دا نکڑا جیہاں ہنڈ واپیا۔ البتہ کراچی چھوڑن دا خس جیڈا ارمان وی نہ ہس۔ ہا! ساتھیاں نال گوز کماون یعنی چوراں ریت گھسکن دا مال، اوندے چیتے کوں چام چٹھی روک چمبڑیا پیا ہئی۔ اوں گھر دو ولن دے فیصلے دی ونڈ کہیں سنگتی کوں نہ ڈتی۔ ایس نمائے جیہیں جرم کوں محسوس کریندیں، اوندے ضمیر، اوکوں خاصا اوکھا کیتا۔ اللہ کیتا نکلے جیہیں اُجھکے نال ٹرین ٹر پئی تاں اوندے خیال یکدم تبدیل تھی گیا۔ اوکوں پتہ لگا جو اوکھا نہیں۔ اُوں ڈبے اچ ڈھیر سارے ہئے مسافر

تلے اُتے سندھے پھین۔ ٹرین ہولے ہولے تیز تھیندی گئی۔ شام دے اندھارے کوں بہروں
چن دی چاٹھی مات ڈیندی گئی۔ ڈبے اندر لائیناں ہل پیاں۔ مسافر گالھیں گپیاں اِچ رُجھ گئے
۔ برتھ دی دیوار نال ٹیک لگ کے اوں اُکھیں نُوٹیاں چاتے ولا مسافراں کن بے تعلق تھی گیا۔
خیالاں خیالاں اِچ ترہہ سال پچھاں ونچ اپڑیا جڈاں او پیلھسی واری اَن سونھاں کراچی آیا ہا۔ ہک
وطنی دی تہڑتے۔ ترہہ سالہ واقعات دے تڑٹے داٹیاں دی تسبیح پوندے پوندے، سر لکاؤں دا
اوکوں آپٹا پیلھا، پیلھا ٹکاٹا، فٹ پاتھ یاد آیا۔ فٹ پاتھ توں پولیس ہتھوں وٹھیہ جس اُتوں ست
راتیں حوالات دی سیر، برتھ تے اوندی چھر کی کڈھا چھوڑی۔ ول سال کھن سلھ گارے دی
مزدوری کن بادینچ سال بھینس کالونی اِچ منجھیں ڈوہندے ڈوہندے گزر گئے تے اگلے پڑی
سال آدھی ادھ گودی تے پلے داری یا بے روزگاری اِچ۔ زندگی دے تقریباً ترہہ سال او کراچی
خرچ کیتی آندا ہووے۔

اے گالھ یاد کر کے تاں اوندے ہنجوں تر آئے جڈاں گودی دا ٹھیکیدار دادنی اوندے
چھیں مہنیاں دی مزدوری پی گیا تے ہتھوں کم توں وی تھڈ چھوڑ یوس۔

بے روزگاری دے چھیکڑی سال ڈراکلے خاب روک اوکوں جو ٹرین اِچ یاد آئے
خیال بدلاؤں کیتے اوں بہر دو ڈیکھن شُر و کر ڈتا۔ کھڑکی کن بہروں چن دی چاٹھی چٹے کھیر صحرا
روک لپے پئی۔ آپنے تھل دی چاٹھی یاد کر کے اُکھیں نُوٹیندا ہا چا۔ لُختے پہر کیتے اکھ لگ ویندی ہس
۔ وِت اٹھی ہا ہندا ہا۔ ایں اٹھ ہاہ اِچ ٹرین دُھر کدی رہی۔ آخر ڈینہہ چڑھے وِلو ملتان آچا۔

نویں لاری اڈے ملتان توں میانوالی دا سٹینڈ گولیندیں اوکوں چترگا بھلا وقت لگ
گیا۔ بس دانائے پچھ کے ٹکٹ کٹواؤں لگا۔ خونی چوک دائلٹ منگیوس تاں اہوں منشی آکھیا: ”ملتان
میانوالی روٹ تے خونی ناں دا کوئی چوک نہیں..... میانوالی ویندیں راہ اِچ کُل چارو ڈے چوک
آندن۔ چوک سرور شہید، چوک اعظم، چوک سرائے مہاجر تے چاندنی چوک.....“

تمام ناں سٹن دے بعد وِلو داہاں پکلیاں اِچ ونچ پیا۔ اوندی یادداشت ڈسیندی ہی:
مظفر گڑھ ٹپ کے پیلھے منڈا چوک تے ڈو جھا خونی چوک آندے۔ وِت سراں کرشنا۔

تھولی دیر سوچ کے منشی کوں آکھیوس:

”اچھا! مظفر گڑھوں باد پہلیھے آون آ لے چوک کوں چھوڑ کے جیہڑا ڈوجھا چوک آندے

’اوندی ٹکٹ ڈے چا.....“

ناں گئے چوک دی ٹکٹ گھن کے بس اِنج سیٹ ونچ ملیوس۔ پٹھی جاہ وچار کرن لگ پیا

: آکھ بھئی ڈوجھا چوک کوئی پیا ہو یا تاں وت کیا تھیسسی؟ ایں وسواس دی تاٹی اِنج ہالے پھاتھا پٹھا

۔ بس روانہ تھی پئی۔ چلدی بس اِنج اوندے خیالاں دا گھوہ پکھڑو دھا گڑ پیا۔ وقت دے ٹھاکن

کراچی آ لے بھوگ دے مسلسل تریہہ سال توں وی پچھاں اوکوں تھل اِنج آپنے گھوہ تے آن

ڈ کیا جتھاں نہر آونٹ توں پہلیھے دا تھل اوندے اکھیں اگوں آ گیا۔ اوندے آپنے گھوہ مکھٹی نال

اُبھیوں گھمبھی گھوہ ہا۔ ڈ بھاروں پنوار تے ڈ لھاؤں چین۔ سڑک نال لیسوں بند ہا۔ پکی سڑک بنی تاں

اوندے نال اڈ اِنٹن گیا۔ ایہیں نسبت نال اڈے داناں بند ہو پک گیا۔

سیٹ تے پٹھی جاہ اوند اوجود منگھر پوہ دے لاٹیاں روک پھلاں نال لڈتج کھڑوتا۔

جیں ویلے آپنے مکھٹی دی جھانگل پیر پنوار دے بارے کرینہہ بندھ دا ناگوجنڈ، گھمبھی دے

ٹولھیاں دی لام تے وسوں دے پئے نیہڑ اوندیاں اکھیں اِنج تر آئے۔ نوٹھاں کن لاچوٹی تیں اوند

سریر سٹمکیج گیا۔ جیں ویلے چیتے آ یوس: ”لکاں لانگھیاں مٹاں نال لئی لائے، کھپوں، گرماں

تے پھر ڈ ڈھ اِنج ڈ ڈھ ڈ وسو پہاڑ ور چیندا تے بانسری دی کونال انہاں کوں گھڑی لکھلے اِنج گھر

دوولا آندا ہا۔ سچا ڈینہہ زونکی کھیڈ دا کڈ دا ہا۔

اوند اہاں ولایکا یک ماندا تھی گیا، جڈاں یاد آ یوس: کیویں ہک ڈینہہ اوں آپنی بانسری

رجو ہے اِنج لوڑھ چھوڑی تے گھر آ لیاں کوں ڈ سے پنا، تریہہ سال پہلیھے کراچی نس آیا ہا۔

تھل اِنج نہر دی آمد اوکوں ہن دی گھڑی روک یاد ہئی۔ کتیاں پگو، نالے رجو ہے ہن

پچھوں، سرکاری پروانیاں دے زور تے بھونیس کاراں، اللہ سیں دی زمین مل گھدی۔ نال خدا

دے او بندے، تل وطنیاں دے پرائے گھوہ کھاڈیاں تیں وڑ آئے۔ چلدی بس اِنج اوکوں یاد آیا:

گزرے ویلے دے اوڈا ڈھے اوکھے ڈینہہ ہن، جڈاں گھمبھی گھوہ داہاں نکل گیا۔ چین تاں

پورے داپورا بھومیں کاراں الاٹ کرا گھدا۔

اوکوں اہج دی کار یاد ہا، کیویں چنڑا، چن آپٹے کھوہ دا قبضہ چھڑ ویندے چھڑ ویندے
تھیل کچا ہری داہل و بچ تھئے۔

بس دی سیٹ تے پٹھی جاہ، اوند اپنڈا او سمن لگ پیا، جڈاں اوندے بابے کوں آپٹے
ساہیں آلی مستطیل دی بے دخلی دا پروانہ آن ملیا۔ اوندے پیو چاچے بے ہوش تھی تھی گئے۔ او
ڈیہہ تاں اوکوں بھلدا نہ ہئی۔ تڈاں اونو جوان ہا۔ تپلا خون ہس۔ غصے دی بھاہ نال سارا سارا
ڈیہہ تراماں تھیا ودا ہوندا ہا۔

بس وت کیا؟ جھیڑے دامنڈ ہدھیج گیا۔ پوچ ہنے تے ہکلیندیں اونداروزا ہیڑا
کھیڑا تھیون لگ پیا۔ کرہوں ڈو کرہوں یا اورھی ہنے دے فرق دا تکرار ہووے ہاتاں کوئی ویندا
کرے ہا۔ اگلے تاں مکھٹی دا تمام مکھن کھاوٹ کاٹن ٹلے کھڑے ہن۔ اوند اپو چاچا ستھ پرہیں نال
اینٹھا چھڑوانون دا سچیندے ودے ہن۔ بھومیں کار عدالتی کار روئی توں پیلھے دلو دے پیو چاچے
دے اینٹھیاں تے قبضہ کرن لگ پئے۔ اوں ویلے ڈانگ سوٹا پئے گیا۔ دلو چودھری بوٹے دی
سیندھرتی چا کیتی۔ ہتھوں پیو اوکوں کھلیاں دی مار ڈتی۔ ڈانگ سوٹے دا او منظر چلدی بس اہج
اوندے اکھیں اہج انکار بن کے کھڑو گیا.....

بوٹے تھانے و بچ، گوک ڈتی۔ تھانے دے ڈر ہوٹوں او گھروں نکل کھڑا تھیا۔
بانسری رہیں رجوا ہے اہج بھکلیندا، بس تے خونی چوک، اٹھوں ملتان اپڑیا ٹرین تے ہا ہندا، اوں
کراچی ساہ و بچ کڈھیا.....

او ڈیہہ تے اہج دا ڈیہہ دلو تریہہ سال پچھوں ولیا آندا ہا۔ گزرے ویلے دے
خیالاں اہج بس دی سیٹ تے گم سم پٹھا ہا جو بریک لگی۔ کنڈیکٹر چوک اعظم، چوک اعظم دی آواز
لائی۔ سواریاں ہلن چلن لگ پیاں۔ کجھ مسافر لہن کیتے اٹھی کھڑے تھئے۔ اوں سٹاپ دا
تھییا تاں کہیں آکھیا:

”اے چوک اعظم اے۔“

اوں ہئے بندے توں پک کیتا:

”خونی چوک کڈاں آسی؟“

اہگلی سیٹ تے پٹھے ہک مسافر ڈُسیا:

”ایں روٹ تے کوئی خونی چوک نہیں اوند.....“

جھٹ کھن کیتے پریشان تھیا۔ اوندے چہرے تے پریشانی دے آثار ڈُکھ کے کنڈیکٹر

آپے پول پیا:

”چا چا جی! تیری ٹکٹ چوک اعظم دی اے۔ توں ملتان اڈے تے آکھیا سی“

مظفر گڑھوں بادجیر ہا دو آچوک آوے گا، اودی ٹکٹ دے دیو۔ دو آچوک اعظم اے۔ تسی اتھے اتر

جاؤ.....“

کنڈیکٹر دا چا آکھن اوکوں بُرا نہ لگا۔ او آپٹی عمراں کوں پنجاہ دے پیٹے اچ جاتی

ودا ہا۔ اُتوں بگے وی پئے گئے ہانس۔ چاچے دے لوظ تے ڈُ ومنٹاں کیتے اندروں اندروں تھولا

اوکھا تھیا، لیکن آپٹی گنڈھڑی کچھ اچ مار کے بس توں لہہ آیا۔

خونی ہی بھانویں اعظم ڈُ اڈھے داڈن من کے آدھی چوک اچ کھڑ کے میزائل وانگ

اُسرے اودکا فرمینار کوں لحظہ کھن اوں تڑ تڑ ڈُ ٹھا۔ وِت چودھاروں دید بھنوا یوس تاں چواہاں پنڈی

کوئی دکھرا شاہر ہی۔ میلے منڈی دا گند تے لاری اڈے دے رش نال تاروتار۔ بس! بزار نمونہ

چوک ہی۔ فٹ پاتھاں دے اندروں بہروں سبزی فروٹ دیاں ریڑھیاں ہن۔ ٹیکسی کاراں

موٹراں چنگ چپی ڈُ بیھواں دی ذات ہی جیرھی آدھی چوک اچ ماندی سماندی نہ ہی۔ سڑکاں تے

بساں ویکناں، سڑکاں دالیکا ہڈھا کھڑا ہی۔ آر پار سڑکاں نال دور تاٹی دُکاناں تے چہارے دیدا

راہ ڈُ کی کھڑے ہن۔ اے سبھ کجھ ڈُ کیکھ کے وی خونی دا پُراٹا نقشہ اوندے ذہن اچوں بندانہ ہا۔

چوک کن لائونٹن کھوہ تے چوک دے آسوں پاسوں لئی لاٹے پوئی رکھپ تے چنڈی دا جنگل اوکوں

چیتے پوندا ہی..... چوک اچ ابھی چڑاں دا واحد چھری ہوٹل وی یاد ہنس۔ خونٹ کھوہ دا جھنڈولا

جنت تے ہے آلی اچی مسیت دے بہر دوروں ڈُ سدے یاد ہانس۔ اے سبھ کجھ اوندے بھیبجے

اچ اچ دی محفوظ رہی۔ ہن انہاں بھدے پیرے اُتج گئے ہن۔ ایس چوک کوں ڈیکھ کے اوں دل
اچ بندے دی قدرت کوں شابش ڈتی:

”واہ بھئی واہ! جتھ پائٹی نہیں چڑھیا، اتھ پہاڑ جیڈیاں مٹاں تے سیمنٹ سرے نال
بندہ آپ چڑھ گئے۔ چوک نال کوئی سوئی سنھ ویلھانسھ چھوڑا..... واہ مولا واہ!.....“

کئی کئی منزلہ دکاناں چہارے ڈیکھ کے دلو کوں مولا یاد آ گیا۔
ڈیہنہ پیشی دیکر وچالے ونج چکا ہا۔ منزل تاٹی، ویلے نال پچن کیتے ویگن گولن، چوک
دی بھارن سڑک نال دلو ٹر پیا۔ بندے ریڑھیاں، ویگناں، بساں ڈالیاں اگوں پچھوں ٹپدا، ہک
جاہوں اوں چہارے آلی ویگن دا پتہ کیتا۔ کلینز کوں پدھودا آکھ کے اوندی تیار ویگن اچ بہن لگا
تاں کلینز اوں کن پچھیا:

”چا چاکڈے ویسیں۔“

اکھے: ”پدھو۔“ کلینز کھل پیا:

”اے ویگناں! چا چا! صدیق آباد، رفیق آباد، اجمل چوک دی واٹ چہارے ..“

دیندین

کلینز اوں سمجھانوٹ دے انداز اچ آکھیا.....

”میں کیا آہاں؟ میں وی رہیں پدھوتے لہہ ویساں۔“

پورے اعتماد نال کلینز کوں جواب ڈتوس:

کلینز نال سنگھ اڑے ڈیکھ کے پاسیوں کھڑے ہک پدھڑے کلینز کوں سمجھانوٹ دی
کوشش کیتی:

”بھراتوں ٹھیک ایس تے اے بھایا وی سچا اے..... جیویں ہوویں! توں کل داہال
ایں..... اجمل چوک دا پرائاناں پدھو ہے۔ میانوالی دے ہک دو فروش سڑک نال سٹھ مربع
اشتمال آن کرائے۔ اوندے کراں آ لے پوترے پدھودی جاہ، اجمل چوک دا بورڈ لا چھوڑیا.....
ڈیکھ ہاں!“

اوندا مونڈھا پکڑ کے دوبارہ سمجھانوں دی کوشش کیتوس:

”جیویں چوک منڈا، چوک سرور بٹے، خونی، چوک اعظم تھئے تے سراں کرشنا، مہاجر تھی

گئی اے ایویں.....“

بڈھڑے دی گالھ سُن کے کلیزتاں چُپ تھی گیا، دَلو دا حال اونویں تھیا، جیویں لاری

اڈے ملتان ایچ، ٹکٹ منشی دی گالھ سُن کے تھیا ہَس۔ خیر زیادہ دیر پریشان نہ تھیا، اوں شیشے آلے

پاسوں سیٹ مل گھدی۔ ویگن ٹر پئی۔

رہیں رچو اہیاں نال دور تئیں کنگ دی میلاں لمبی ساوِل پچھوں نہری پاٹی دی کرامت

ڈیکھ کے اوکوں اللہ سئیں یاد آ گیا۔ پرتوڑ ورتوڑ سُرک نال جاہ پجاء گپاں وچوں کولے دی سنگھ پوڑبو،

اوندا ساہ جو گھٹا اوکوں اللہ سئیں وِسر گیا۔

اوسیٹ تے نساہا تھیا، اللہ دی زمین تے بندے دی بے زواری اُتے ہالے غور کریندا

پٹھاہا، اوندا شاپ آ گیا۔

سیالی ڈینہہ اوکوں مہلت ای نہی پیاڈیندا جو دَلو خونی تے اعظم آلی کار پدھوتے اجمل

چوک دے درمیان دے سفر دا اندازہ کرے ہا۔ سامھٹے چدھاروں نویاں آبادیاں صاف

ڈسیندیاں پیاں ہن۔ پر تمام پُراٹے نیہڑاں دا اتھوی پیرا اُتج گیا ہووے۔ او آپٹے مکھٹی گھوہ دا

پیرا چائی ودا ہئی۔ اوندے ٹیویں پاروں چاہ پیوٹ دے بہانے خٹک ہوٹل ایچ پٹھے ڈو جواناں کن

گالھیں گالھیں ایچ آپٹے گھوہ داراہ کچھیس، تاں او حیران تھی کے ہک پئے دے مونہہ دوڈیکھن

لگ پئے۔ لگدا ہئی اوڈو ہیں اُن سونہیں ہونون۔ دَلو انہاں کوں حدودا رے نال سمجھانوں دی

کوشش کر ڈٹھی:

”..... مکھٹی دے نال گھمبھی اوندے نال چن تے پنوار دلہناں گانڈھواں ہے.....“

چاہ پیندے بندیاں آپٹے ذہن تے زور ڈے تے بے وی دا اظہار کیتا:

”توں نمبر ڈسا، اتھ آسوں پاسوں چک ان، گھوہاں دا تاں اتھ ناں پیرا پھٹ

گئے.....“

ادکوں فوراً شک تھا، کتھائیں اوغلط جاہ تے تاں نہیں آن لتھا۔ لہذا پک کرٹ کیتے اؤں

پچھیا:

”..... اچھا اے ڈ ساڈ، ایس اجمل چوک اڈے دا پرائٹا ناں ہڈھو اے؟.....“

اوڈ وہیں کھل پئے۔ اکھیونے: ”ساکوں اے وی پتہ کائنی۔“

اوں و ت تھولی وضاحت نال آٹھی گالھ چولی:

”یار! ہڈھو دے نال سدھا اُ بھيون، میل ڈ میل پنڈھ تے اے سبھ گھوہ ہن.....“

”اُ بھا!!..... تے ہک ڈ میل!!.....“

..... دے فاصلے وچوں ہک جوان اندازہ لا کے راہ نمائی کیتی:

”اچھا! توں ایس کر، سدھا چودھری بُوٹے نمبر دار آلے چک 303 لگا وچ۔ اُتھوں

تیکوں شیت مکھٹی دا پتہ نیواں لگ پو وے۔“

دلو پچھدا، پچھدا چک آیا۔ اُتھ پتہ لگا، ہنٹ بُوٹے داوڈ اپتر نمبر دار اے۔ ڈاہ سال

تھیں چودھری آپ فوت تھی گئے۔ چودھری دے دیرے دو ویندے ویندے خیال آ یوس،

نمبرداری مہراں کن چودھریاں دے گھر خبرے کیویں وڑ گئی اے۔ مہر ٹورٹ دا خاندان تاں

موضع دست پختا نمبر دار آندا پیا ہا۔ و ت دل ایچ اپنے سوال دا جواب وی آپ گھر گھدوس۔ پو

ڈاڑے دی جدی زمین کھسن اوکھا نہیں تاں بگو سانویں نمبرداری کتھ سرکاری پروانیاں دی تڈ جھلی

ہویں۔ اُتھیں اچھے سدھے سوالاں دی دماغ ایچ سیر ہ نال چودھری دے دیرے آن وڑیا۔ اُتھ

سبھ پڑھدے ہک بزرگ پیلھے نبھا کے اوندے خلیے دوڈ ٹھا، و ت آپ دوسڈ کے اؤں پچھیا:

”بیٹا توں کون ایس؟..... کنوں ملنا اے؟“

”سئیں میں ہڈھ آں..... مکھٹی گھوہ داراہ پچھدا ہم.....“

سفید ریش بزرگ چنگی دیر سوچ کے اوکوں سمجھایا:

”بیٹا! تھی بڑی پرائی گل کر دے او..... مکھٹی دے نال ہو روی خورے کنے گھوہ نہر

تھلے آگئے نہیں۔ کناں چرھویا انہاں گھوہاں دے سب لوگ اُتھوں سدھا چڑھدے ول چار پنچ

کلومیٹر، نال نال بھٹییاں تے، برؤن جا بیٹھے نیس.....“ اوں بزرگ ڈ بھار دو تھہ دا اشارہ کر کے
ڈ سایا:

”اے سامھٹے سدھی کچی لیھ او تھے جاندی اے۔“

بزرگ توں پوچ پنہہ کچھ کے اللہ دانان گھندا، دلو روانہ تھی پیا۔ ڈ نہہ لاث پلائیں
ہووے۔ کیاں پگو ٹپدا، درختاں اگوں رستہ تھولا کشادہ تھییا تاں اندازہ تھیوس، نہر دے پانی دا پچ
مک گئے۔

نشا بر لیھ آپے برؤن تھل داراہ ڈ سیندی، گئی۔ دوردورتائیں چھولا ای چھولا ڈ سداہی
۔ ٹانویں ٹانویں چنگی وتھ نال نروے ٹولھیاں دیاں جھنکیاں وی رہیں ڈ سدیاں ہانس۔ اچی جھکی
ریتلی لیھ تے ٹردے، دماغ اچ کئی منصوبے سچیندا ونچے۔ پکدا ہک وی نسھ پیا۔ ہک منصوبہ
ہووے، آپٹے گھر ونج کے ڈ وچار راتیں مہمان بن کے گھر آلیاں دا پریتی حال چیساں۔ طریقے
نال انہاں دی پچھلی گزری وہاٹی سٹساں۔ وچوں وچ وانہوں تریڈھا دلو دا ذکر چھڑیساں چا۔ دلو
بارے انہاں دا دل چیساں۔ وت وی گھر آلیاں اوکوں نہ سنجاتا تاں چھیکو آپٹا ٹھیک تعارف کرا
کے گھر آلیاں کوں ہکا پکا کر ڈیساں۔ بس وت کیا، اوندے لیکھے سارے ڈ کھٹل ویسن۔ ترہہ
سال دے بھوگ پچھوں، تھکیرے لہہ ویسن۔ آپٹے گھر اچ وسن جو گاتھی پوساں۔ آپٹا کم کار
سنجال تے وت مردے دم تیں آپٹے خویش قبیلے نال راہساں پیا۔ ایں سارے منظر کوں چیتے اچ
آن کے، او اندروں ڈ روی ویندا ہا، کتھائیں اے ساری سکیم فیل نہ تھی ونچے۔ گھر آ لے متاں نہ
سنجاٹن۔ ایں ڈ رہوٹوں اوندا ذہن ولا کوئی نواں تھر، نہنن دا پیا طریقہ سوچ گئے۔ ایں ساری ہنہ
کتھ اچ اگلیاں ڈ وچار راتیں دے سوالاں جو اباباں دا مسالہ تیار کریندے، اوں چنگاں بھلا پنہہ
کپ گھدا۔

رہیں ڈ ورتائے جاہوں پچھدے، آخر ٹلی نماشاں منزل ونج لگا۔ ڈ بھاروں چو ڈھویں
دا چن جو بنیا آوے۔ پھکٹن مانہہ دی نکئی نکئی لڑھی ٹولھیاں کوں نچائی کھڑی ہووے۔ ٹولھیاں
دے ٹکاٹ تے چن دے جو بن اوکوں اٹھاہیں، ہنہ گھدا۔ پالا اوکوں اختانہ کریندا، تاں شیت

ساری رات جس اچ راو ہے ہاپیا۔ ٹولھیاں نال ڈوہٹیاں ساہیں ڈیکھ کے او بغیر کہیں اہٹک دے
 ہلھی ساہ دے درتیں لگا کیا۔ پیراں دا کھسکار آتے اوند کھنٹھو راسن کے کہیں اوکوں
 اندروں سڈ گھدا۔ ساہ اچ سفیل تے پے ڈیوے دی روشنی اچ اوکوں نوٹی کھنٹھو وڈ اڑھی
 نال ہک بندہ پڑائی رنگیل کھٹ تے سراندو میلے وہاٹے دی ٹیک نال لیڈیا نظریا۔ اکھ تے ساوی
 تھگوی ڈیکھ کے اوں اندازہ لایا، اکھ بٹوائی پے۔ خیر کلانویں کر کے نال پے کھٹڑے تے پہہ تھیا
 ۔ بہن سیتی انگ ڈھنگ توں دلو پڈھڑے کوں سُچاٹ گھدا۔ او اوند اچا چا سو نہارا ہووے۔ اہووں
 چاچے دے من چت اچ نہ ہی۔ مہمان اوند آ پٹا بھتر یجا دلو اے۔ بھانویں جو تر یہہ سال
 باد گواں اونویں نہ ہی۔ وت وی دید متوں اوکوں کیا سُچاٹ تھیوٹی ہی۔ پڈھڑے لیٹی جاہ مہمان
 جاٹ کے چرگا سُھاڈ تا: ”جوان خیر نال آئیں.....!“

وت کجھ دیر جمب کے اوں چکھیا: ”جوان کون ایں؟..... کتھوں آئیں؟..... کیویں
 آئیں؟“

”چاچے دا سوال سُن کے پیلھے تھولا تھتھو اتھیا پر آپ کو سنبھال کے رہیں متھی سکیم
 موجب دلو مسافر بن تھر پدھیا:

”بزرگو بندہ خدا داہاں، کجھی ہا ہنداں، سنگتی بیمار ہم، علاج کیتے حکیم، گورک پان بوٹی
 ڈی اے۔ سیانیاں ڈس ڈتی اے، تھل اچوں لہسی۔ اوند اپیرا چائی وداں.....“

پڈھڑا دلو دی گالھ سُن کے پیلھے کھل پیا۔ وت لبسا ساہ بھر کے اوں ڈسایا:
 ”..... پچو! سائیاں موئی نہر جڈاں دی آئی اے، تھل دے بوٹے بچیاں دا کیا

تھندیں، نیمڑاں دا پیرا اُتھ گئے..... تیکوں کہیں ٹھیک ڈسائے..... گورک پان اتھ در یہہ تھیندا ہی
 بہن جاگ جو گائیں لہدا.....“

چاچے دا جواب سُن کے اوں پریشان کیا تھیدا ہی۔ گورک پان آلی کہانی تاں محض تھر
 ہی۔ صرف گالھ چولن دا بہانہ۔ اوندیاں گالھیں سُنن کیتے دلو پھڑھ مار گیا۔ پڈھڑا آپ گالھیں
 کیتے لو ہندا پیا۔ مہمان دا لہجہ کل کے اوں کنوں وضاحت تھویس:

”کیڑھی کچھی ہا ہندیں پچڑا!..... سندھ دی؟..... چنانہ دی؟.....“

اوں بھک چاریڑھی۔ اکھے: ”سندھ دی.....“

پڈھڑے رعایتاً تصدیق چا کیتی:

”تیڈی ہولی دی مٹھاس سندھ آلی اے بھائی!..... اونویں ساڈی ڈھیر سونہہ پچڑا

چنانہ دے پاسے ہے۔“

حالانکہ دلو دا لہجہ سندھ دی کچھی دا نہی چا پدا۔ پڈھڑے ایویں گلہ ہنہ چھوڑی۔

چاچے دی گلہ سُن کے اگوں دلو وی اوندی ہا اچ ہار لا چھوڑی۔ پاسیوں ڈو جھی سالھ اچ لوک

اچا اچا اکیندے پئے ہن۔ انہاں دے ڈنڈ شور اچ پڈھڑے کوں الاون دی جس نہی پئی آندی۔

لگدا ہا بھئی، سالھ اچ ڈھیر سارے بندیاں دا کٹھ اے تے او مسلسل اکیندے پنہن۔ شور

پاروں پڈھڑے کوں دلو پکھیا:

”ڈو جھی سالھ اچ کوئی ستھ پئی مکدی اے؟..... کوئی نروار اے؟..... نیاں پیا تھیدا

اے؟..... کیہاں ماجرا اے؟.....“

پڈھڑے ٹھڈا ساہ بھر کے آکھیا: ”پچڑا ستھیں پرہیں دا زمانہ لڈ گئے، نیاں کتھ نچ

ہکین۔ پچھاں، چوتھی رات اے، نویں نہر دا عملہ مہمان تھیا پئے۔ بندیاں نقشے چاتی ودن۔ سارا

ڈنہہ چپاں تے تھل کچھیندن راتیں اتھا ہیں آسمھدن۔“

نال دی سالھ دے ڈنڈ شور دا حال ڈیندا ڈیندا پڈھڑا یکدم چپ تھی گیا۔ تھولی دہ

پکھوں روون ہا کا تھی وت پولیا:

”آہن، سرکار ہی نہر پئی کڈھدی اے..... پیلھی نہر ساڈی پاڑ پٹ چھوڑی اے

ڈو جھی لگدے نچ نکا ٹھریسی۔ پچڑا..... ڈاڈھے پریشان ہئیں.....“

چاچے دی ڈکھاری گلہ سُن کے چاچے کن زیادہ بھتر بجا مونجھا تھی گیا۔ پروندہ

ڈٹس۔ حالانکہ اندروں دل پھٹھا پٹھا ہس، کتھا ہیں چاچے کوں ہاں نال لا کے روون دا زہا

کرے اچا۔ لیکن چاچے کن مزید حال چاٹن کیتے اٹ سونھیاں روک پکھیوس:

”او کیوں بزرگو؟ پریشان تھیوٹ دی کیا گالھ اے نہرناں ہتھوں زمیناں آباد تھی پوسن؛
لوک خوشحال تھیں، تہاں وی سوکھے تھیسوڈ و جھاپاڑ پٹی جن تے پنج مکاؤن آلی گالھ میکوں سمجھ نہیں
آئی تہاں ایویں کیوں شکیندے او؟.....“

اوندے موڈ کن لگد ابا بڈھڑا سوال گول کرواے۔ چپ لیٹیا ریہا۔ ایں اشناج ہک
بال روٹی گھن آیا۔ مہمان کیے بڈھڑے روٹی دا بال کوں آکھیاتے چنگیر پاسیوں رکھ ڈتوس۔ دلو
آکھا: ”تہاں بسم اللہ کرو بزرگو! میڈی روٹی وی آویسی۔“

بڈھڑے مسکا کے ولد اڈتا: ”بچڑا تہی روٹی اونچے کٹھے کھاسوں۔“
روٹی دے آندیاں تیں چنگاں لحظہ ڈوہیں تھوک چپ ریہے پئے۔
روٹی مانی کھا کے دلو آپٹا سوال ڈھرایا:

”بزرگو!..... میں کچھد اپیا ہم نہرناں پاڑ پٹی جن تے پنج مکاؤن آلی گالھ کیوں
ہے؟“

مہمان دادو بارہ سوال سن کے ملک سونہارا سد ہاتھی پٹھا۔ آکھیوس:
”ہیلھی نہر تھل دے جیں ڈگر اچ آئی ہی بچڑا! زمیناں سوکھیاں سوکھیاں پدھریاں تھی
کیاں ہن..... ایں تھل دے پہاڑ جیڈے لکے ہے کیندے پوکن وی سدھے نہیں تھیوٹے؛
سدھے تھن تہاں پٹیاں گل دیسن..... پٹیاں گلگیاں تاں اگلہا سو جھلاوی چٹ تھی ویسی..... اے
بچڑا! اگمان نہیں، تھل دے سیاٹے ہتاں کوں ایں گالھ دا پک اے۔“

اتنی گالھ ڈس کے ملک سونہارا کھٹ تے لیٹ گیا، جیویں تھک گیا ہووے، وت
آپ کن آپے اٹھی پٹھا، اکھے:

”بچڑا! اے تاں ہی ہک گالھ ڈو جھی گالھ تیں کچھی اے پاڑ پٹی جن تے پنج مکاؤن
آلی۔ میں تیکوں نمھ ڈسن چاہندا، توں گالھ کچھی اے تاں ہن سن، اسان ہدھ تھیندے ہیسن۔
شیت تیکوں پتہ ہووے، مکھشی گھوہ تے وسدے ہاتے۔ ادگھوہ ایں جاہ توں ڈلا ہی پاسے اڈھائی
ترائے کوہاں تے ہی۔ ڈٹھا ہووی تاں دتھ ہن چک ہدھا کھڑے۔ ایں چک توں ہیلھے نامراد نہر

آئی۔ سرکار روپے اچوں باہراں آنے ساڈی زمین پائی بدلے وٹھ گھدی۔ اسان بچو سانویاں دی اُوہاز میں ریوڑیاں کوڈیاں وٹوں بھونیاں کاراں کوں سرکار الاٹ چا کیتی۔ نہر ہالے آندی ددی ہی، بھونیں کاراوندے پیرے نال پیلھے پُج گئے۔ ساڈے گھوہاں دے ادنیٰ اعلیٰ اینٹھے انہاں آپٹے کھاتیاں پوا گھدے۔ کئی سالاں تیں نیاں، نروار کیتے تراٹ مریندے ریہوسے۔ ہتھوں سرکار انہاں دی دھڑ گھدی۔ کہیں عدالت ساڈی داد فریاد نہ سٹی۔ آنت مڈی موڑھا پٹ، سالھیں زمیناں سٹ، اسان اتھ برؤن آن وٹھے ہیں۔ اسان چھڑے ہڈھ ناسھے پچڑا..... چریے چنڑ پنوار ڈ کھٹے، سے پئے لوک وی بے نرواری ہوٹوں آپٹا پُراٹا تڑوتا ڈ اسٹ آسن..... میڈے بھرا دا جیند اجا گدا، گھھر و پتر ایں تڈی ویڑھ ایج کتھائیں مونہہ کر گیا.....“

اتنی گالھ کر کے ملک سونہارا ساوی تھکڑی نال آپٹے اکھیں پونجھن لگ پیا۔ چاچے دی حالت ڈیکھ کے دل دے دل ایج آیا، حقیقت ڈ سے چا:

”دلو آیا پٹھاوے۔“ لیکن اوندے مونہہ اچوں یکدم نکلیا: ”اچھا!“

اچھا سٹن کے اوند اچا چا دلا بولن شرو تھی پیا:

”ہا، تاں میں آپٹے جوان بھتر تیجے دے، گلن دا حال پیا ڈیندا ہم، پچڑا! اہ دا ڈنہہ پچھوں ہس، ساڈ اجیند اجا گدا اجوان گل گیا..... اوندے غم ایج بھرا میڈے وقت کن اگے قبر دا بلی۔ اوندی گالھی ماء دا ہٹن تیں رووٹ نال و پاراے.....“

..... توٹن ایج گانج پاروں، اوندے نال دی روٹی اہ تیں روز پکیندی اے۔ ریت تے جیڑھانواں پیرا ڈیہدی اے، بندے بندے توں پچھدی اے: ”کتھائیں دلو دا پیرا تاں نہیں؟ کتھائیں دلو دا پیرا تاں نہیں.....“ گھر ایج اوکوں دلو آہدے ہاسے۔ اوند ا اصلی ناں پچڑا..... دلاور ہی..... ہٹن توں آپ ڈ ساڈ و جھی نہر کیرھی خیر ہتھی ہوسی۔ اللہ جانے وت کتھ ساڈی ہڑی و پُج پُجیسی۔“

آپٹے اُجوں دا حال ڈ سیندے ڈ سیندے ہڈھڑے داساہ چڑھ گیا۔ آپٹے مصیبت بھری کہانی سٹویندے اوڈک ہوک پیا۔ ساہ تے ساہ نسھ و لدا۔ فوراً بسترے ایج سدھا تھی کے

سمہن پاروں سوڑ چھک گھڈس۔ مزید پولن دی توفیق مک، گئی ہس۔

نویں نہر دی خبر داسن کے دلو دا آپٹا ہاں مٹھ ایج آکھیا تے اکھیں اگوں نیل۔ نہر دی خبر اوندے دوبارہ گھر ایج و سن دے خاب کوں دھانہی دھانہی تے نویں بسروں زندگی شرو کرن دی سبک کوں سواہ کر چھوڑیا۔ تریہہ سال پیلھے شرو تھئی ان گھٹ مسافت دے تھیکوے اوندے سنہ سنہ کوں پوری کر ڈتا۔ ڈیوے دی بھگی روشنی ایج لیٹے لیٹے سالھ دیاں کندھاں چھت دے دیاں تے شتیراں اُتے دلو آپٹی اگلی منزل دانیہر بھلیند بھلیند اجوہارا اوندادماغ و سمن لگ پیا۔ اوکوں محسوس تھیا: جیڑھی سالھ ایج اوستا پئے اوسالھ پائی ایج پڈ دی ویندی اے۔ ساری دسوں سارے لوک سارے نیہر لڑھدے پئین۔ اوکوں مٹاں مونہہ بارا آپٹا وجود پائی اندر پڈ دا لکپیا۔

ایں بھوتے ادراء ایج اٹھی پٹھا۔ سالھ دے درد اور کیتوس۔ ہولے ہولے ہر دوڑ پیا۔ وت کہیں ان ڈٹھے ان سو نہیں پندھا اگوں.....

فجر ایلے زہان پاروں ہڈھڑ سوڑ جو چا وے، مہمان بسترے ایج آکھو ہی گئی نہ۔ البتہ وہاٹے پٹھ گندا مارا ہٹو ا بھل گیا۔ تھولے ہالھے پسیاں کٹھے شناختی کارڈ وچوں برآمد تھیا۔ نہر آ لے عملے کونوں کارڈ وچ پڑھو ایس۔

نام: دلاور ولد اللہ ڈتہ
مستقل پتہ: چاہ مکھٹی آلا، موضع چوہارہ، تحصیل لیہ، ضلع مظفر گڑھ

عارضی پتہ: تاریخ پیدائش ا تے شناختی نشان آ لے جاہیں دی لکھت بس، گئی ہووے۔

نہی پڑھیدی۔ تصویر وی نہی سنجھندی۔

ماء دے کنیں یو پو جو پئی۔ ایں ڈ رہوٹوں، کنناہیں واء اندھاری نال ریت دا پیر ایج نہ دہنے۔ انہاں پیراں پیر وراہٹی سسی روک پیرے نال اڈ پئی۔

قصے اندر قصہ

صوبے دا واحد شاہرہ جیڑھا ڈیہ نہہ رات جاگدا ہئی۔ خاص کر سندھو دا کنارہ آپنے
 سائیں روک ہک لمحہ نہی سمھدا۔ ڈیہ نہاں چوہگلے دے چنوں بزاراں دی روٹق۔ راتیں دکاناں
 اُتے ماڑیاں چہارے آباد تھی و نجن ہا۔ ہر ماڑی اُتے وکھو وکھ مزاج تے طبقے دے لوک، شام دے
 شام انجوانج دیرے لاگھن۔ صدریاں دے بے شمار ماڑیاں ہن، باکھری تے رام بزاراں، مسلم
 بزاراں، ہیرے باز تے کبوتر بازاں دے ماڑیاں۔ بھائیہ بزاراں کئی سیاسی تے غیر سیاسی
 تنظیمیں دے دفتر ہن۔ چوانہاں بزاراں انج چہاریاں اُتے کتھائیں میوزک اکیڈمیاں آباد ہن،
 کتھائیں شاعر ادیب پٹھن۔ مشاعرے تھیندے پین۔ ہالے شاہرہ دے حسن تے امن کوں
 کیندی بد نظر نہی لگی۔ وردی پوشاں دی ہتھل تے دہشت گرداں ہالی دستار جیسے نتھ پاتے۔ ہالے
 بھرا بھرا دے سراندو نہی تھیا۔ ساحل دی ماڑی، ٹھٹھاراں آلے بزاراں انج شاعر ادیبیاں دی ڈو جھی
 وڈی پٹھک ہئی۔ ساحل دے انتقال پچھوں، نایاب ماڑی دی روٹق کوں ہتھوں ودھایا۔ ہم عصر
 شاعر ادیبیاں کوں اوں ہک مٹھ کیتا۔ نال ادب شناس لوکاں دی آمد ماڑی اُتے ودھ گئی۔

ماڑی دار قبہ تلویاں ڈو وڈے دکاناں جیڑا ہووے۔ ڈو وچھوٹے وڈے کمرے۔ ڈو
 کھڑیاں جتا سخن تے ہک پنڈ انج حاجت سانگے چھوٹا جیہاں چھوکاندھا، پانی دی سہولت نال۔
 اے ہئی ساحل دی ماڑی دا نقشہ۔ سخن دی ہک پنڈ انج سیال ہنال ساوی سلیجسے پوئے
 چھوٹے وڈے ڈوہاں کمریاں انج رات گئے تک کچے پکے سگریٹ چلن۔ کمرے ہر دیلے دھواں

دھار ہوں۔

وڈے کمرے ایچ میوزک دے تمام انسٹرومنٹس، نال آپٹے سائیاں دے، جیون جوت جگائی رکھن۔ سوائے چھٹن چھٹن تے اتواری درمیانی رات دے، اوں وقت تک، جے تائیں مشاعرہ تھیوے ہایا تنقید دی کوئی نشست ہووے ہا۔ کالج سکول ریڈیو دے پروفیسر، ٹیچر، پروڈیوسر، شاعر، ادیب، شاہر دے معروف فنکار، گوئیے، دولی، شرناہی، طبلہ نواز، ایکٹر، ناقلی، سیاسی ورکر، اوں ماڑی دا سنگھار ہن۔ روز شامیلے کٹھے تھیوں۔ ممبراں توں پیلھے نایاب آکے ماڑی دی صفائی سٹھرائی کرے۔ جوبن پاہوے آپنی مخصوص جاہ تے، ہک چنڈ ایچ۔

ساحل دی ماڑی دا مرکزی کردار نایاب ہئی تاں بیسیوں رنگارنگ اہم کردار ہئیے وی ہن۔ تسلیم فیروز، گلزار بدر، نصیر سرمد، سعید اختر، سش، ظہور دمانی، ظفر دُرانی، اقبال زراٹھی، حافظ یحییٰ، محمود بخاری، طاہر شیرازی، پنڈن خان، بلوچ خان، سلیم بلوچ، شرافت بلوچ، اختر علی انور، ندیم موہن.....

شاعری ادب تے موسیقی دے بے شمار دلدادا، روزنتاں ڈوجھے ترتجھے ماڑی تے باقاعدہ آون۔ موسیقی، شاعری، ادب، مذہب، فلسفہ، تاریخ، سیاست دے مضامین اُتے بحثاں وچ نہ صرف شریک تھیوں، بلکہ بھرپور حصہ گھنن۔ مہمان کردار ایں توں علاوہ ہن۔

ہک دفادا ذکر اے۔ دریاؤں پار دے ہک رچے کچے گھر دے جوان کول جنون دی حد تک گاؤں دا شوق پیدا تھیا۔ آہن شوق دا کئی مل نہیں ہوندا۔ لگا کرن نوکریاں، موسیقی دے گوڑے سچے گھرائیاں دیاں۔ کوہیں اوکوں خبر تھئی: ”کئی کمال دا طبلہ نواز اے، قیوم۔ جنیں پٹھائے خان سنویں وڈے وڈے فنکاراں اُتے اُستاداں کٹھے طبلے تے سنگت کیتی اے۔ ریڈیو، ٹی وی دے موسیقی پروگراماں وچ اکثر طبلے تے سنگت ڈیندے۔ اوندے نال تعلق جوڑاں پاروں بھانویں اوندے فن دا بھانگا پاؤں سانگے، کروڑی جوان بہانے نال دیرے آیا۔ شاہراچ کروڑی دی پرائی سونھ رُونھ ہئی پی۔ کتھاؤں معلوم تھیا اوکوں ریڈیو دے پروگرام توں باد قیوم راتیلے اکثر ساحل دی ماڑی تے آن نکلدے۔

ٹھہراں آلے بزار اچ میزبان دوستاں نال ٹہلدے ٹہلدے کروڑی ماڑی تے
 آن چڑھیا۔ اہگوں حسب معمول نایاب کلھا پٹھے۔ سگریٹ گھلیندا پئے۔ چھرک کے اٹھی کھڑا
 تھیا۔ ہالے ماڑی تے محبتیاں دے آوٹ دا ویلا نہی تھیا۔
 ”ماروئے! بھے چو چار چھوٹی ”سی“ تے ڈو ”خان“ ہک مُٹھ تاں تا شاہر بھیندا

کھڑے!!“

آپوں جاٹ سو نہی سنگت نال مذاق دے بہانے نایاب نوں بندے نال فرینک تھیوں
 دی کوشش کیتی:

”مطلب؟“

جملے دا بین السطور بچھ کے حسب عادت، کروڑی اہگوں فوری رسپانس کیتا:
 نالوں کھڑے دمانی، زُرانی، دُرانی، بخاری، پُنٹ خان، بلوچ خان مُسکدے کھڑے
 ریہے۔ ڈوہاں دی جملے بازی دی عادت توں دوست پہلھے دے واقف ہن پئے۔
 کروڑی کٹھے تمام دوست، طبلہ نواز دی انتظار اچ نایاب نال پہہ تھئے۔

آپت آپ ڈوہاں دا دمانی تعارف کرایا۔ پہلھے پہلھے چنگی دیر شاعری اُتے بحث
 تھیندی رہی۔ کچھ قیوم بارے معلومات دے تباد لے توں باد موسیقی اُتے وَت رمز یہ گفتگو دا آغاز
 تھیا۔ ہئی سنگت وچ زلن دی کوشش کر ڈٹھی۔ کروڑی دی سولو فلائٹ اہگوں میزبان سنگت برسر نہ
 آئی۔ آخر سارے دڑوٹ گئے۔ زندگی دے ذاتی حال احوال سُرو تھئے تاں دوست دوبارہ وچ
 زل آئے۔ نال دے نال سگریٹ بٹاؤن دا عمل نایاب جاری رکھیا۔ ہر نوں بندے دی ماڑی تے
 آمد نال ڈوہاں دی گفتگو دا ربط ٹرٹ ونجے۔ عادتاً مشکوک نظراں نال بار بار ڈیکھ کے ہر بندے
 کوں گھڑی گھڑی اشارے نال کروڑی ہچھ گھنے: ”اے قیوم تاں نہیں.....؟“

کروڑی قیوم کوں نہی ڈٹھا ہویا۔

زندگی دے ذاتی کچھ لکھیں اچ کتھائیں بہاول پور دا ذکر تھی پیا:

نایاب ڈسیا: ”میڈ اہم ریاست دے پل دیرے دا ہے۔“

کر وڑی حیرانی نال چکھیا: ”او کیویں؟ سیں!!“

اکھے: ”ابا انگریز دی پولیس ایج ملازم ہئی۔ پولیس کپتان ہئی پیا جو انگریز دور ایج ڈپوٹیشن تے ریاست لگا گیا۔ قبل از وقت ریٹائر تھی گیا۔ ریاست ایج مستقل ملازمت مل گیا۔ نواب صادق خان عباسی ذاتی طور چاٹدا ہس۔ اوندے قریب ریہا۔ آخر جڈیشل مجسٹریٹ بن ریٹائر تھیا۔ جڈاں نواب صاحب فوت تھیا، تڈاں ابا واپس گھر ول آیا..... میڈی پیدائش ریاست ایج تھئی۔“

کر وڑی دو مونہہ کر کے زُرانی نایاب دے والد اتعارف کرایا:

”سوہٹاں! نایاب دا والد وڈا آدمی تھی گزریے۔ میں چونکہ ہک سیاسی ورکر ہاں۔ تاں کیتے اوں ریفرنس نال اوند اتعارف کروینداں..... وڈے آدمی بارے تعریف میڈی الٹ اے۔ مصطفیٰ نواز خان وڈی زمین زاری یا جائیداد مالک کوٹنا ہا۔ جنرل ایوب دے آخری دور ایج جڈاں بھٹو سیاسی پارٹی بٹائی۔ صوبے توں مصطفیٰ نواز خان، اوندی پارٹی دی سنٹرل ایگزیکٹو کمیٹی دا ہیلتھ کارکن بٹیا۔ بھٹو دے اقتدار دے زمانے، مصطفیٰ نواز خان شاہر دے کافی جواناں کوں سرکاری نوکریاں ڈوائیاں۔ آپنے پڑھے لکھے پتر اں کیتے اوں کوئی نوکری نہ منگی۔ اے اوں زمانے دی کالھ اے جڈاں نوکریاں وکدیاں نہ ہن۔ ضیاء مارشل لاء وچ، اوں وڈیاں سختیاں بھو گیاں۔ لیکن اوں جاگیرداراں روک پارٹی نہ چھوڑی۔ نایاب، وڈے پیو دا وڈا پتر اے۔ پنج ست کتاباں دا مصنف اے۔ فرسٹ کلاس ماسٹر ڈگری ہس۔ سرکاری نوکری کوئی نسھ۔ سال سال بے روزگار ددرا ہندے۔ وت پرائیویٹ ٹیچری گول گھندے۔ فقیری گزراں ہس.....“

”ہا کو کم مستقل مزاجی نال کریندے۔ شاعری کریندے۔ یونانی فلسفہ پڑھدے۔ پڑھ پڑھ کے آپٹا چیتا چٹنی کیتی رکھدے۔ سال ڈو پچھوں، آہٹی جیبوں ہک ادھی کتاب چھپوا کے مفت وڈنڈیندے۔ ہر نویں کتاب توں باڈ شاہر دے چوتنا، نہ مٹولی دڑ کے پلائی رکھدے نس۔ الحاد تے کفر دے فتوے جملی رکھدے۔ فقیر لکھٹوں باز نہیں آندا۔ اساں سبھ ایندے شاگرد ہسے.....“

اٹھ ڈاہ بندیاں دی موجودگی ایج نایاب سگریٹ توں سگریٹ پیوٹن دا کم کیتی رکھیا۔

شام توں بادرات ہو لے ہو لے آگہاں آگہاں سرے ویندی۔ زرائی دے تعارف توں باد
 نایاب دے پیو بارے کروڑی متجسس تھیا:

”یار! وڈے پیو دا کوئی ہک ادھ واقعہ سٹو انویں ہا۔ جڈاں ریاست اِچ ہئی بھانویں
 انگریزی نوکری دایاوت اوندی ریٹائرڈ زندگی دا۔“

نایاب سگریٹ بھر یندی جاہ چپ پٹھا ریہا۔ سگریٹ بٹا کے بکھاوٹ کیتے اوں سنگتی
 کوں ڈتی چا۔ پیلھے آپنے ہتھاں دیاں تلیاں ہک پئے تے بار بار رگڑ کے صاف کیتیاں۔ وت
 سگریٹ دا ہک لمبا کش گھن کے بولیا:

”کیا ڈساں ابا سیں کئی اُٹھے سدھے واقعے سٹیندا ہئی۔ ممکن اے او تمام سچے
 ہوں۔ سدھی گلھ اے میکوں گھٹ ودھ یقین تھیندا ہا۔ خیر ایں بحث کوں چھوڑ کے ڈساں ابا
 سیں ریاست دی ملازمت اِچ ہا۔ ڈسیندے ہالے انڈیا تقسیم نہی تھیا۔ ریاست اِچ نواب
 صاحب دا مکمل راج قائم ہئی۔ ڈوتراے سالوں توں کوئی مینہ نہ تھیا۔ روہی اِچ خشک سالی ہووے
 ۔ روہی چھوڑ کے ریاست دے نہری علاقیاں نال روہیلیاں آپنے مال آن جھلے۔ نہری علاقیاں
 دے زمیندار فصل واڑی دے اُچاڑے ہوٹوں تنگ۔ روہیلے پاٹی دی تلاش اِچ در بدر۔ لمبی خشک
 سالی ہووے۔ نواب صاحب آپٹی جاہ پریشان۔ ہک نزدیکی وزیر مشورہ ڈتا: ”دولا سائیں نماز
 استسقاء واجب تھی گئی اے۔“ نواب صاحب لمبی چپ پچھوں جواب ڈتا: قدرت دے کماں اِچ
 کون مداخلت کرے۔ رل مل درباریاں درخواست کیتی: سرکار ریاست دے امیر ان۔ آپ نماز
 دی امامت کرن۔ نیک مشورہ نواب صاحب دے دل کوں لگا۔ کیں آکھیا نماز دیرہ نواب تھیوے
 ۔ کیں آکھیا روہی وچ پڑھیں جسے۔ نواب صاحب فرمان جاری کیتا۔ نماز روہی اِچ ڈیرا اور تھیں۔
 لہو یاں ڈیرا روہی اِچ ایڈی گرمی اے بندہ تاں بندہ پکھو پرندے مونہہ کر گئیں۔ ایڈی گرمی وچ
 سرکار کیوں سفر کریں؟ نواب صاحب چپ کر کے سٹدار ریہا۔ چھیکو طنزیہ مسکان وچوں اَلَا تَا
 ”واہ بھئی واہ اللہ سوئے کوں ٹھگاوئے تاں نماز دیرہ نواب پڑھدے ہیں چا۔ ورنہ دُعا منگنی اے
 تاں اتھاں نماز پڑھوں جتھاں مینہ دی اشد ضرورت اے۔ قصہ مختصر! نواب صاحب فیصلہ سٹا ڈتا

فلانے ڈینہہ قلعہ ڈیراوردے نال خواجہ غلام فرید دی مسیت اِچ نماز استسقاء ادا تھیسے۔ اوں
 ڈینہہ صادق گڑھ پلس توں نوابی قافلہ کانے ڈینہہ دے جُل روانہ تھیا۔ نواب صاحب دی
 لیوزین کٹھے سرکاری چپاں کاراں ہوں۔ خواجہ صاحب دی مسیت دے لے پاسوں سرکاری
 قافلہ ڈیراوردی زُکیا۔ سینکڑے روہیلے نواب صاحب دے استقبال کیتے فجر نال کٹھے تھے کھڑے
 ہن۔ کارپڈ توں اہگوں توڑ مسیت توٹی ریڈ کارپٹ اُتے گلماں ریت اُتے وچھیاں پیاں ہوں
 “.....

سگریٹ دالمبا سارا کش لاکے نایاب اے وضاحت ضروری سمجھی:

”ابا سیں ڈسیندا ہئی او آپ وی اوں قافلے اِچ شامل ہا۔“

”خاص وردی پوش دستے سلامی ڈتی۔ مصاحبان لیوزین دادروازہ کھولیا۔ نواب
 صاحب پٹھار یہا۔ کاراندر آپٹے پوٹ جُراہاں لہیندی جاہ اوں حکم ڈتا: ”مسیت توٹی وچھے گلماں
 قالین چاگھنو۔ عملہ حیران۔ کیوں حکم عدولی دی جُرات تھیوے۔ آکھیوس رِب سیں دی سرکار اِچ
 ننگے پیر حاضری ڈیاں۔ کیس ٹوٹے زمین دے بادشاہ اہگوں تھوڑا ویندا پیاں۔ گل جہان دے
 خالق دی سرکار اِچ عاجزی نال حاضری بھرٹ لازم اے۔ آکھن بابے سیں دا پیرور اہٹا نواب
 صاحب کارتوں لتھا۔ جیویں پہلھا پیرنگا تراے روک ہلدی بھوئیں تے رکھیںس مونہوں مہین جہیں
 کی نکھتی۔ اہگوں ڈوجھاپیر زمین تے ٹیک کے مسیت توٹی مٹھا مٹھا لگا گیا۔ ونج امامت کیتوس۔
 نمازتوں باددُعالمبی تھئی۔ ہالے خلقت دُعامنکدی پٹھی ہئی۔ بھاہ پلے آسمان تے بھپڈ بھپڈ
 جپڈے بدلاں دے اجڑ بٹن لگ پئے۔ روہی دی خلقت کٹھے واپس ٹردے ٹردے جیس ویلے
 نواب صاحب آہٹی کارتوں آن ہنجا۔ چٹا ڈینہہ کالی رات بن گیا۔ آسمان کالا سیاہ تھی گیا تے
 تھیون ڈے شر و بارش۔ آہن آسمان چھیکو چھیک تھی گیا۔ ایں ون دا اینہہ ڈٹھا۔ واپسی دارستہ
 گوڈے گوڈے جپڈ اپاٹی جھاگ کے پورا تھیا۔ پوری روہی جل تھل تھی گئی۔ ڈیراوردی کنوں پیشی
 ڈینہہ دائر یا نوابی قافلہ مساپہں رات ایلے صادق گڑھ پلس آن ہنجا۔“

نایاب پوری سگریٹ بھوک کے فرش تے شئی چا اُتے دوستاں اہگوں ایں واقعے تے

ذاتی تبصرہ کیتا:

”اچھے کئی اچھے سدھے واقعے ہن، ابا سٹویندا ہیسی۔ ایس معجزاتی واقعے کول میڈا من نہیں منیندا۔ ایکوں تساں دوست کیویں ڈیکھسو۔ اے ضعیف العتقاد دی نہیں؟ یا محض اتفاق دی گالھ تھی سنگھ دی اے؟“

”سوہٹاں! توں یونانی فلسفے دی وٹھ اج ایس۔ تیڈا دماغ انڈین میتھالوجی کول گنجائش ڈیون جوگا نہیں بچاودا۔ چھڑی تیڈی گالھ نہیں، اسڈی ساریاں دی ذہنی تربیت مغرب وانگ تھی کھڑی اے۔“

دمانی نایاب دی دلیل نال متفق نہ تھیاتے سیاسی کارکن دمانی نال اتفاق نال نہ کیتا۔ رات فجر دے آس پاس آن ڈھکی۔ طلبہ نواز قیوم آوٹا ہانہ آیا۔ کروڑی بے ہڈک تھی، میزبان سنگت نال ول گیا۔ کچھے کڈا ہیں پتہ و بچ لگا، اوں رات اوپشاور ٹی وی تے آپٹا پروگرام ریکارڈ کرواؤں گیا ہو یا ہیسی۔

اے آسودے چھیکڑ دی گالھ اے۔

آسو، کتیں گزر گیا۔ سیالا پورا تمام تھیا۔ چیترا بہار دی رت وہا گئی۔ ہاڑدے ڈینہہ ہن۔

استادا عجاز خان دے بھنیجسے دی تھل ایچ شادی ہووے۔ سنگت دو اوندادیرے سنیہا آندے، جو پٹھائے خان کول شادی دی کانڈھ ڈیوے۔ پٹھائے خان تے کروڑی دی آپت آپ پرائی نیاز مندی ہیسی۔ خان صاحب شادیاں گھٹ ودھ گاندا ہیسی۔ کروڑی دے مہا بے پٹن خان تے خان صاحب دی آپت ایچ چنگی جس ہیسی۔ استاد کول اے تعلق معلوم ہیسی، شادی اُتے خان صاحب کروڑی توں علاوہ پٹن خان دی آکھ تے آسی۔ خان صاحب نال فون تے رابطہ تھیا۔ اُوں ہیہا سوال پچھیا: ”شادی تے کروڑی ہوسی؟“

خان صاحب کول ترسلی ڈتو نے: ”وعدہ تاں کیتس آوٹا دا۔“

اتنی گالھ سُن کے خان صاحب آپس کیتی چا۔

ترائے دمانی دوست، ہک موٹر سائیکل تے پھلاں دے سہرے وچوں تھل دوشادی تے تڑپے۔ بلوچ خان موٹر سائیکل چلاوٹن آلا ہووے۔ پٹن خان تے زرائٹی ڈوبندے پچھوں سوار تھئے۔ ہاڑ ماہنہ ایچ ریتلیاں لیہاں جھگیندے ترائے دمانی تھل پہنچ گئے۔ رہیں ایڈی گرمی ہووے۔ کاں دی اکھ نکلے پئی۔

وہجن تاں کیا ڈیہدن، پٹھاٹاں خان تے یسین سخت گرمی ایچ ہک چھپری دی کٹاویں چھاں پٹھ پٹھن۔ ڈوہاں دے پگلوں لتھا ہوئے۔ دوزخ دی گرمی اے۔ نہ ہیل اے نہ واء۔ دمان دے پٹھاں کوں ڈیکھ کے فقیر کلا کار نہال تھی گیا۔ پیلھا سوال ہووے:

”کروڑی آسی؟“

ہک پئے کوں ڈیکھ کے تریہے سدھی گالھ و ت گول کر گئے:

”ڈیکھو مجبوری نہ ہوئی تاں ضرور آسی سرکار“

وچلی گالھ فقیر بچھ گیا۔ اللہ دی رضامن کے ٹھڈھے ہاں نال تبصرہ کیتوس:

”امر ایویں ہوسی۔“

چھپری تلے محض چٹوں کھڑیاں جتلی جاہ ہی۔ اُتے بندے ڈاہ کھڑیاں جیڈے پٹھن۔ دھوتی دا لڑ پکڑ کے خان صاحب جھلے پٹھا۔ یسین تے آپ ڈوہیں گرمی توں وِش وِش کرن پٹھے۔

”ایڈی گرمی ایچ سوہٹاں، خاک پگنو یسی.....“

خان صاحب پٹن خان کوں سٹاوت ڈتی:

خان صاحب دی سٹاوت سمجھ کے نال پٹھے محبتی پریشان تھی گئے۔

پٹن خان، زرائٹی تے بلوچ خان مونجھے نہ تھئے۔ فقیر کوں چھڑا مل کے انہاں دا تھکیرا لہہ کیا ہا۔ تھل دی گرمی دا خان صاحب دوستاں اہوں گلا کیتا:

”جانی! اہ گرمی جان گھنو ہووے۔ اتجھی گرمی کڈا ہیں نسھے بھوہگی سوہٹاں۔“

اہوں پٹن خان عرض کیتی: ”مر شد دُعامنگو اللہ سینیں کوئی ہیل گھولے۔“

خان صاحب کھل پیا۔ اوندے اُتلے پڑ دا پھد واضح تھی گیا۔ آپنے پھدے پڑ اِچ
کھل روک کے اُوں پُئی خان کوں سمجھایا:

”دُعا منگوں تاں پوری۔ ادھی دا کیا منگن۔ ہیل نال مینہہ دی دُعا ہووے اُتے زل

کے منگوں سوہٹاں.....“

”ٹھیک اے سیں آ پوری دُعا منگوں۔ اللہ قبول کرے۔“

چھری دی تھوٹی نال کھڑا ہک تھلو چڑوی متفق تھیا، خان صاحب دی ایس تجویز نال۔

آپنی دھوتی دا لڑاڈ کے آپنی بھاشا اِچ خان صاحب اُچی اُچی دُعا منگی:

”مالک آ ایس گرمی دا کڑ تر وڑ۔ کوئی ڈے مہر دا مینہہ.....“

لیسین سمیت چھری تلے پٹھے تمام کانڈھیاں وی پچھوں آمین کیتی۔ نالوں ڈو

سر۔ نہاں تلے پٹھے سوڈ و سو بندیاں ”آمین“ سُنئی تاں انہاں دی آمین وی نال شامل تھی گئی۔ ہک

گویے دی مختصر دُعا کوں کجھ لوکاں کھل بگپ دی دُھوڑ اِچ اُڈا چھوڑیا۔ اُستاد کانڈھیاں دے

مذاق دا بُرا منایا:

”وگتی کرنی دے تاں آپت آپ کرو۔ خان صاحب دی دُعا کوں بگپ اِچ نہ اُڈاؤ۔

خان صاحب چھڑا گویا نہیں۔ پوہتا ہو یا فقیراے.....“

اُستاد دا آپنے وسیب اِچ ٹھیک ٹھاک احترام اے۔ احترام ابرادری چپ تھی گئی۔ دتی

طور موضوع تبدیل کر گھد ونے۔

شادی دے انتظام پاروں اُستاد کنڈ ولائی۔ پچھوں اُبھے دو اشارا کر کے ہک تھلو چڑ

جوان فٹ اندھاری دی خوشخبری سُنائی:

”مینہ تاں آسی سو آسی ہا لے خان صاحب دی دُعا اندھاری گھدی آندی دے۔“

سب لوکاں یک دم اُبھے دو ڈٹھا۔ اگلے پنج منٹاں اِچ تتی بھاء اندھاری دیرھ گئی۔

جیویں دوزخ دی موری گھل گئی ہووے۔ ہتھ کوں ہتھ نہ سجھے۔ اندھارا تھی گیا۔ تتی ریت مونہہ

چھل گھدے۔ بلکہ اکھیں کڈھ گھدیاں۔ اندھاری دی شدت اہوں چھری کوئی تپ نہ بھری۔ اُڈا

پڑ گئی۔ اچھے عالم اچ کیں مشکرے دی رگ پھڑکی:

”آکھو ہن اُستاد کون اندھاری رکن دی دُعا کراوے۔“

اوں سنویں ہک پئے مشکرے آپٹی دھانہی رلائی:

”دُعا سٹی گئی اے، سبھی نہیں گئی۔ ہن خان صاحب کون آکھو سُر سارنگ
چھڑے۔“

جیویں ڈوجھے مشکرے آپٹی ٹوک پوری کیتی۔ گرم اندھاری ٹھڈھی تے مٹھی تھیون
ٹر تھی گئی۔ ہولے ہولے اندھاری دازور ٹرٹ گیا تے آسمان دارنگ کالا تھی گیا۔ کجھ دیر باد
اندھاری بالکل رُک گئی۔

پہلیے رکن مٹ تھی، وت جیویں آسمان توں مشکاں دے مونہہ کھل گئے۔ محض ادھے
گئے اچ ڈاہر پٹیاں جھیلاں ہوون تے ٹے ڈرے واہن بن گئے۔ چھپری آتے سر۔ نہاں بیٹھ
پٹھی جج دی جج چھپارو تھی ڈو کچے کوٹھیاں اچ ونج سمائی۔ جیویں بارش رُکی ساری خلقت پالے
توں تھر کدی کھڑی ہووے۔ مینہہ دے رکن دی دیر ہی۔ بدلاں دانا م و نشان عاب۔ خبرے
بل توں آئے ہن تے کنتے لگے گئے۔ آسمان شیشے روک صاف تھی گیا۔ ڈلاہ دے پاسے
درباؤں پار کوہ سلیمان صاف ڈ سے پیا۔ شادی آلیاں شادی ڈٹھی۔ کانڈھی شادی بھل گئے۔ خان
صاحب تے بیسن کوں دُور پے دوویندا ہر کھیں ڈٹھا۔ پچھوں زرائی پٹن خان بلوچ خان جج گئے۔
ہک ڈے ٹے تے پہرے کراہیں کوہ سلیمان اندر سورج کوں لگدا رل مل ڈٹھونے۔

”استاد صاحب! نماز استقاء سٹی ہاے۔ دُعا استقاء دی کرامت۔ ڈٹھی تہ بے

کیویں کھریوں مینہہ وسدے۔“

پٹن خان کوں ایس ساگے نواب صادق خان عباسی دی پڑھائی نماز استقاء یاد آ گئی:

حسب عادت اُستاد آپٹے کمویں ہونٹھ اچ پوٹھی تھر ہائی تے پے تے پٹھی مختصر

مہمان سگت کوں نہایت سادگی نال اوں سمجھایا:

”اللہ سوہماں نیت چاندے۔ نماز استقاء سبک ونداں دی دُعا ہونڈی اے۔ امام

سبک وند ہووے تے جماعت وی سبک ونداں دی۔ جیویں خان صاحب بارش دی سبک ایچ ہی
 تے خلقت وی۔ دُعا پوری تھیوٹی ہئی۔ ایندے پچھوں لمبا چوڑا فلسفہ تلاش کرن دی کیا لوڑاے؟“
 پٹھائے خان کوں راتیں اُستاد صاحب شادی گاون دی فرمائش کیتی۔ خان صاحب
 معذرت کیتی چا:

”شادیاں نہیں ہونو بندیاں سوہٹاں! آکھوتاں ایں دڑے تے پہہ کے صرف سنگت دا

دل پرچاواں چا؟“

خواجہ صاحب، سچل سرمست، نورشاہ بخاری اتے اشوال کوں خان صاحب گاندار بہا
 - ہاڑمانہ دی رات کوں ڈاہا ہراں قریبی دوست، کمبل گندیاں ویڑھ کے کافیاں سُنڈے ہٹے تے
 سمھ گئے۔

ڈوجھے ڈینہہ ولیمہ کھا کے مہمان گھر وگھر ٹر پئے۔ پٹھائاں خان تے لیئین کوٹ کروڑ
 دی واٹ کوٹ اڈو دو۔ تریہے دمانی و ت موٹر سائیکل تے سوار تھی واپس آپٹے پھلاں دے سہرے
 دوسدھا گھر و نچن دی بجائے زراٹی، پنن خان تے بلوچ خان راہ ایچ نایاب دے گھر مڑ گئے۔
 فقیر دی دُعا دی اکھیں ڈٹھی کرامت بیان کرن چاہندے ہن۔ متاں نواب صادق خان عباسی دی
 امامت ایچ پڑھی نماز استقاء دی کرامت نایاب وی منے چا۔

اگوں اوندے بُو ہے تے لوک مکاٹی تپڑے تے پٹھن۔ پرے کنوں دوستاں کوں
 آندا ڈیکھ کے ظہور دمانی تپڑے توں اٹھی آیا۔ نماٹا تھی ملا۔ اکھے:
 ”دڈا ظلم ڈٹھے دوئے یاز نایاب قتل تھی گئے۔“
 ”او کیویں؟“

تریہاں دوستاں تک آواز تھی پچھیا:
 اکھے: ”اچ فہر دی ہانگ ایلی کیس ڈر کھڑ کائے۔ اٹھی کے جیویں اوں ڈیڈھی دا گنڈا
 کھولے اتے تے پستول دے ساند وڑاند ترائے فائر کر کے کنیں ظالم اوکوں بھن ڈتے۔“
 پنڈ پٹھیاں ہاڈ کہیں کم ساگے کوٹ کروڑ، چو کروڑی جوان قیوم دی ہول ایچ و ت

دیے آندے۔ تھل دی گرمی اُتھ پٹھاٹے خان دی دُعا، کھریوں مینہہ دا معجزہ..... مُد عاشادی دا
پورا حال پٹن خان اوندرے اِگوں بیان کیتا۔ نواب صادق خان عباسی دی نماز استسقاء دا واقعہ
کر دُئی کوں یاد ہئی پیا۔ چکھیس:

”نایاب کوں ڈسایا ہاوے۔“

لباساہ بھر کے پٹن خان اُداس لہجے اِچ، طبلہ نواز قیوم دے دیوانے کوں حال ڈتا:
”سوہٹاں جنیں ڈینہہ شادی اُتے اساں تھل اِچ کھریوں مینہہ وسدا ڈٹھا۔ اِگلی فجر
دی بانگ ایلے کیس دستار بند فرض سمجھ کے نایاب کوں قتل کر ڈتا۔ چوہگلے دے چوہیے بزارتے تمام
ماڈیاں ”کافر“ دے سوگ اِچ اُول ڈینہہ بندریہے.....“

سر ایٹکی
ڈیجیٹل لائبریری

ڈیس پُجاری

”انڈس ویو ہوٹل تے اُچ پہوں رش اے۔“
سیٹھ اسلم آپنے سوتر باقر کوں ڈساوے پیا۔
”وَت“

”وَت کیا، صبا حیں مل سنگھدے ہیں، انہاں نال“
باقر سوتر کوں، سیٹھ اسلم ترسلی کر اوٹ دی کوشش اِچ ہا، جو اوندا ہک پُر اٹا گا ہک وچوں
ٹبھک تھیا:
”کیکوں؟؟.....“

”انڈیا اچوں آئے ہندو دیرے والاں نال، باقر سوتر اُچ ملن چاہندا ہی۔ کل ایں
وزیرستان ونچئے۔ پرائیویٹ ٹی وی چینل کیئے مجاہدین دی رپورٹ تیار ودا کریندے۔“
سیٹھ اسلم آپنے گا ہک کوں خبرایا:
”اچھا! ہندو!! کتھ نکلے پھین؟“

گا ہک دوبارہ دکان دے کاؤنٹر تے نوڑ کے سیٹھ توں حیران تھی پک کیتا:
سیٹھ اسلم آپنے ہلاں، کھاتیاں توں دید ہٹائے، بنا، اوکوں آپنے سرتوں ٹالیا:
”انڈس ویو ہوٹل اِچ۔“

کپور پھلاٹی تے بگئی کوں آئے ہالی ڈو جھاڈی نہہ نہی تھیا۔ سیٹھ اسلم مونہوں سر کلر روڈ

اندر شاہراہ پنج پیلھے کجھ شب بیدار لوکاں کوں پتہ لگا۔ ہک ہک تھی، ڈو ڈو تھی، وڈی سیک نال وڈی عمر اں دے لوک آپٹے ہندو یاراں دا حال چاؤن انڈس ویو ہوٹل پہنچ گئے۔ مختلف چونکاں، تھراں، ہوٹلاں تے بہہ راتیں جاگن آ لے شاہر دے ڈو مشہور طوطے..... ”خان“ تے ”راجا پاکستانی“ دی ڈو جھی رات ہوٹل تے ٹھک تھئے۔ ڈو ہیں شاہر دے مشہور کج بحث جوان ہن۔

خان تے راجے دا شاہر دے ہر کار لوکاں پنج شمار ہئی۔ خان پوندہ پتر ہا۔ پیسہ بناؤن تے معزز تھیون دے شوق پنج چالھی سال سچے کھپے اوں ہر پاسے لٹڑ ماری۔ ستر توں بادلوکل، صوبائی، قومی کوئی ایکشن ہووے ہا، خان مسلسل لڑدا آندا ہئی۔ لیکن سوا کالج دے کہیں ایکشن پنج اکامیاب نہ تھیا۔ قبائلی ڈومیسائل تے چھیکروی ایکشن جنرل مشرف دے دور پنج، قبائلی حلقے اچوں لڑ ٹھوس، اتھوں وی ہار گیا۔

چھیکرو اخبار رسالیاں اوکوں آن جھلیا۔ اخباری نمائندے یار پور ٹرڈی جاہ لوک اوکوں خبر ساز، خبر ساز آکھن۔ پیو اوندہ ہک خرکار ہئی۔ ہک صدی پیلھے افغانستان توں دمان آباد آن تھیا۔ دریاؤں پار تھل دے تریں ضلعیاں پنج اوں اچھی خاصی سکنی تے زرعی زمین جوڑی۔ خرچ کرن دی ڈال تے کجھی نسل کوں وی نہ آئی۔ پورے ڈو بیہہ پنج ڈو اہ ویہہ دا خرچا، خان صرف پان کھاؤن تے کریندا ہا۔ پان کھاؤن دی عادت شمیت راجے پائی ہووس، کیوں جو راجا پیو ڈو اڈے کن پان خور ہئی۔ خان دی خبر سازی پنج راجے پاکستانی دا کتنا ہتھ ہا، ایندی خبر شاہر دے لوکاں کوں ہئی۔ جہڑے خان کوں ”خبر ساز“ آہدے ہن تے راجے کوں ”خبر دار“۔

راجے دا خاندان سن سنتالی پنج پاکستان آیا۔ اوندے پیو کوں مذہب تے سیاست دے تعلق دا ادراک اوں توں وی پیلھے داہا پیا۔ ضیاء مارشل لاء توں پیلھے آپٹے محلے دی مسیت دی بڈیا داؤں دزیرا علی وقت توں رکھوائی۔ اوندو اڈو اڈو اپتر شاہراہ پنج گھیو، کھنڈ، آٹے داوڈا اسپتھ ہا۔ متحد برادری دی تہڈ تے ہر صوبائی ایکشن پنج اوہمیشاں ڈو جھے نمبر تے آندا ہئی۔ بھاری مینڈیٹ دی سیاسی حکومت دے دور پنج صوبے دا اناج ڈال شیر کھا گیا۔ ضلع دا انا آہدن ”خبر دار“ راجے دا بھرا لہا گیا۔ برادری پنج اوندے کجھ بھرا بھوئی چھوٹے راجے کوں ”خبر دار“ آہدے ہن۔ بھرا دی

سیاست چکاؤں کیسے کئی کوڑیاں چیاں خبراں جوڑی رکھے۔ چھیکڑاؤ خبراں خان دی خبر ساز فیکٹری
داہل دہن بن ہا۔

خبر ساز خان تے خبر دار راجاڑ و ہائیں کپور پلاٹھی تے بگئی نال ہالے ہوئل اچ خیر پتھر
کریندے پٹھے ہن۔ اُتوں دمانی پٹن خان بلوچ خان تے زرائی سلام آن ولایا۔

- دمانی جنیں کلاس روم اچ توڑے کڈا ہیں قدم نہی رکھیا، وستی چھینا دے چونک دیاں
بٹھاں اونداسینہ روشن کیتا ہویا ہا۔ پڑھن کیتے دمان توں شاہر آیا۔ کالج یونیورسٹی نہ وڑیا تاں پچھاں
گھرای نہ ولایا۔ شاہر اچ گھر کر گیا۔ دمان دے وڈے زمیندار، معروف ملک پڈے دا پتر ہا۔
سنگت ساتھ دا خیال رکھدا ہئی۔ ڈینہاں سمہن تے راتیں جا گن اوند کر تا ہا۔

- پٹن خان رچے کچے جو دوا گیل تھلو چڑ جوان ہئی۔ داٹا پائی اوکوں دمان چھک آیا۔
خوش باش، میل ملاوڑ اسکتیاں دا سنگتی ماہٹوں ہووے۔

- سن ستر دی سٹوڈنٹس پالیٹکس توں بلوچ خان دے حصے اچ صرف کاوڑ آئی۔ شادی
اوندی کاوڑتاں ڈوہ گھدی، لیکن تیز دھار صاف گوئی اوندے اندر بیچ گئی۔

- ڈونسلاں توں شاہر آباد اٹھوال دا پوتر ا: زرائی روز داروٹی مکھن بزار اچوں بٹا گھندا
ہا۔ ضرورت جو گا چائنا آپٹے پیو کالو خان دے تجربے وچوں لدھی ودا ہووے۔ دُنیا دا بھالا کر گھندا
ہا۔

بچوں جواناں دی اے ٹکڑی ساڑھی فقیر دے استانے تے باہندی ہئی۔ فقیر دے
استانے تے مستقل و بچن آ لے شاہر اچ ”وفادار“ مشہور ہن۔

کالو خان وی ساڑھی فقیر دا متولی ہئی۔ عجب بندہ ہئی۔ آہدن کالو نکلے لا یتیم تھی گیا۔
اٹھ لڈن چھوڑ کے دمان توں مزدوری کیتے شاہر آیا۔ پرائمری تائیں تعلیم ہس۔ ڈوجھی جنگ عظیم
اچ کوہیں لام تے لگا گیا۔ جنگ بھوگ کے ولدی جاہ انگریزی راج دے ٹھکھکے کوں کر دا بھرا
اکھیں نال ڈٹھس۔ برما، رنگون، آسام سارا ہندوستان ڈیکھ تے دمان دوولیا۔ گاندھی دے امن
شانقی تے آزادی دے نظریے توں متاثر تھیا۔ آزادی دی تحریک اچ کئی دفاڈھ کیا پدھیا۔ ہندو مسلم

نہاد کراؤں کیتے مسلم لیگی زکوڑی پیر جڈاں چوہگلے تلے گاں گٹھی، کالوشاہر اِچ موجود گئی نہا۔
 کھاجی ہمایا ہا۔ واپس ولیا تاں سدھاز کوڑی ہاؤس ونج کے پیر کوں جھولی چابدو عاڈٹس:

”نئی مان سیاست داہوٹا کڈا ہیں ساوانہ تھسیا، اللہ بھانویں، پیر آ۔“

تھیادی ایویں۔ تقسیم توں باددیرے اِچ زکوڑی کڈا ہیں کوئی الیکشن نہ جینے۔

ہک دے ڈوٹ ملخ بن گئے۔ امن شناتی دے پیر و کارشاہر اِچ دڑوٹ گئے۔ کالوکلہا تھی
 ہمایا۔ ساڑھی فقیر دی قبر تے دیرا ونج لایوس۔ آہدن ساڑھی فقیر کوں سکھاں شہید کیتا۔ سارا ڈیہنہ
 کبوتر کوں، لٹھیاں کوں، پکھواں کوں کالوڈاٹا پاٹی پاتی رکھے ہا۔ وقفے وقفے باڈا چا اچا آہدا ہئی:
 ”حق موجود، حق موجود“

حق موجود داعرہ مردے دم تک لینداریہا۔ کئی پئے بھاشن وی ڈیندا ہا۔ ونڈ دے باد
 پہلے چار پنج سال ”کلیم جت گیا، بھوئیں وال ہار گیا۔“ لوکاں اوندی زبان توں سٹیا۔ مزاریاں
 دے خلاف جڈاں پہلے پہلے فساد تھیون۔ تڈاں آہدا ہئی: ”ملا سیت جت گئی، پاکستان ہار گیا۔“
 فقیر دی زندگی دے ہر چار پنج سال باد لوکاں اوں کنوں ہک نواں بھاشن سٹیا۔ مثلاً چشمہ کینال
 دے اعلان تے آکھوس: ”روہ جت گئے، دمان ہار گیا۔“

گور باجوف دی آمد توں کجھ عرصہ پہلے آکھن شُر و کیتوس: ”دھن جت گیا، مزدور ہا

رہیا۔“

کپور پٹلائی تے لگئی دے کرے اِچ ہن خان تے راجے دے علاوہ ساڑھی فقیر تے
 کالوسائیں دے چار ”وفادار“ وی موجود ہن۔ ہوٹل اِچ کرے دی ناکافی گنجائش ہوٹوں، خان
 راجے دی ”جوڑی“ تے ”وفاداراں“ دی ٹکڑی طے کیتا: ”بھئی مہماناں نال اہج دی رات کتھائیں
 کھلی جاہ بہیہ جسے۔ رات داویلا ہووے۔ بدروں اِچ سواہل تاراڈ اودا ہئی۔ ہوٹل دے
 کدواں ڈوٹراے فر لاگ ہن دے پٹھوں، دریا نال ساریاں ہیٹ اِچ دیرا ونج لایا۔“

”مار کامیڈاناں پریم ناتھ پٹلائی اے۔“

ہناں کہیں تکلف دے چکھرے پئے آ لے کلین شیو صحت مند ہڈھڑے مسکراندے

ہوئیں آپنا تعارف کراتے، فوراً اپنے بچے پاسوں پیٹھے کرہری ڈاڑھی آلے تقریباً آپ بیٹے بندے دو اشارہ کیتا، جیندی تمیض دے اگلے کھیسے اچوں ادھواڑ صاف ڈسدی پئی ہی۔ دائرے اچ پیٹھے بندیاں دو اوندی ادھی کنڈتے چاشنی اچ چلکدے سندھو بادشاہ دو تقریباً مونہہ ہووس۔
 ”اے ستیش کمار کپور جی اے۔“

نال کھسے پاسوں ڈوجھے ڈسنے پانے کالی شمہور چا پویں ڈاڑھی آلے خوبصورت جوان داموٹھ ہانپتے آکھیوس:

”اینڈاناں اٹل بگنی اے“

”میں تے اٹل انڈیا چوں آئے سے.....“

ستیش جیڑھا پائی اُتے چن کوں فدا تھیند اڈیہدا اپٹھا ہا۔ اوندا اشارہ کر کے پہلائی

بول بچن کرایا:

”میڈا بچپن دایار..... ستیش جی لندن اچوں اُتھ چن نال کھیڈن آئے.....“

”اساں تریبے جگ پر دیسی اُتھاں اپنے وطن ڈیس دی پوجا اُتے تہاں جواناں نال

ملن آئے سے.....“

تھولے وقفے باد تقریباً روون ہا کا تھی کے ڈسیس:

پڈھڑے آپٹیاں اکھیں پیٹھ دونوایاں چاتے چاشنی رات اچ ہالاں روک ریت نال

کھیڈدے اُوں لمبی چپ تان گھدی۔

”اساں تریبے جگ پر دیسی اُتھاں اپنے وطن ڈیس دی پوجا اُتے.....“ جملے دائر

آہنی جاہ۔ پہلائی دی مونجھ بھری چپ دائر اُوں توں ودھ تھیا۔ اُتھ پیٹھے تمام بندے اوندی پچپ

دات آگئے۔ بھرویں چن اچ ہیٹ دی چاشنی روک ریت اُتے موکلے سارے دائرے اچ پیٹھے

اُتھ ڈاہ بندے پہلائی دی پچپ وٹوں خبرے کتنی دیر پچ پیٹھے راہندے۔ بھلا تھیوے مائی ٹیبر دا۔

آہنی ٹیبر پچھوں ماحول اچ تھاہری پچ کوں تروٹن دا اوں اشارہ ڈتا چا۔ آسوں پاسوں

ریت تے پاتھی ماری پیٹھے ہے ”وفا داراں“ دوواری واری شاندرتے دمانی اُلاوٹ دی سہیل جوڑ

گھدی:

”اے پنن خان اے اے بلوچ خان اے اے زرائی اے سائیں! اے..... بندہ.....“
”اساں سارے سنگتی ٹساں بھرانواں دے درشن سا نگے آئے سے..... خان صاحب
تے راجا صاحب نال ٹساں ہوئل اِج اُگے دے ملے پٹھے وے.....“

سن سنتالی توں باد کپور پہلائی تے بگئی پیلہی دفا آپٹے وطن اِج پردیسیاں روک مہمان
آن تھے۔ مہماناں دے احترام اِج وفادار کجھ دیر خاموش راہوٹ چاہندے ہن، لیکن مستقل بے
قرار روحاں خان تے راجا پاکستانی ہر مہمان کیتے ڈاہ ویہہ لگے ہڈھے اخباری سوالاں دے
انڈے ٹماٹر ہمیشاں تولی راہندے ہن۔ صرف موقع محل دی انتظار اِج ہوون۔ خان تے راجے دا
وار خطا کرک دی تدبیر اِج دمانی چوکس پٹھا ہا۔ ڈوہاں دی عادت توں اُگے دا واقف ہئی پیا۔
وگدے دریا نال چاشنی دی ہتھ کھڑاند دے منظر اِج گم ستیش کپور کوں ڈیکھ تے دمانی اوکوں مزید
ادھی صدی ڈوگھائیون دی کوشش کیتی:

”ہیں سیں! ٹساں تاں سندھو سائیں دا جو بن ڈٹھا ہوسی۔ ساڈے حصے اِج تاں ایس
بادشاہ دی ضعفی آئی اے.....“

ستیش کپور آپٹی مستی اِج مست پٹھا رہیا۔ اوندی جاہ پریم ناتھ ادھی صدی پچھاں تھی

الٹا:

”واہ سیں واہ! کیا کچھدے او۔ ہن لے کوں دمان تے تھل وچالے سارا پینا! اے دل
دریا نل گھندا ہاتے سیالے اِج بادشاہ اٹھ ڈاہ لوتھی واہندا ہئی.....“
چاشنی نال کھیڈ دے کڈ دے سندھو کوں پہلائی دے دل دریا نال رلا ڈیکھ تے دمانی
تھولا ساہرا تھی پولا:

”سیں! تہا کوں پتہ ہے تساں کتھ پٹھے وے؟“

”ہا..... پتہ کیوں نہیں..... سندھو سیں دی جھولی اِج پٹھے ہیں.....“

ایویں اعتماد نال دمانی کوں ولدا ڈٹوس بندہ آکھے پنجاہ سالوں توں روز اتھ آہا ہندا

”ناں سیں نانا میڈا مطلب اے ہے جو اے کیڑھی جاہ اے؟“
 کیرھا کرن دے بجائے دمانی اوکوں تھولا لقمہ ڈے تے سمجھاوڻ دی کوشش کیتی:
 پہلائی کوں فوراً آہٹی بھل دا احساس تھیا۔ سر لڈا کے اوں آپٹے پہلیھے جواب دی
 تردید کیتی:

”دیں یار!..... ہک تاں رات دا ویلا ہے۔ ڈیہ نہہ ہووے ہاتاں شہیت کوئی آکا ہاں
 گھناں ہا..... ڈو جھا، ادھی صدی دی غیر حاضری پچھوں اندازہ وی اوکھا ہے۔ دریا دے بن تے
 معرفت جوگا، صرف گوریاں دا کردا بھر داغستان، اہج ڈیہ نہاں ڈٹھے سے..... انقلاب برد
 جاہیں داغستان دی معرفت اندازہ لاوڻ داہن کیا فائدہ..... آپٹے وطن دے پرنٹے یاراں دی
 نشانی، تاں جوان جو پٹھے وے..... وڈی گالھ اے!..... تہا کوں مل کے دل خوش تھیں.....
 جاہیں آخر مٹ وچٹن.....“

سک بھریاں گالھیں گھمی چاٹی ایج شہیت ساری رات نال نال ٹرن ہا۔ لیکن خان
 تے راجا رمز بھریاں گالھیں سنٹن دے عادی نہ ہن۔ جے تائیں چک چوئدھی دی گفتگو نہ تھیوے
 ہا، انہاں دا قرار نہی تھیندا۔ دمانی تے پہلائی دیاں سک جہانی گالھیں ایج خبر ساز خان تے خبردار
 راجے دی آپت آپ مسلسل گھر گھر دا ترائے چار دفا سارے دائرے نوٹس گھدا۔ کڈاہیں
 مداخلت نہ کرن آلا پنٹن خان آخر پول پیا۔ ڈوہاں کوں محبت بھرے اشارے ایج سمجھاوڻ دی
 کوشش کر ڈٹھوس۔ ہک پئے نال پھسکارے مار کے مسلسل خچ مارڻ دی عادت توں ڈوہیں باز نہ
 آون پئے تاں ڈوہاں کوں چتواوڻ کیتے آہٹی روایتی صاف گوئی نال بلوچ خان پہلائی نال
 مخاطب تھیا:

”نہ پہلائی جی! تھوڑی دیر پہلیھے ہوئل ایج ڈ سیندے پئے ہاوے، تہا ڈے اتھاں ٹر
 آون دے ہا دویزے دی قطار ایج لگ بھگ کتی سوڈیس، ساری ٹساں پچھوں دی چھوڑ آئے
 دے؟ ساڈے پاسوں تاں ویزے دی قطار ہالے ٹی ای میں.....“

اِس گالھ دی پہلاٹی کوں سمجھ آئی تے بھانویں نہ۔ ”خبر ساز تے ”خبر دار“ ڈوہیں بلوچ خان دی سٹاوت سمجھ کے کجھ دیر کیتے چُپ وٹ گئے۔

بلوچ خان دی چتاوٹی پچھوں دمانی آپٹی گفتگو دی تڑنی تندو لا جوڑ گھدی۔

”سیں میں تہا کوں ڈسٹن چاہندا ہم اسان بالوسیٹھ آلے تھلے دے ٹھیک بیٹھوں پیٹھے ہیں۔ آہدن اگت سنتالی توٹی ہندو مسلماناں دا کوئی جھیرٹا نہ ہا۔ ڈوہاں تھوکاں دیاں کٹھے دھاوٹیاں دے گواہیاں زمرہ ہن پیاں۔ سیں!..... اُج ڈے نہاں ہوٹل اِج کجھ تہا کوں ملے وی ہوسن۔“

”بالکل ٹھیک آکھیے وے۔“

پریم ناتھ پہلاٹی، دمانی دی گالھ دی تصدیق کیتی:

وٹ، آپٹی جوانی دے ڈے نہاں وچوں نہ گھلدا نہ گھلدا، ہولے ہولے پہلاٹی ڈو دھاوٹیاں دے تقسیم توں پہلیھے دے واقعے تمام دوستاں اگوں ڈو تگھے راز روک کھولے:

”باؤ جی ہر دھاوٹی تے پُتر اں کوں نال نیندا ہا۔ ہک دفا میکوں تے بھائی جی کرشن ناتھ کوں نال نہ گھن گیا۔ آپنے کوچوان کوں اسان منٹ کیتی۔ اوسا کوں بالوسیٹھ آلے تھلے تے چھوڑ گیا۔ تھلے تے شامیانے قناتاں لگے پئے ہن۔ ہک بائی جی گا وے پٹھی۔ شاہر دے وڈے ڈے سیٹھ نواب، ملک ویلاں ڈیون پئے۔ میں تے بھائی جی، بائی دے پچھوں تھی کراہیں دریاں تے کریاں کھنڈیاں ویلاں دا ہک ہک نوٹ چُٹن کے تھپا تھپا نوٹاں دا بٹا گھدا۔ پتا جی دے سامنے میں آپنے نوٹ بائی اُتے ہکی واری ویل ڈتے۔ بھائی لحاظ بھانویں ڈرتوں آپنے نوٹ باؤ جی دی تلی تے دُج رکھے۔ ساکوں اُتھ آیا ڈیکھ کے باؤ جی حیران تھیا۔ اسان بھرانواں کوں اوں رات ایلے کجھ نہ آکھیا۔ ڈو جھے ڈے نہہر بھائی دی ماہوار جیب خرچی ڈو روپے گھٹا ڈوس۔ میڈی ڈو روپے ددھ گئی۔ کوچوان شودھے دی جھٹی تھی گئی۔ اوندی جاہ تے اوندی وچھا بھرا ساڈے موضع مندھراتوں ساڈے ٹانگے دانواں کوچوان آہیا.....“

ڈو جھاوا تھدی گھٹ دلچسپ نہ ہئی، اکھے: ہک دفا ایویں تھیا سیں، میں چھوٹے لاء ماء ہل مندھرویدا ہم۔ وڈیاں کٹھے سبھ ہال بھجن گاؤن۔ میکوں بھجن اصلوں یاد نہ تھیون۔ کھڈکار

پال ہوساں۔ ماء جی میڈی یادداشت پاروں منت منی۔ بھگوان راضی تھیندے دیر نہیں لگدی۔
 بالوسیٹھ آلے تھلے تے دھاوٹی ہووے۔ ہک ملتانن بائی گاوے پٹھی:
 اپنے ڈیس ونجاں دل کوں تاگھ تھی
 ڈیکھاں تاڈے ٹوبھے لائے کھار پونی
 بر ڈوں راہی تھیواں ساڑیں سول سڑی

دلولا آکھے تے کڑی علیزئی دا ہک نواب ایس بند تے نوٹاں دی بارش کیتی ونجے۔ بائی
 جیویں اہگلا بند چاوے نواب نوٹاں دی جھڑی و سا کے اوکوں اہگے بند توں ولا روک گئے۔
 بار بار ”اپنے ڈیس ونجاں.....“ اپنے ڈیس ونجاں..... سُنے سُنے تے جُھمدا ونجے۔ کیا
 من موہٹی سُر ہی۔ سُر سمیت او بند میڈے من اچ ایس ساٹا۔ کچھ تاں جیر ہا بھجن سٹاں نور اروح
 اچ رل ونجے۔ ماء جی دی منت پوری تھی گئی۔“

”بالوسیٹھ آلے تھلے دا کوئی واقعہ کپور جی توں سٹوں ہا۔“
 ہالے توٹی دریا دو ڈیہدے کپور جی دی توجہ بدلاوٹ دی پٹن خان لکھ کوشش کیتی۔
 اکھیجے اوس سٹی نہ ہووے۔ اُونویں بُت بٹیا دریا دو ڈیہد اریہا۔
 پریم ناتھ دی پریم کتھا ”وقاداران“ دیاں وقا بھریاں گالھیں ”خبر ساز“ تے ”خبر دار“
 مزید برداشت نہ کر سگھدے۔ اتجھے ماحول کوں بدلاوٹ کیتے خبر ساز خان آخر تدبیر جوڑ گھدی
 تے نور اعمل کیتوس۔

یک دم تاڑی مار کے اوس بھ کوں متوجہ کیتا: ”سٹو سٹو!!“ ستیش کپور دے علاوہ
 سارے بندے اندو ڈیکھن لگ پئے۔
 ”سٹو مار کا! ہٹاٹی جی دا پر یڈ ختم تھی گئے۔ چاٹھی تے دریا دا میچ ڈیکھ تے کپور جی واپس
 آگئے دے۔“

تقریر دے انداز اچ ”وقاداران“ کوں چتاوٹی ڈے تے ولا تاڑی مارن لگ پیا۔

مہماناں سمیت سارے دائرے اونداساتھ ڈٹتا، سواؤ راٹھی دے۔ خان دی حرکت اوکھی پٹھاہا۔
اوکوں اندازہ ہئی اہگوں کیا تھیوٹے۔ خان کیا کرٹے۔ زُراٹھی دائرے اہگوں شک سنویں آہٹی
خاہش کیتی:

”سئیں! ادھی صدی پچھوں آپٹے وطن مُڑے پردیسیاں دی گزری وہاٹی سٹن آئے
ہاے۔ خان بہادر، اتجھی سوہٹی میل ملاوڑی رات غارت کرواے۔ لگدے آپٹے اخبار رسالے
کیے مہماناں توں ہٹیں انٹرویو گھندے۔ چنگی گالھ اے اہج دی رات جمب ونجے۔ صباہیں ہوٹل
ونج کے بے شک انٹرویو کرے..... سارے رل کے ایکوں منت کروں، اہج دی رات ساکوں
رعایت ڈیوے چا.....“

زُراٹھی دی جذباتی اپیل سُن کے خان رعایت ڈتی چا، لیکن اوندے ”خبردار“ سنگتی
راجے پاکستانی توں صبر نہ تھی آیا۔ ڈڈھ دی گالھ اوس صاف ڈسا چھوڑی:
”سئیں آسمانی گالھیں سُنڈے رات ویہا گئی اے۔ کجھ تاں زمینی گالھیں سُنوں
مہماناں توں.....“

راجے دی منت آخر زُراٹھی تے پئے ”وفاداراں“ کوں چپ تھیوٹ تے قائل کر گھدا۔
آپٹے شاگرد دے قائل کرن آ لے ہنر توں خبردار خان اندرون نٹس تھیا۔ ڈوہندو ہڈھڑیاں نال
ترتجما ہندو جوان اتنی رات گزرل دے باوجود چپ پٹھاہا۔ نیڑے تھی کے راجے اوں توں جیویں
رازداری نال پچھیا:

”ہیں سئیں! کپورتے پہلاٹی جی تاں چلو آپٹے وطن ڈیس دی پوجا کرک آسن۔ ٹساں
تاں آزادی پچھوں انڈیا جائے ہیوے۔ تہاڈا وطن ڈیس تاں دلی تھیا۔ ٹساں اتے کیویں
ایوہے؟“

اتجھی مہین پوٹھی تے اٹل بگئی سی نہ کیتی بھلکہ مُسکراتے ولد اڈتوس:
”پڑھیاہا سے سئیں! مسلمان بھرا، ضعیف یا موائے ماہ پیوٹوں حج بدل کریندن۔ میں
پہلاٹی جی تے کپور جی کٹھے آپٹے ہڈھڑے باؤ جی ماہ جی دی جاہ ڈیس پوجا کرک آیاں۔“

جواب دی معقولیت من کے، خان صاحب خاموش تھی گیا۔ اوندے شاگرد دابا کل
 اطمینان نہ تھیا۔ لہذا راجے فوراً چھل چھل کچھ کے آپٹے گمان کوں بگئی اگوں اچھل ڈتا:
 ”ساڈے اخباراں دی تشویش خبرے کتنی دُرست اے سر! لکھدن، پاکستان انڈیا دے
 تعلقات بہتر تھیون توں پہلھے، ساڈی پاسوں گئے ہندو آپٹنی جنم بھومی ڈیکھن دے بہانے
 انگریزاں روک آپٹے تجارتی کوٹھیاں بھالن آندے پین..... تہا کوں اے تشویش کیوں لگدی
 اے؟.....“

راجے پاکستانی دی چوٹ سُن کے سیانیاں روک بگئی کول چُپ وٹن دے سوایا کوئی چارا

نہ ہا۔

اٹل بگئی توں تلے اُتے چوٹوں سوال پچھن تے سبھ ”وفادار“ آپٹنی جاہ شرمسار ہوں۔
 آکھ کچھ نہ سنگھدے۔ ہک تاں بگئی اگوں گالھ خوشامد اِچ پوندی ہئی۔ ڈوجھا اگوں چائیاں
 آپ ننگے پچھوں چائیاں وی آپ تھیندے ہن۔ اٹل دے ڈاڈے سیدھ داس رام بگئی کوں شاہر
 دے پُر اٹے لوک تاں چاٹدے ہن۔ ہندو واں اچوں واحد خاندان ہاجیرہا کالج پڑھے لوکاں
 دے چیتے اِچ اہچ وی کتھاہیں نہ کتھاہیں محفوظ ہا۔ پُر اٹے وی۔ بی کالج یا اچو کے گورنمنٹ ڈگری
 کالج تئیں چکے تمام بزرگ جواناں کوں پتہ اے:

کالج دی پُر اٹنی وڈی عالی شان بلڈنگ سیدھ داس رام بگئی بٹوائی۔ اوندے مین
 دروازے دی تختی، بگئی سیدھ داس اہچ توٹی ناواں روشن کیتی کھڑی اے۔ ڈسٹرکٹ ہسپتال دا پورے دا
 پورا ہک پُر اٹا وارڈ سٹھ سالوں توں شاہر دے لوکاں کوں بگئی سیدھ دانان و سرن نہیں پیا ڈیندا۔
 اوندے پوترے اٹل بگئی اگوں، کیس ویاروں اے گالھ خوشامد بڈی ہئی تے آپ دا گلہ جو تقسیم
 دے باد کیس خان کیس راجے دے ہال کوں کیس کتاب، کیس نصاب نہیں ڈسایا، کیوں ہندو واں
 دے محلے گلیاں راتورات مسلمان تھی بگئیں۔ کہیں بزرگ نہیں ڈسایا: رام بزار، رحیم بزار بن گئے
 ۔ بھائی بزار کشنری بزار تھی گئے۔ خان تے راجے دے کہیں وڈے کے وند نہیں ڈتی: شاہر دے تمام
 مندردھرم شائے، گاؤ شائے، مسواں، گھرے بھن کتھ بھرتھی بگئیں۔ شاہر اچوں انہاں دا وجود

بٹ گئے؟ یا نال لگدے مکاناں، ڈکاناں، مارکیٹاں دا حصہ۔ ہن، کنہین۔ ممکن اے خان تے راہے
 کوں ایندی خبر نہ ہووے۔ لیکن ڈوہاں کوں سیٹھ داس رام بگٹی دی انسانیت دوتی تے علم دوتی دا
 علم ہی پیا۔ ڈوہیں گورنمنٹ ڈگری کالج دے پڑا لے سٹوڈنٹس ہن۔

ڈرائی، آہنی جاہ شرمسار بھئی، بگٹی سیٹھ دے پوترے نال راہے دے کھوہرے سلوک
 سارے شاہراہ تک کپا چھوڑیے۔ لیکن جبکہ مشہور ”خبردار“ اہوں سارے ”وفادار“ اخباری قسم
 دے سوالاں توں سدھا ڈک وی ننھ سناکھدے۔ اشاریاں دی زبان سمجھن کیتے، اوڈوہیں سنگتی
 کڈاہیں تیار ننھ ہوندے۔ ماحول ایچ ذائقے دی کڑواہٹ ڈور کرن کیتے دمانی مٹھاج دی کوئی
 پڑی ہالے سچیندا پٹھا ہا جو آپٹے سوال دے جواب کیتے بے چین راہے ہر لحاظ ویار کوں پات رکھ
 کے بگٹی کوں ولا کیرھا کیتا:

”ہیں سیں، میڈے سوال داتاں تہاں جواب نہ ڈتا۔“

”کیرھا سوال؟“

بگٹی اٹ جاٹ بن کے ولد اڈتا:

تکواردی دھار سنویں تکھے سوال دا اوکیا جواب ڈیوے ہا۔ دانا بندہ ہا۔ گئی تبصرہ نہ کرن

چاہندا ہا۔

تمیش کپور جیڑھا ساری رات چاٹنی تے دریادے اسراروات ریہا پیا۔ پرہ باکھ نال
 ہی حقیقت اوندے اہوں ظاہر تھیون شرتھی۔ اگلے لمحے رتو کی کیفیت اچوں آزاد تھیا پٹھا ہا۔
 خالی ادھواڑ ریت نال بھر کے دریادو اچھل ڈٹس۔ جملہ دوستاں توں رات دی غیر حاضری دی
 معذرت کر کے دائرے ایچ نویں سروں حاضری لو اوٹ دی کوشش کیتوس:

”کیا پنے آہدے ہا دے سیں؟..... ہٹیں“

ساری رات دی لمبی پُپ پچھوں کپور جی داہیلھا رسپانس سُن تے سبھ دوست نہال تھے
 لیکن بگٹی دی جاہ راہے ہن اپناہیلھا سوال دوبارہ بھارت روک کپوراہوں پاتا:

”میں اہے بگٹی صاحب توں پچھئے۔ او پُپ وٹ گئے۔ ساڈے اخباراں دی تشویش

خبرے کتنی درست اے۔ دھڑا دھڑا لکھدے ہیں: ”پاکستان انڈیا دے تعلقات بہتر تھیوں توں پہلھے ساڈے پاسوں گئے ہندو آپنی جنم بھومی ڈیکھن دے بہانے انگریزاں روک اپنے تجارتی کوٹھیاں بھالن آندے ہیں..... تہا کوں پاکستانی اخباراں دی اے تشویش کیوں لگدی اے؟.....“

سندھو بادشاہ دی من تے چاٹنی رات راہیں پرہ باکھ تائیں کپور جی اپنے یقین کوں راجے اگوں وگدی نندی روک بیان کیتا:

”راجا جانی! تہاڈا سوال خاصا سیاسی اے۔ میں اکنا مکس دا انگلینڈ وچ ریٹائرڈ ٹیچر ہاں۔ سیاست میکوں آندی نہیں۔ کیا جواب ڈیواں؟ تساں آپ اخبار دے بندے دے۔ بہتر چاندے ہوسو۔ میکوں اکنا مکس دا صرف عام اصول معلوم اے۔ جے انڈیا ترقی اچ پاکستان توں اگوں اے تاں سمجھو انڈیا اپنے تجارتی کوٹھیاں بٹائی کھڑے دے.....“ اتنا کجھ ڈس کے آپنی گالھ دی تائید گھنن کیتے کپور جی دائرے دو ڈیکھن لگ پیا۔

چوں ”وفاداراں“ ہک پئے دو ڈیکھ کے پناں پو لے جیویں اوندے استدلال دی تائید کیتی ہووے۔

خان تے راجے دی شنیت ہالے ترسلی نہیں تھی۔ ڈوہاں ولا ہک زبان تھی پچھیا:

”چلو سیاست کوں چھوڑ کے اپنے بارے ڈسو جا.....“

”آپنے بارے گالھ ایویں ہے سوہٹاں، کہیں جنم دے وڈے پاپ پچھوں اسان سن سنٹالی اچ اپنے وطن ڈیس توں ٹھڈ تیج گپو سے۔ میں ستارہاں سال انڈیا رہیم۔ وت روزی رزق دی تلاش اچ میڈا پر یوارتے میں چالھی سال پہلھے انگلینڈ آگئے۔ میں چلو کھادی ہنڈائی وداں۔ میڈے سوکھے سودھے ہال لندن چھوڑ کے کیڑھے تجارتی کوٹھیاں بھالن واپس انڈیا پاکستان آسن۔ جتھاں آزادی دے سٹھ سال بادوی غربی نجدی کھڑی اے..... جیو ویشالا! ہک پئے دا ہن اہتار کروں شک کرن چھوڑوں ہک پئے تے..... ڈو جھا تہا کوں کیوں پک کراواں، آپنا دیرا مٹھلاں دا سہرا ڈیکھن دا خاب سٹھ سال باد پورا آن تھئے۔ بس صرف ہک اچھا باقی اے۔ ہالاں

کوں میں چھیکڑی اچھا لکھ ڈتی اے۔ جتھ مراں میڈی راکھ میڈے ہال تہاڈو تھیسن۔ اہوں
 بہرانی ٹساں دوستاں کرنی اے۔ موئی راکھ سندھو سائیں دے حوالے کر چھڑا ہے۔ میوں
 دساں اے میڈا اگلا جنم ولا سندھو سرکار دی من تے تھیسے..... آپنے وطن ڈیس اچ تھیسے۔“
 کپور دیاں ترمدیاں اکھیں ڈیکھ تے ”خبر ساز“ تے ”خبر دار“ راجے کوں اتار آتے
 بہانویں نہ۔ دمانی پٹن خان بلوچ خان تے زراٹی دے ستیاں اکھیں اوندی گلھ دا یقین کیتی
 پٹھیاں ہن۔

رات پوری و باگئی۔ ڈبھاروں سجھ کنی کڈھی آوے۔ لیوں سندھی چھیریاں دے
 تیلے نجر نال دریا اچ ٹھلھ پئے ہن۔

پروں دُور کنوں آواز آوے پئی: ”تہا کوں ماٹ وطانا دا اسماں ہیں یار پردیسی.....“

تہا کوں ماٹ وطانا دا اسماں ہیں یار پردیسی.....“

چھیریاں دے ٹیپ اُتے وگدا گیت سُن کے ”خان“ تے ”راجے“ دے دل وی لکھن
 جیوں سچی مچی مسون جھج گئے ہوون۔ ڈوہاں دوستاں دیاں اکھیں مَر غابیاں دی ہک جھارتے وُج
 لٹھیاں تے کن ”تہا کوں ماٹ وطانا دا.....“ دی میوزک تک ٹنگیج گئے۔ اوڈو ہیں ہن ہیٹ
 توں اٹھدے پئے ہن چڈاں جوڈ لیس چُجاری تے ”وفادار“ سندھو دی من تے ہوٹل انڈس دیو
 ہن گئے ہن۔

بھٹو

پوسٹ گریجوایشن دے گینٹویں مضموناں کیتے گرلز کالج ایچ ٹیچنگ سٹاف دی کمتی دا مسئلہ یونیورسٹی بٹن تائیں کڈاہیں حل نہ تھیا۔ کالج ایچ فزکس، کیمسٹری، ریاضی تے انگلش دیاں ماسٹر کلاساں کیتے، اکثر اے ٹیچرز بوائز کالج کن جزوقتی پڑھاوٹا آندے ہن۔ سائنس دے تریں مضموناں دے ٹیچرز لبھ پوندے ہن، لیکن انگلش دے ٹیچرز ہک تاں ڈوہاں کالجیاں ایچ ہن محدود۔ ڈوجھا اتفاق آکھو، گرلز کالج ایچ میل ٹیچرز مساہیں چھماہی کھن تگدے ہن۔ ابروغت کہیں سکینڈل دا سنا نسر کھڑا ہا۔

انگلش ڈیپارٹمنٹ ایچ ایندی گنجائش کیوں زیادہ ہئی؟ اللہ جاٹے۔ اتوں اتیجھی خبر اُبھے دمان دے چھوٹے جہیں شاہراہ ایچ جنگل دی بھاء روک کھنڈ ویندی ہئی، اتے چھیکو صوبائی ڈائریکٹریٹ کالج دی پرنسپل کوں بلیک میل کر کے ٹرانسفر کر ڈیوے ہا۔

نویں نویں آپنے شاہراہ ٹرانسفر تھئی پرنسپل، کالج اندر تریمت مرد دے افسیر کن ڈردی ہئی۔ اے ہئی گالھ اے، او آپ ساری حیاتی کہیں افسیر دی سبک ایچ رہی پئی۔ صبر شکر نال آپنی زندگی دے پنٹالی سال بھوہو کن پچھوں، آپ وی او کہیں بہار دی سبک وچ ہئی پئی۔ تہوں لوکاں دی زندگی دے افسیر زکوں اندروں اندروں کتھاہیں گجھسی رعایت ڈتی راہوے ہا۔ آپنی ٹرانسفر دا بے پناہ بھوس۔ پشوروں آپنے شاہراہیں کیتے ٹرانسفر کروا آئی، جو صوبے دے پئے شاہراہ ایچ دمانی اہل کاراں دا زندگی گزارن چنگاں بھلا اوکھا کم ہا۔ دمان دے لوک افغان ولکت دے اُبھے شاہراہ ایچ مشکل نال ونج رلت کریندے ہن۔ اوندا آپٹا تجربہ تاں وت تازہ ہئی۔ کالج دا چارج گھن کے پتہ لکھو س: پچھلے ہک سال ایچ بوائز کالج دے ڈومیل ٹیچرز اتھوں شادی کرتے

پچھاں ولے۔ تریجھا شادی مادی کن اہگوں دی ٹور وائر داہا۔ سائیاں اوکوں پچھاں اوندے کالج
 داراہ ڈکھایا چا۔ اتجھے حالات ایچ انگلش دی کلاس بند وی نہی تھی سنگھدی۔ وت صوبائی
 ڈائریکٹریٹ ایچ پرنسپل صاحبہ آپ اے چیلنج قبول کر آئی ہئی۔ آون سیتی اوں ڈائریکٹریٹ کوں
 انگلش ٹیچرز دی ڈیمانڈ کیتی۔ جڈاں اتھ کوئی دال نہ لگی، تاں وت ٹیلی فون تے مقامی بوائز کالج
 دے پرنسپل کوں ٹیچر پاروں روزانہ درخواست کرے۔ ڈو جھے پاسوں کوئی معقول اگو نہی تھیدی نہ
 ڈس۔

ہک ڈینہہ سدھی آپ بوائز کالج پج کے پرنسپل صاحب کوں آہٹی مجبوری دا حال دہج
 بیان کیتوس۔ اہگوں پرنسپل صاحب، گرلز کالج ایچ، آپٹے میل ٹیچرز دی پچھلے تریں سالوں دی رام
 کہاٹی آکھ سٹائی۔ نال صاف آکھ ڈتوس:

”بی بی!! میں کیوں ایں گالھ دی ضمانت ڈیواں بھئی، مرد پروفیسرز، گرلز کالج ایچ
 تریمت ذات کوں ڈیکھن کیتے آپٹیاں اکھیں بند رکھن.....“

لبی چوڑی گالھ مہاڑتے کھل مذاق توں باد پرنسپل صاحب، چھیکو مس صاحبہ دی
 مجبوری دا احساس کیتاتے ٹیچر ڈیون طے تھی گیا۔ اہگی گالھ مہاڑوت اتھاپیں آکھرتی، بھئی
 ٹیچر کینجھا ہووے، شریف ہووے۔ ہال پچر دار ہووے۔ عمر ادھ کھر ہووے۔ پرنیا پتیا ہووے۔
 ازدواجی زندگی مطمئن تے پرسکون ہووے۔ نال لائق اتے فرض شناس وی ہووے۔ ڈیپارٹمنٹ
 دے سینئر پروفیسر دی منشاتے پے ٹیچرز دی رضامندی نال اسٹنٹ پروفیسر واجداناں تجویز تھیا
 ۔ پرنسپل صاحبہ دیاں ڈسیاں تقریباً تمام صفتاں پروفیسر ایچ ہن پیاں۔ تھولے ہوں ماٹ مٹھاج
 نال واجد صاحب آپ وی راضی تھی گیا۔

پروفیسر واجد بارے پرنسپل صاحبہ کوں ڈو پتوں ڈینہاں اندر سٹوڈنٹس پک کراڈتا۔
 بھئی، ٹیچر لائق اے۔ فرض شناس اے، شرافت دی کنگھدوس تاں معلوم تھیا، واجد صاحب واقعی
 شریف بندہ ہے۔ کلاس توں باد چھوہریں نال گھٹ بملد ابا ہندے۔ مس صاحبہ اے جاٹ کے تاں
 شش تھئی۔ محلے کالج، شاہر ہرجاہ پروفیسر نیک نام اے۔ اتوں ٹھیک ٹھاک مطمئن ازدواجی زندگی

جس۔ ڈوہالاں دا پیو اے۔ پڑھی لکھی سوہنی سوڈھی جوان ذال ہس۔ بھلی عمر اں دا بندہ ہے۔
 پنجابہ پنونجاہ دے پیٹے اچ ہے۔ اوندی سیاسی وابستگی بارے پتہ لگا، کہیں سیاسی پارٹی نال اوندا
 کوئی براہ راست تعلق کائنی۔ لیکن ایندا اے مطلب کائنی جو اوندے کوئی سیاسی خیالات نہ ہن۔
 آہدن: شیخ مجیب الرحمن اُتے ”ملخ دشمنی“ دا مقدمہ بناوٹ پاروں فوجی حکومت دا سخت مخالف ہئی۔
 اے گالھ تہاں دی اے، جڈاں جنرل ایوب خان، شیخ مجیب تے اگر تہ سازش کیس بنایا تے
 اوندے اُتے ملخ دشمنی دا مقدمہ چلیا۔ توڑے اوندے ملخ دا مشرقی حصہ بنگلہ دیش بن گیا، تاں وی
 او شیخ مجیب کوں بنگالی قوم دا سچا فریڈم فائٹر سمجھیندا ہئی۔ پروفیسر اوندا حمایتی ہا۔

چھوہریں دی کلاس پڑھاوٹ پروفیسر دی زندگی دا پہلا تجربہ ہئی۔ کجھ ڈیہناں پچھوں
 اوکوں اندازہ تھی گیا۔ چھوہریں اندر لٹریچر دی چاہ چھوہراں توں ودھ ہوندی اے۔ ڈوہا
 چھوہراں دی نسبت چھوہریں آرٹ، ادب، لٹریچر دی زیادہ جس اچ ہوندئیں۔ بہر حال زندگی دا
 دلچسپ چیلنج ہاٹ کے اوں چھوہریں کوں پڑھاوٹ شُر و کر ڈتا۔ وقت گزرن دے نال نال اوکوں
 ’آپ کوں وی گزرن کالج اچ پڑھاوٹ دامزہ آوٹ لگ پیا۔ اوندے سٹوڈنٹس نخش ہوون تے پرنسپل
 صاحبہ وی مطمئن ڈسے۔ ہتھوں کہیں سیکنڈل ہوئے ٹرانسفر دا بھوس صاحبہ دے اندروں ہولے
 ہولے و سمن لگ پیا۔

انگلش ڈیپارٹمنٹ دی گزرن کالج اچ آٹھی ہک تاریخ ہئی۔ پناں کہیں سیکنڈل پورے
 ڈو سال پے تھیندے ہن۔ ورنہ عام طور تے، سال اچ ترائے ترائے میل ٹیچرز وی ٹرانسفر
 تھئے ہن۔ انہاں ڈو سالوں اچ انگلش لٹریچر دے سٹوڈنٹس دے دل دا حال تاں کہیں نہ چانا
 ۔ البتہ پرنسپل آٹھی ٹرانسفر پاروں مطمئن تھی گئی۔ لیکن اوندی زندگی دے ڈو پئے وہو لے سال
 پننالی سالوں اچ جمع تھی گئے۔

ایں تمام عرصے اچ پروفیسر واجد آٹھی کلاس کوں فرض شناسی نال پڑھاوٹ دی ذمہ
 داری پوری کیتی۔ گزرن کالج اچ او آپٹے سٹوڈنٹس، سٹاف، انتظامیہ یا کہیں اندرونی سیاست ہر شے
 توں عادتاً بے نیاز رہیا۔ صرف پرنسپل یا وقت انگلش دی ہک ڈو لیکچرار توں علاوہ کہیں پاسے اوندی

نُونہہ رُونہہ نہ ودھی۔ آپٹے شاگرداں دے شکلاں تے ناں وی اوکوں یاد نہ ہن۔ کینویں یاد تھیون ہا
 شریف آدمی نجھا کے کہیں دوڑیدھا جو نہی۔ کڈا ہیں کیا تھیا، موڈ اِج ہووے ہاتاں شاعر ادیبان
 دی زندگی دے لطیفے قصے سٹڈ اسٹویندا ہی جا۔

مہینے باد کالج دا ہک کلرک..... اصغر ثانی اوندے اعزاز یے دا چیک آن ڈیندا ہی۔ یا
 وت پروفیسر کڈا ہیں اوں کن آپٹے لکھتاں ٹائپ کروا گھند ہا۔ ایں توں علاوہ کئی ذاتی چھوٹے
 موٹے کم وی اوکرا آندا ہس۔ مثلاً بینک اچوں کوئی چیک یا تنخواہ دا پہل کیش کرواٹا ہووے ہا۔ یا بجلی
 دا پہل مہینے اِج ہک دفا اوجع کروا آوے۔ اصغر ثانی جینویں پروفیسر دی مجبوری بندا گیا، اُونویں
 اُونویں کالج دے چوانہاں چنڈییں سُر سُر تھیوٹ لگ پئی۔ ایں قسمی تمام سُر سُر توں پروفیسر بے
 خبر آپٹی کلاس پڑھیندا اڈے سے۔ یا وت اوکڈا ہیں کلرک ثانی کول لھے ہا۔

کالج دے تمام چھوٹے وڈے ملازم اندھارے چاٹنے لگ چھپتے پروفیسر اہگوں
 چھاہندے چھاہندے ثانی دے عیبل ہووٹ دی شانڈ ڈیوٹ دی کوشش اِج راہندے ہن پئے۔
 ثانی دی تابعداری تے خدمت گزاری دی نحو خصلت اچوں پروفیسر کول، آپ اوندی ذات اِج
 کوئی عیب نہی نظر دا۔ کالج دے چوکیدار، ہک ڈینہہ پروفیسر کول صاف آکھ ڈتا:
 ”سر! خیال کرا ہے، ثانی کول ہک تاں اُدھار نہ ڈوا ہے، ڈوجھا اوندے گھر نہ
 وچا ہے.....“

پروفیسر کئی دفا ثانی کول اُدھار چوا چکا ہاتے اووی گا ہے گا ہے قرض لہا کے آپٹا اِتار
 جمائی ودا ہی۔ البتہ چوکیدار دی ڈوجھی ہٹک اوندے گھر دی درساں پروفیسر ہالی کا سنا ٹپتا ہا۔ ثانی
 دے اِتار پٹھ، چوکیدار مونہوں اُدھار آلا سیک، اوکوں شوشنی روک لگا تاں اوندے گھر و نچن دی
 ہٹک، شاف دی آپت آپ دی لاگ بازی جا پی۔

کالج اِج پروفیسر ڈوسالاں دا پورا سیشن مکا کے، تھولا آزاد تھیا ودا ہووے۔ آپٹے کہیں
 کم ہوٹوں، ہک ڈینہہ اوثانی کول اوندے گھر گیا۔ ثانی اہگوں گھر کوئی نہ ہا۔ چٹے ڈیڈھے چولے
 وچ، رنگے سر مچھاں نال اُدھ کھر عمراں دے ہک دیہاتی چٹ پوش بندے کول اوندے گھروں

نکلدا ڈٹھوس۔ بہروں کھڑی کار اچ باہندا، او اوندے سامھٹے لگا گیا۔ اوندے گھر و نچن دا پرو فیسر
 ہک دفا ثانی اگوں ذکر کیتا تاں اوں ڈسیا: چٹے ڈیڈھے آلا دیہاتی، تھل دا ملک اے۔ آپت آپ
 ساڈی خانہ وحدی اے۔ کڈاہیں دریاؤں پار ایتے آوے تاں اوندے گھر دا ضرور چکر لیندے۔
 کالج اچ گرمیاں دے چھٹیاں ہوں۔ تنخواہ دا پہل کیش کرا کے ثانی پرو فیسر دے گھر
 ڈیوٹا ہئی۔ کئی ڈینہاں توں او غائب ہووے۔ ایں دوران آپٹی تنخواہ وصولن کیتے صبح شام بار بار
 پرو فیسر کوں اوندے گھر و نچٹاں پیا۔ ہر واری اوں نوں تماشا ڈٹھا۔ ہکڑی فجر بزار دا ہک قصائی
 اوندی ذال نال ڈیڈھی تے رولا پاتی کھڑے۔ مائی طاق دے پچھوں، اوکوں اوند اُدھار واپس
 کرن دی ترسلی ڈیڈھی کھڑی اے۔ وڈ قصائی بہروں جھگوں کڈھدا کھڑے۔

ہکڑی شام اوندی پٹھک اندر تر میت مردی پسیاں دے لین دین پاروں تکرار سُن
 کے پرو فیسر شرم لحاظ اچ ثانی دے گھر دا گنڈا کھڑکائے بغیر واپس ول آیا۔ کئی بے مراد چکر لاوٹن
 توں بادا اوں محلے اچ پرو فیسر کوں کینٹ کلب دا ٹینس مار کر ملا۔ مار کر پرو فیسر دا چتر گاٹوں ہووے
 ۔ اوں ہمدردی اچ آپٹے محلے دار بارے واجد صاحب کوں رکڑوا ہو کیتا:

”پروفیسر، توں شریف بندہ ایں، کتھ آن پھسسیں؟“

ڈاہ باہراں ڈینہاں باد آخر ثانی نال اوندی ملاقات تھی گئی تے اوندی تنخواہ اوکوں
 سگوس مل گئی۔ ثانی دا چتر گاٹا بھلا وڈا سماجی گھیر چاٹ سُن کے پرو فیسر کوں تشویش ہووے۔ اوتوں
 کالج دے چوکیدار آلی اوندے گھر و نچن دی ہٹک یاد آئی۔

”گناہ دی گالھ اے۔“

آپٹے آپ کوں سمجھاتے اندر دے شک پلپت کوں اوں چھنڈک سٹیا۔

ہک رات ثوبت دی دعوت تے ثانی دے گھر، دریاؤں پار دے ڈومہاناں نال
 پرو فیسر دی ملاقات تھئی۔ چٹے ڈیڈھے چولے آلا، سر جھاں رنگیندا ہک اوہو چٹ پوش چٹاں
 ہووے، جینکوں اگے ڈنھی ودا ہئی۔ ڈو جھما، چنگے سر متھے آلا دیہاتی محاورے دا جوان وکیل، دُنیا
 جہان دیاں غیر ضروری گالھیں کن لا تعلق پٹھا ہووے۔ پٹھک دی بخاری اُتے پیاں گروپ

نوٹواں اِچ کجھ سُخا پو چہریاں بارے پروفیسر کون پیلھی دفا پتہ لگا:
 میزبان، پروفیسر اختر ثانی دا چھوٹا بھرا ہے، تے ڈاکٹر اسلم ثانی مرحوم دا چھوٹا چھوٹا پتر
 اے۔ مزید گالھیں دی تفصیل وچوں محکمہ تعلیم دا پرائٹا قصہ سامھنے آیا، بھئی سینئر اُستاد ڈاکٹر اسلم ثانی،
 ڈگری کالج دا پرنسپل ہوندا ہئی۔ کینویں بغیر سفارش، صوبے دے واحد سیکنڈری بورڈ دا پیلھا دمانی
 چیئر مین ونج بٹیا۔ نمائے تل دا اوفاضل اُستاد، صوبے وچ کالے گورے دے واضح تعصب راہیں،
 پشوروں پیلھے اغوا تھیا تے وت بے گناہ قتل تھی گیا۔ تڈاں اوندنا چھوٹا پتر اصغر ثانی انٹر کیتی ودا ہئی
 - وڈے بھرا بات نہ پچھی - تعلیم پوری نہ کرسنگھا۔ شہید ڈاکٹر دے کہیں خدا ترس شاگرد اپنے اُستاد
 دے پتر کون محکمہ تعلیم اِچ کلرک اڑا چھوڑیا۔

”اچھا! تاں اِچ پتہ لگے، سیں ہوئی میڈے اُستاد محترم دے برخوردار اِن.....“

چھوٹے شاہردی وڈی لاعلمی وچوں پروفیسر حیران تھی پک کیتا:
 اگوں اصغر آپٹی پٹھی پٹھی کھل اِچ اوکوں چھڑا ”جی“ آکھیا تے نال پروفیسر کون

ٹھاپ وی ڈتی گیا:

”سر! میں تاں اپنے پیو دے تمام شاگرداں دی دید کرینداں۔ اللہ بخش رکھنے.....
 اپنے سبھ مہربان ہن۔ چونکہ تہاں اپنے نال کالج اِچ ہیوے پئے، ایں کیتے آپٹی سفید پوشی دا بھرم
 رکھن کیتے، کڈا ہیں کڈا ہیں تہا کون..... تکلیف ڈینداں جا۔“
 نال آپٹی وعدہ خلائی دی شرمندگی توں بچن کیتے تکھے تکھے یقین ڈیواوٹ دی کوشش
 کیتی:

”سر! فکر نہ کرو، ہن تہاڈے تمام ادھارا ساں جلدی لہاڈیوں..... ماشاء اللہ! میڈی

زال ایم اے کر گھدے۔ اپنے کالج اِچ شنیت جا بمل ونجس۔“

ڈو جھے مہماناں ذاتی گفتگو تھیندی سٹی تاں ثوبت کھاندے آپ کن آپے اٹھی پئے۔
 پروفیسر وی موکل منگی۔ اوندنا ہتھ چوری گھٹ کے، ثانی اوکوں اشارتا ڈک گھدا۔ ایں بے تکلفی دی
 حیرانی توں پروفیسر ہالے فارغ نہ تھیا ہا جو پٹھک دا اندرونی دروازہ کھلیا۔ ڈو ہاں ہتھوں وچ مجا

چاتی، ساوی چاہ دی چینک تے پرتج پالیاں نال ہک چھوہر پٹھک ایج داخل تھی۔ ٹرے میز تے رکھ کے اوں رسمی سلام کیتا۔ وِت اندر لے دروازے نال لگ کے احترام ایج اُتھاہیں کھڑو تھی۔ آپنے روایتی لحاظ ایج پروفیسر ہالے اُتاں نہی ڈٹھا، جو دوستاویں انداز ایج ساہندی ساہندی مشکری نال ثانی بھجیتا تھی تعارف کرایا:

”سر! اے تہاڈی بھر چائی اے..... تہاڈے اُستاد اسلم ثانی دی نونہہ اے..... تہاڈے ہک پئے اُستاد پروفیسر قاسم پیرزادہ دی بیٹی اے.....“ کوثر پیرزادہ ”..... میڈے ڈوہاں ہالاں دی ماء اے.....“

پروفیسر دی دید مسلسل پٹھک دے فرش تے رہی پئی۔
 ”سر! اگوں سٹو!! پچھلے مکے سیشن ایج اے تہاڈی شاگرد رہی اے..... اینکوں سُنجانو“
 حال حوال گھنوں میں اندروں سٹے پئے ہالاں کوں ڈٹھی آواں.....“
 اتنی گالھ کریندا ثانی آپ گھر دولگا گیا۔

بے اختیار ”ہائیں ں.....“ آکھ کے واجد اُتاں ڈٹھاتاں کالی شہمور چادر اندر چمگی وڈی ہک جیڈے بکھدے انگاریاں روک دھبکدے چہرے اگوں، پروفیسر دی اکھ تاری بنھ گئی۔ تالو، جھ سک کے لکڑ تھی گئے اتے بُت سُر مہ۔ جے تائیں اوندے ہوش ٹکاٹے ولے پروفیسر دے لہنگاں داست دھوں تھی چکا ہئی۔ اوندے اگوں ساوی چاہ اونویں دی اونویں پئی رہی۔ پیرزادی سامھنے بُت بٹی کھڑی رہی۔

آہٹی یادداشت دی تاکڑی وچوں ڈوسال پچھاں ول کے پروفیسر ہک ہک گزرے ڈینہہ کوں نچھانچھا کے بھالٹ دی کوشش کیتی تاں پندرہاں چھوہریں دی کلاس! چوں کوئی ہک چہرہ وی یاد نہ ہس۔ کڈاہیں اکھ بھر کے کہیں کوں ڈٹھا ہو وِس ہاتاں۔ ہک تاں کیا، اوکوں اوں ویلے کوئی ہک انگاروی یاد نہ پیا آوے۔ ابہیں وسامووری ایج اُٹھی پیا۔ جونہی پٹھک کن بہروں اوں قدم رکھیا اندازہ تھیوس:

رات دھمی کھڑی اے۔ گھر پُنا تاں فجر دی بانگ دھمی ایلے دی گواہی ڈتی۔ اگوں

دروازہ کھلیندی اوندی ذال دی کاوڑا کوں ڈیہنبہ اُبھرن دا پک کرایا۔

اگلی ڈیہنبہ وار پروفیسر واجد نویس سیشن دی پیلیھی کلاس دے سٹوڈنٹس دا تعارف گھنڈا کھڑا
ہا۔ چھوہریں آپٹا آپٹاناں، گریجویٹیشن دے نمبر، انگلش پڑھن دامنڈا، واری واری ڈسن پیاں۔ چٹی
چادر اچ چنگے سانولے چہرے نال ہک پوری سوری چھوہر آپٹاناں کوثر خواجہ ڈیہنبہ سیاتاں پروفیسر سرچا
تے فوراً اوندو ڈٹھا۔ بے اختیار مونہوں نکھتوس:

”کوثر پیرزادہ!!.....“

اگوں چھوہر فوراً تردید کیستی ”نوسر! کوثر خواجہ.....“

لیکن پروفیسر ولا کوثر پیرزادہ آکھ تے اوندے چہرے تے لمبی دیر تک دید چارکھی۔
خبرے رتو کے وجد اچ، واجد صاحب کیا ڈیدھا کھڑا ہا۔ ساریاں نویاں سٹوڈنٹس باجماعت تہتہہ مار
کے پروفیسر کوں کیرھا کر چھوڑیا۔ ڈو جھے ڈیہنبہ مٹی اُتے ڈو کٹیاں دی خشبو سارے کالج اچ کھنڈ
اگئی۔ پرنسپل صاحبہ وی حسرت نال اوں خشبودی کھو گھدی۔

گزرے سیشن دے رزلٹ پچھوں، کجھ ڈیہنبہ باد پرنسپل صاحبہ آفس اچ آپٹے کالج
دیاں انگلش پاس تریں تازہ ایم اے پاس چھوہریں نال پروفیسر واجد تے کالج دے ڈوہے
لیکچرار دے بورڈ کولوں انٹرویو کرایا۔ تریہے پچھلے سیشن دیاں اول، دوم، سوم، اُنہاندے سٹوڈنٹس
ہوون۔ چنگی دیر آپٹے سبجیکٹ اُتے بحث تے انٹرویو دے باد پرنسپل اُنہاں تریہاں کولوں فارغ کر
ڈتا۔ امتحانی پوزیشن توں علاوہ تریہاں اچوں صرف ہک دی لیاقت تے اعتماد بارے بورڈ دی
فائل رکنڈیشن منگیوس۔

پروفیسر کوں اُتھاہیں اندازہ تھی کیا جونہ صرف ہک نویس ٹیچر کھنڈی کالہ اے بھلکے
اوندی آہٹی وی چھٹی تھیون آلی اے۔ ہولے ہولے بسکٹ ٹلینڈے واجد صاحب ہناں کہیں
رکاوت دے کوثر پیرزادہ داناں تجویز کینا۔ پرنسپل کھنڈی اُتے کے اوندی رکنڈیشن ناپ کرک دا حکم
ڈتا۔ ڈبل دھنڈ کرک کیئے پروفیسر کوں چاہ دی پیالی دے بہالے بہا کے اوں ذاتی کالہ پھیڑ ڈتی:
”نہیں سہیں! آپن ہر کم آپٹے ویلے وقت نال سوہندے..... عشق چلو وقت دا محتاج

نہ سہی، لیکن آہدن، وت وی ٹھاہندا آپ جیڈیاں نال اے.....“

ہالے پرنسپل صاحبہ دی گفتگو جاری ہئی۔ خالی پیالیاں چاون کیتے چڑاسی آفس اندروڑ
پیا۔ مس آہٹی گالھ روک گھدی۔ اوندی ادھ پچھدی گالھ سُن کے پروفیسر واجد مسکا پیا۔ چڑاسی
دی موجودگی ایج جواب ڈیون مناسب نہ جاتوس۔ ایس اثنا ایج ڈیولٹرانڈروں ٹا پ تھی آئے۔
ہک اتے پروفیسر آہٹی رکنڈیشن دے دستخط کیتے۔ ڈوجھے کوں اول آپ وصول کیتا۔ اصل ایج
ڈوجھا اوندی فیئر ویل پارٹی دادعوت نامہ ہئی۔ پرنسپل دے روکن دے باوجود دستخط کریندا پروفیسر
اٹھی پیا۔

دفتر دے بہروں جینویں آکھو، کوثر پیرزادہ، واجد صاحب دے انتظار ایج کھڑی ہئی۔
ہال روک ڈھرک کے پروفیسر دوہ گئی پئی۔ بے باکی نال اوندا ہتھ گھٹ کے شکر یہ کیتوس۔ پروفیسر
رُکا کھڑانہ۔ کالج دے مین گیٹ توٹی پروفیسر دے نال نال اولگی گئی۔ پروفیسر نال ٹردے ٹردے
اوکوں معذرت خواہانہ انداز ایج یقین ڈیواون دی کوشش کیتوس:

”سر! آہٹی تنخواہ ایچوں اصغر آ لے بقایا ادھار ہنٹن میں آپ لہیساں۔“

پروفیسر اہگوں کوئی بُرت ای نہ ڈتا۔ تھوڑی دیر آسوں پاسوں کالج دیاں دیواراں
دے اکھیں، کن بھال کے پروفیسر نال جیویں ہج کیتی ہووِس:

”سر! ہک چھوٹا جیہاں ادھار، میں تساں کن وی گھنٹے لیکن ثانی کوں اوندا پتہ نہ لگے،

پلیز.....“

ڈوہاں دے نال نال پچھوں دُور بین تھیاں سارے کالج دیاں اکھیں، کوثر تے
پروفیسر کوں کالج دے گیٹ اتے الوداع کیتا۔

ڈوجھے ڈیہہہ کالج دے کندھاں ٹپ کے نویں خشبودی کتو شاہر ایج کھنڈ گئی۔ پرنسپل
صاحبہ آپ وی حسرت نال کتو گھدی۔ ایس کتوتوں باد اوندی ٹرانسفر تاں نہ تھی، لیکن اوندے اندر
دے سارے بھوٹو مک گئے۔ کجھ ڈیہہاں باد آپٹے کالج دے ہک نوجوان کلرک دی پرنسپل صاحبہ
نال نکاح دی کتو نہ صرف سارے شاہر بلکہ صوبائی ڈائریکٹریٹ وی سٹی اتے اوندے باد دمان

دے چھوٹے جہیں شاہراچ گوٹل یونیورسٹی بٹن دا اعلان تھی کیا؛ جتھاں پناں کہیں مھو دے
چھوہریں چھوہر کٹھے تعلیم حاصل کرن لگ پئے۔

سر ایٹکی ڈیجیٹل لائبریری

ھے بت خان

چڈن کڈا ہیں حاجی گل دلی اچوں واپس دمان تے گھر آوے ہا؛ ذال اوندے نال پہہ

کھے ہا:

”بھلا تھیوی! ہیبت ہنٹن میں کن نہیں سن بھلیندا..... کئی کئی ڈیہہ سکول نہیں ونج

وڑدا..... آکھانیں منیندا، آپ مہارا تھی گئے..... جنیں رات شکار تے ویندے اورات میڈے

کیتے ورھیوں دی تھی ویندی اے..... جیویں کرتیوں، اینکوں آپٹے نال دلی گھن ونج.....“

چپ کرتے حاجی؛ ذال دیاں گالھیں سٹے ہارا ہندا۔ آخرتے، ہکو عذر بہانہ کرے ہا:

”گھن تاں میں ونجاں ایکوں دلی۔ تیکوں پتہ اے، پیسے پاء دامو نہہہ ڈیکھ گھدوس تاں

پڑھسی پڑھسی کائناں۔ اتھاں میں ایکوں پڑھاوٹ چاہنداں.....“

دلی ویندی جاہ ہر دفا حاجی ذال کوں ترسلی ڈتی ونجے ہا:

”اللہ عقل ڈیس، وڈا تھی کے آپے ذمے وار تھی ویسی.....“

ہر پھیری ذال مسالے درمیان، ہکوسنواں مکالمہ تھیوے۔

حاجی گل سن سنتالی توں پہلھے دلی اچ بظاہر ہنگ داو پار کریندا ہی۔ آپ چھڑا چھانڈ

دلی راہندا ہا۔ ہال بچے پچھوں کلے ماہ کول اہے دیرے راہندے ہانس۔ اٹھ ہال ہن۔ ست

دھیاں تے اٹھواں ہیبت خان۔ ہیبت خان ساریاں بھینٹیں توں چھوٹاتے ڈاڈھا لہندا ہوے۔

دھیاں تاں جیویں کیویں سانجھ گھد نس، پردے دار ہک اکھی ماہ پتر کوں بھورے اچ نہ پال سنگھی

۔ چھوہر ہٹت دا کاتھی کیا۔ پیو دی غیر حاضری تے ماہ دی اکھ اوڈھر، ست بھینٹیں دا بھرا پلدا

ریہا۔ سونے رزگاہاں چنگی مندی سنگت نال جوان تھی آیا۔

تقسیم توں پہلھے ہندوستان اچ جیویں ہندو مسلم فساد شر و تھے، چوڑا نہہ اگست توں کافی
پہلھے حاجی دلی توں پچھاں گھر و ل آیا۔ اوں ویلے ہیبت انٹر اچ ہا۔ دھیاں اوندیاں سبھ پرتج
گیاں ہن۔ سال چھی مہینے اچ جیویں فساد مٹھے تھے۔ تھولا امن امان تھی گیا۔ حاجی ڈوہاں
پڑاں اچوں انا کڈھن شر و کیتا۔ دلی دے گوڑے سچے کلیم بٹا کے، سال ڈو دے اندر اندر شاہر
دے چوگلے نال، بھائیہ بازار اچ آمو سا مٹھے اٹھ ڈاہ دکاناں، حاجی وٹھ گھدیاں۔ محلہ دیوان
صاحب اچ، چنٹ کاٹھ دے ماڑیاں آلے پنچ چھیں، ہندو آں دے چوٹویں مکان کلیم اچ پوا
گھد نوس۔ زرعی زمین تے ہی ڈھیر ساری موئی مڈی وی ہتھیں آئس۔ وت کہیں اوکوں ہنگ دا
وپار کریندے نہ ڈٹھا۔ کچھے صرف سو دتے پیسے ٹریندا ہا۔ عطاء اللہ شاہ بخاری دی جتھ تقریر ہووے
ہا۔ اوں شاہروہج کے تقریر سندا ہی۔ آخرتے شاہ صاحب دی زیارت کرتے گھر دوو لے ہا۔

الاٹ منٹ توں فارغ تھی کے آپو جاٹ اوں پئے لازمی کم وی نیڑے۔ بھگلی دے
دوران سڑے بھرے آپٹے مکاناں تے دکاناں دی پہلھے مرمت کرائس۔ وت اوں کرائے دار
گولے جیڑھے اوں ویلے گھٹ ودھ لہدے ہن۔ ڈو جھالپڈی وڈی جائیداد دی حفاظت تے
سنجال کیجے اوں پترکوں وکالت پڑھائی۔ ہیبت خان اپرٹس شپ پوری کیتی۔ ڈو جھے ڈیہ نہہ، لہور
دے پہلھے پہلھے مرزائی فساد اچ، حاجی گل اللہ سیس کوں پیارا تھی گیا۔ وصیت موجب پیو دی لاش
ہیبت خان ڈو ڈو کے عثمان اچ، گھو ہی بہارے ونج دفنائی۔ پیو دے مرٹ توں باد ہیبت خان
ہتھیں چنگ بھلا ترکے آیا۔ اوں باقاعدہ پریکٹس شر و کیتی۔ پوری بار اچ، جوان، سبھ توں سوہٹاں
وکیل ہتے۔ قد کاٹھ توں خان پتر، ڈی جیڈا جوان ڈو سدا ہا۔ لیکن مزاج داملوک ماہٹوں ہی۔ کاوڑ
اوندے ہالوں نہی لکھی۔ وکالت توں ناں جوگی ہس۔ وت وی کچا ہری ویندا بلاناغہ ہی۔ آہٹی
سٹارٹ تے گئی کب ادھا مقدمہ اضافی بھل کئے ہا۔

نیلے کالی رشی سیاہ دے رنگاں ہال پھسکے، میلے کپیلے پڑے کئی میز نال ہک گری

تے ترائے بچاں دے چیمبر اچ، کالج دے نویں پرائے پنج چار سٹوڈنٹس دوستاں نال ہیبت خان وقت گزارے ہا۔ کچاہری توں بادل لفظ کھن آرام تے وت سنگت نال تاش، گپ شپ تے ثوبت۔ سنگتیاں نال انہاں دے گھراں تائیں یاری دوستی۔ سیر تفریح دے پروگرام۔ مچھی ہٹیرے داشکار اوندے زندگی دے معمول ہن۔

جیندیاں جیویں کیویں، پیو دی موت توں باد پتر دیاں عاداتاں توں ماء ہوں تنگ ہووے۔ پیلھی دفاء کوں پتر تے ڈاڈھا غصہ آیا، جڈاں اوہک دکان اے پلاٹ ویچ کے عدالت دے چھٹیاں دے دوران سنگتیاں نال ٹھڈھے پہاڑی علاقے دی لمبی سیر توں ولیا۔ طریقے نال جوان پتر کوں اوں ڈنہہ ماء انپگلیں بھن بھن سمجھایا:

”بچڑا اے جائیداد تہڈے پیو، وڈے اوکھاں نال بٹائی اے..... ایندا صرف پھل کھاسیں تاں اے تہڈی اولاد تائیں تکسی..... مول کھا گیوں تاں، تیں جوگی وی نہ بچسی..... چٹھی گالھ اے، سو دکھا، مول بچا.....“

ماء دیاں نصیحتاں اگوں ہیبت خان ہمیشاں چپ راہندا ہئی پیا۔ کوئی ولدانہ ڈیوے ہا۔ راہ کھاڑے، جون کوئی ملس ہا، پتر دیاں فضول خرچیاں تے ہڈھڑی مسلسل کھپدی راہوے۔

”اماں! اللہ داڈتا ہوں ہس۔ تہڈا پتر ماشاء اللہ غریب پرور جوان اے۔ حاجت مند سٹوڈنٹس دی امداد کریندے۔ غریباں دے گھراں دے بارے چائی ودے..... امرٹی ی!! پتر دی سخاوت تے خوش تھی کر، کھی نہ کر اللہ ہوں ڈیس.....“

گلی داہک کریا نہ فروش سوداڈیندی جاہ ہیبت دی ماء کوں ہمیشاں ترسلی ڈیوے ہا: لیکن ہندو آں دی موٹی مڈی آکھو یا حاجی گل دے تر کے کوں تیلی لگ، گئی۔ سال ڈو سال دے اندر دکاناں پلاناں توں علاوہ شاہر دے گل نال قیمتی کلیسی زرعی زمین دی فروخت دا کم شرتھیا۔ پسا کن پیانے۔ مونہہ مونہہ دیاں گالھیں ہن۔

ہیبت خان دی ماء کوں پتر دیاں شاہ خرچیاں بارے محلے دا کھیری اکثر اشاریاں اچ

سمجھا دے ہا۔ ماء دے پلے اہگوں لکھ نہی پوندا۔ ہک ڈیہ نہہ تنگ تھی کے، منے کھیری، آخر پڈھڑی
پٹھانی کوں سٹوایا:

”مریں!! شکار رر..... امیر واں شوق اے، آپ سوچ، شوق دا کئی مثل ہوندے
.....؟ ہر مہینے جہازاں اُتے سنگت سودھالڈ تیج کے، ملخ، ملخ دی سیل مفت تھیندی اے.....؟
مڈی نہیں لگدی.....؟ اُتوں ہوٹلاں دے خرچے، وِت دوستاں دے بارے چاواں۔ سوکھے کم ان
.....؟ تیڈا اکو پتر اے۔ اوندی خوشی تے خوش تھی کر..... پیسہ آوٹی و نچٹی شے ہے.....“
منے کھیری دیاں گالھیں توں پڈھڑی دی ووح ویندی ہئی۔

”ہس کر ہس کر ڈھیر ہاں نہ کھامیڈا پرے کرینس۔ آپ پنسی ساڈا کیا۔“

آکھ کے پٹھانی جان چھڑا وے ہاچا:

ہک ڈیہ نہہ ہیبت خان دانشی اوندے گھر دا چھچھڑیاں آلا گوشت واپس کرن گیا۔
بھرے بزار اچ وات پاڑے دینو قصائی وکیل دا لکھ نہ رکھیا:

”کوئی اک ہووے تے میں خیال کراں۔ وکیل صاحب دے حساب وچ روزانہ
دکھراو کھرا پنچ چھے سیر گوشت، تن چار منڈے لیجان دے نے..... اودے کاہرا گوشت کدر جاندا
اے..... مینوں کی پتہ..... سارے منڈیاں دی شناخت پریڈ کراؤ، فیر مینوں پتہ لگے گا.....
چھچھڑیاں والا گوشت کون لے گیا سی.....؟“

ہک ڈیہ نہہ آپٹی کرائے دار ہمسائی اہگوں ہمیشاں روک پڈھڑی رووٹ لگی۔ لہورٹ

مائی اہگوں سدھی چا سٹوایا:

”ہائے ہائے! تھی کمال دے لوک او ماں جی..... بڈا کر کے گویاں منڈیاں دا ویاہ
کردے او..... تھوڈے منڈے دے سروچ سفید ہال آگئے نے..... آجے تیکر اودا ویاہ نیس ہو یا
..... اورات نوں بہر نہ روے تے کاہر روے؟..... ماں جی! کوارے منڈیاں دا خرچا زیادہ ہندا

اے زیادہ.....“

لہورٹ مائی دی سدھی گالھ اوندے انگ لگی۔ ہنر دی شادی بستر گھدس۔ ہیبت خان

کوں قائل کریندے بھانویں جو اوکوں سال لگ گیا۔ لیکن پتر پرنا گھدوس۔ کلاچی دے شاہر
اچوں پڈھڑی، بھرا دی دھی گھن آئی۔ جن وانگوں سوہنی کنوار۔ پئے کولوں اٹھ ڈاہ سال چھوٹی ہوسی

سال گزریا ڈو گزریے، تریجھا وی لنگھ گیا۔ پڈھڑی دی نونہہ کوں اُمیدواری نہ تھی۔
مرے نہ چپوے۔ محلے، گلی، حق ہمسایاں کوں روز روز دا جواب ڈیندی پٹھائی پریشان تھی، گئی۔
ہک توں پچھدی، پئے توں پچھدی۔ پڈھڑی نہ کوئی ڈاکٹر چھوڑیا نہ طبیب۔ کوئی عامل چھٹا نہ کوئی پیر
۔ دوا علاج، پھل تعویذ، ٹوٹے ٹوٹے سبھ آزمونس۔ پتر داہال اوں نہ ڈیکھٹا ہوسی۔ دل اچ
پوترے دی سک گھن کے اُنت قبر اچ ونج سستی۔ لیکن پتر کوں، آپ اولاد دی خواہش نہ ہووے۔
اونویں دی اونویں، اوندی زندگی لگن پئی گزرے۔ راتیں سنگت نال جاہ تے، ڈینہاں کچاہری وی
سنگت نال۔

ہک ڈینہہ ایویں تھیا، ہیبت خان معمول توں پہلھے گھر ول آیا۔ روز دی کار سدھا
آپنے کمرے اچ وڑن لگا۔ اندر دا منظر ڈیکھ کے اوندے قدم اُتھائیں رُک گئے۔ اوکوں آپٹیاں
اُکھیں تے اتار نہ آیا۔ پلنگ دے کٹاہرے نال اوندی ذال ٹیک لائی پٹھی اے۔ لتاں اوندیاں
سوڑ اچ پھین۔ کٹاہرے دے پچھوں فرش تے کھڑو کے حافظ اوندی ذال داسر گھٹیندا کھڑے۔
ہیبت دیاں اُکھیں اُتھاپن کیمہ ہن گیاں۔ جسم پھرتے زبان لکڑ۔ اُن چتی صورت حال اگوں بی بی
یکدم بے قول تھی، گئی۔ فوراً حافظ دی صفائی ڈیوٹ لگی:

”میڈے سر اچ رتو کا سخت درد ہئی۔ کم آلی مائی اچ نہی آئی۔ حافظ جاہ تے آئے۔
میں اندر سہ کے سر اچ تیل جسوائے چا..... اے شودھا آپے نہیں آیا۔ میں اکیوں اندر
سہ بیئے.....“

بی بی ہالے حافظ دی بے گناہی ڈیندی پئی ہی۔ اشارے نال حافظ کوں ہیبت خان
ہر کدھ اُتارے۔ ات آپٹے ہوشاں تے اُٹھل رکھ کے ذال کوں پچپ راہوٹ دا حکم ڈٹس۔ ناں جوگی
کاڈتوں زیادہ آئے سر کا سر کا کے اوں ذال کوں مہا ڈتا۔ وت ہار ہار چٹکی مار کے فوراً گھروں

نکل رہی تھی، وہاں انہوں نے اشارہ کر دیا، آپ بہروں جاہ تے نکھتا گیا۔ اہگوں حافظ مزے نال کھتے تے لینا پیا ہووے۔ شام توٹی ڈوہیں تھوک ہک ہئے نال سچے، چکے، انجوانج کھٹاں تے پے ریے۔

حافظ دا خبرے کیا ناں ہئی۔ قرآن دا حافظ ہا۔ لوک شہیت تہوں حافظ آہدے ہوسن۔ سکول دا مونہہ نسھ ڈٹھا۔ پرائیویٹ ڈاہویں دا امتحان پاس کیتی ودا ہووے۔ اہگوں باقاعدہ کالج داخل تھیون چاہندا ہئی۔ اوندے مٹولی پیو کون انگریزی پڑھاوٹ گناہ لگدا ہا۔ سخت گیر ملواٹے آپٹے ستویں پتر کون گھروں بھچا چھوڑیا۔ صحت مند، کلین شیو حافظ دا اہگوں ہیبت خان بارا چا گھدا۔ شام ایلے ہک ہک کر کے ساری سنگت خان دی جاہ تے کٹھی آن تھی۔ روز دی کار رات کون اونویں ہو ہالگی رہی۔ چھڑا ثوبت آلا پیرٹا اوں رات چک گیا۔ حافظ اونویں خان کون مروڑے ڈیندا رہیا۔ ڈوہیں آپت آپ گفکدے رہیے۔ جیویں ڈینہاں کجھ تھیایا نہ ہووے۔ اول رات گھردی بجائے خان جاہ تے ستا تے ول مستقل اٹھاہیں سمھن دی عادت تھی، گیس۔ اوندے لیکھے جاہ اگے تون ودھ آباد تھی، گئی۔

بھانویں جو محلے ایچ پتہ لگ گیا، اوندی ذال رُس گئی اے۔ خان کون آپ کوئی ملال نہ ہووے۔ ہتھوں جاہ دیاں روٹھاں ودھ گیاں۔ شاہر دے بہروں سیل تفریح دا دائرہ وسیع تھی گیا۔ کئی کئی راتیں شکار تے گزرن۔ خان دا خرچا ودھ اوہنے۔ ڈوٹرائے سالاں ایچ حاجی گل دی جائیداد دے چھیکو دی کیا ریاں ایچ پائی لگا ودا ہووے۔

بھرا دی بربادی داسن کے بھینیں واری واری آیاں۔ بھرا بھرا جانی دے منیوے دا اہر کرن۔ اہگوں بھرا آمانا کہتا۔ ہال ہچیاں آیاں ہن۔ آخر تھک ہار کے آپٹے آپٹے گھراں ول گیاں۔ وکیل صاحب دی ہک رنڈ مسات، گل امام راہندی ہئی، اوں جو سٹلیا ہک ڈینہہ آپٹے ڈاہویں پاس پتر کون نال رلا کے مسات کون مت لاوٹا آنلی۔ ہیبت خان آٹھی مسات دے پتر کون کالج داخل کر لیا۔ نوجوان رنگون خان دے نویں پترے خرید تھے۔ نویں چہلی آگئی۔ کالج آون وینہی کہتے خان ریلے دی سائیکل گھن لاتی۔ نال ہدایت کیوتوس:

”رنگون نہ بزارو ویسی نہ جاہ تے“

شہیت بھوہس: ”بزاری سنگت ہتھوں نو جوان کتھائیں لٹ نہ تھی ونجے۔“

گھراج نویں ترتیب تھیون نال ہیبت خان دا جاہ توں آچٹی چار دیواری دور جوع
تھیون لگ پیا۔ ڈوچوں ہفتیاں ایج ہیبت خان دا دل جاہ تے رہ گیا تے روح گھرو ل آئی۔
بچپن ایج چھٹیاں دے دوران ہیبت خان تے اوندے سارے مسات ’ملویرنانے
دے گھرونج کٹھے تھیندے ہن۔ تڈاں دے ہالے تیں ڈوہیں مسات ہک پئے دی من منوت
ایج ہن پئے۔ مسات انت ہیبت دی ذال کوں وی منا آئی۔ ذال پئے ڈوہاں کوں مت ہدھ
لیندی پتر دی پارت ڈیندی۔ مسات آپ اپنے گھرو ل گئی۔

رنگون ککا گورا، چنگے مونہہ متھے آلا سوہٹاں جوان ہی۔ ادھ پچدھی مس پھٹی ودی
ہس۔ پڈ ہولا چھو ہر ہووے۔ بچ بچ کے گھر دے کم کرے۔ ذال پئے ڈوہاں دے ہتھ دا چھالا
ہن گیا۔ پئے دا آکھا منے تاں ذال نراض، ذال دی دھڑ لگے تاں مسالا مونہہ سچا گھنے۔ اتجھیں
چھک تاں ایج کرماں آ لے کھل ہس کے ڈوسال دا عرصہ پھو کے روک اڈا چھوڑیا۔ بورڈ ایج
اوندی تر تھجھی پوزیشن آئی۔ ذال پئے ڈوہیں خوش تھے۔ لیکن اوندے پشور ر و نجن تے مونجھے
ہوون۔ اوندامیڈیکل کالج ایج داخلہ تھیوے پیا۔ ٹر دے لنگی رنگون توں ہیبت خان پک کیتا:

”بھل تاں نہ ویسیں ساکوں جوان آ.....؟“

”اے کوئی پچھن آلی گالھ اے.....“

رنگون اہوں کھل ڈتا:

ہیبت ہالے کوئی ہیا اطمینان کرے ہا۔ اہگلا سوال سوچے پیا۔ وچوں اوندی ذال وقت دا
فائدہ چاتا۔ فوراً توں پہلے اوں پچھیا: ”اتھ جو توں ڈوسال نکلیں اے گھرتیکوں کیوں لگا.....؟“

”آپٹا ہا لکل آپٹا۔“

جوان لنڈی مکائی چا:

ایں اثناء ایج ہیبت تکھے تھکھے آپٹا ہیا پک کیتا:

”اچھا اے ڈس، اپنے گھر کوں بھل تاں نہ ویسیں.....؟“

ذال پئے دی بار بار فرمائش تے سو سوالاں اگوں بہو وعدہ کیتوس:

”کالج آندیاں ویندیاں ہک ڈور اتھ ٹک کے اگہاں لگا گیا کریاں..... آندا

ویندراہساں..... یقین کرواے میڈا آپٹا گھراے.....“

ذال پئے ڈونہاں کوں یقین ڈونیندرا جوان لگا گیا۔

جیویں وعدہ کیتوس، نبھائیس وی سہی۔ میڈیکل کالج آندی ویندی جاہ رنگون، ہیبت

خان دے گھر ہک ڈور اتھ ضرور ٹکے ہا۔ جڈاں او آوے ذال پئے ڈوہیں آپٹنی آپٹنی جاہ نہال تھی
ونجن ہا۔

کالج ایچ چھٹیاں تھیاں۔ رنگون ہک رات چر کے ویلے خان دے گھر آن پہنچا۔

اگوں توقع دے خلاف ملتان پیراں کن پڑ ہووے۔ حاجیاں کوں گھنٹن کیتے گھوہی بہارے توں

ہیبت خان دا مکمل ڈاڈ کا و لکھن، مہمان تھیا پئے۔ ہر کمرے ایچ بندے تے پیر آوے۔ ہک ہک

کھٹ تے ڈوڈ و بندے سٹے پئے ہن۔ اتجھی صورت حال ڈیکھ کے رنگون پریشان تھی گیا۔ کھنٹن

کیتے اوکوں کوئی جاہ نکاٹہ نہ سجھے پیا۔ نہ سمھدا نہ سمھدا، طریقے نال چھیکو ہیبت اوکوں آپٹنے کھٹے

کھنٹن تے قائل کر گھدا۔ ہک کمرے ایچ اوڈ و ہیں آپ ہوون۔ نال ڈو جھے کمرے ایچ اوندی

ذال۔ سارے ڈونہہ دے سفر دا، تھکا ہٹا دا دہی۔ سر رکھنٹس۔ پڈی پوڈنڈرا آگئیس۔ کھیں ویلے

رات دے لکھوس، مٹر نکلدے۔ بستر ایچ بے قراری ہووس۔ مٹر ڈو کی پیا ہووے۔ ایس لحاظ ایچ

اٹھے نہ پیا، متاں ہلن چلن نال خان بے آرام تھیوے۔ بار بار مٹر نکلدا لکھس۔ آپٹے جاٹ ہتھ

رکھ کے مٹر ڈو کن دی کوشش کرے پیا۔

لکھوس: زار بند گھلا پئے۔ نال خان کنڈ کر کے شرم لہائی پئے۔ نوٹی جاگی جاہ بھسکار

کنیں پوس پیا:

”خان! کجھ ہن جو آندی تاں.....“

”خان! کجھ ہن جو آندی تاں.....“

پہلے جائس شہیت خاب ڈیہدا پئے۔ لیکن بار بار دے پھسکارا اوکوں جگا ڈتا۔ ادراء
 پیوس۔ فوراً پلنگ توں پٹھٹپ ماریس۔ چنگا بھلا دپکار تھیا۔
 زار بندہ نہہ کے سدھالائٹ کیتے بٹن ونج دپائس۔ کمرہ روشن تھی گیا۔ منجھوں ننگا بہیت
 خان اوندے پیریں ڈھے پیا۔

”اللہ دے ناں تے.....“

اللہ دے ناں تے ڈسیں کسیں کوں نہ.....“

آپٹی جاہ وسما تر سمارنگون، تڑ تڑ ہیبت دوڈ یکھے کھڑا۔

”اللہ دے ناں“ دی تکھی تکھی گردان پڑھدا، خان فوراً چھوٹی لوہائی الماڑی دو بھچا۔

تھپانوٹاں دا چا کے اوندے قد میں سٹ کے ولا مننت کرن شر و کر ڈٹس:

”اللہ دے ناں تے.....“

”اللہ دے ناں“ دا شور بھانویں اوندے دھرک داد پکار سٹن کے نال دے کمرے چو

خان دی ذال اٹھی پئی۔ ابھڑ بھاندے پیرور اٹھی دروازے دولگی آئی۔ ولیک اچوں ہولے
 جیس االا کیتوس:

”کیا تھئے؟..... کیا تھئے؟.....“

ڈرہس متاں مہمان اٹھی پوون۔

”کجھ نہیں.....“

کجھ نہیں، کجھ نہیں آہدا، رنگون تکھے تکھے دروازے دولگا آیا۔ متاں مائی اندر دڑ

پوونے۔

ڈوجھے پاسوں اوں اونویں ”کیا تھئے؟ کیا تھئے؟.....“ دی رٹ لائی رکھی۔

”..... پیارارے، پیچارا پیچارارے۔“

”پیار..... ر..... ر.....؟“

”ہا! امیرویں پیاری ہس“

”نہاں سمجھی.....“

”تاں سمجھ‘ امیرت بدلے مادی و زنا خان‘ ساری جائیداد ہرڑ ہا کیتی کھڑے

وی.....“

امیرت بھانویں مادی و زنی دا مطلب سمجھی بھانویں نہ۔ رنگون کوں آپ دو چھک

گھدس۔ گھٹ کے اوکوں گل لاڈ سکرن لگ پئی۔

وتہ

پچھلے ڈاہ سالوں توں ہوائی سفر دے دوران، اوندے نال کوئی زنانہ سواری ہم سیٹ نہی تھئی۔ تہوں تھولا جیہاں او پہلھے ابنار مل تھیا۔ خیر ٹیک آف توں باداوں نار مل تھیون دی کوشش کر ڈھئی۔ شیشے اچوں فضائی منظر ڈیکھن دا اوں گور اسپا بہانہ جوڑیا۔ حالانکہ اے منظر کئی سالوں توں 'اوپڑیہدا آندا ہئی۔ اُبھے دمان دے لینڈ سکیپ اِچ کئی وڈی تبدیلی نہی آئی۔ سو ائیندے جو تاجہ نظر ڈگراں اُتے ہک لمبی تے ڈنگی لکیر دی کار چشمہ کینال، دمان اِچ 'نویں نویں نشا بر تھیوے پئی۔ ڈوجھا، دریا اُتے پئے لام لمبی کھوہ دی مالھ روک وڈے سارے رے وانگوں، تھل دمان وچال نویں بٹی پل ڈے پئی۔ باقی دا تمام زمینی منظر اونیوں دا، اونیوں ہا، جڈاں دا اوں ایں راہ سفر شروع کیتا۔

دید اوندی زمین دوتے خیال چھو کری آ لے پاسے ہووے۔ بھر پور جوان تھیون توں پہلھی سٹیج تے اولگے پئی۔ قد اصلوں چھوٹا ہووے۔ قد کنوں قدرت باری ڈے سے۔ کاٹھی وچوں وجود بہروں نکلے پیا۔ گول گول اُلی وانگ، چٹا بھت چہرا، عینک دے موٹے موٹے شیشیاں پچھوں آکھیں مٹیاں روک ہلدیاں ہانس۔ مکمل پڑھا کو چھوہر لگے۔ ڈری سہمی، آپٹی سیٹ اِچ گلہبھی پٹھی ہووے۔

سفر نبیزن دی او تجویز سوچے پٹھا۔ اہگلی سیٹ دے شیشے نالوں اوں پڑا سر کایا، تانجو فضا اچوں زمین دا وڈا انفاراکر ڈیکھے۔ ہک نویں پر نی، 'چھوہر' آپٹے گھوٹ نال اہگلی سیٹ تے پٹھی جاہ پڑدے کوں کاوڑ نال اگہاں کر چھوڑا۔ اوں سوچا: آکھ بھئی، اہگلی مائی بہر نہیں ڈیکھن

ڈیندی۔ پاسیوں پٹھی چھوہر کا وڑی ڈسڈی اے۔ مئے گھنٹے داسفر کیویں پورا تھیسے۔ پریشانی دے باوجود اوہمت کر کے ہم سیٹ چھوہر نال چھیکڑا الواپیا: ٹساں کتھ ونجئے.....؟

اکھے: ”ملتان“

”کلبے ویندے پئے او؟“

حیران تھی کچھویس:

”ہاہا! میں پچھلے ڈوسالاں توں ایں فوکر فلائٹ تے کلبیاں سفر کریندی آں.....“

چھوہر خاصے اعتماد نال جواب ڈتا:

”ڈوسالاں توں سفر کرک ڈی وجہ؟“

تھولا بھینتا تھی او بولیا:

”میڈیکل ایج میڈیٹاڈ وجہ سال اے۔ نشتر کالج پڑھدی آں“

چھوہر مختصر مگر پورا جواب ڈتا:

ایں توں باد ڈوہاں مسافراں دے درمیان گالھ مہاڑداد رکھل گیا۔

ہالے گالھیں شروہن جو اعلان تھیا:

”جہاز لہن آ لے!“

وت ایہو پتہ لگا۔ جہاز واقعی لینڈ کر گئے۔

سمان شمان چھوہر واکے واندے تھے تاں چھوہر بے تکلفی نال ستھ کیتی:

”سنیں! میں چاہ پلاسنگھدی آں..... پر کالج آپٹے دی کنٹین تے۔“

چھوہر دی وضع داری ایج ماکی توں ودھ مٹھاس ہووے۔ اوندی سوچ توں ودھ

چھوہر خوش مزاج ثابت تھئی۔ شکر یے جو گے کوئی معقول لوظ جو ان دے ذہن ایج فوری نہ آون

پئے۔ منٹ ادھا پچ راہون توں باڈ بک ہنے کون اللہ ہیلی کیتا تے لاؤنج توں ڈوہیں نکھر گئے۔

کیسی ایج بہن سیتی، چھوہر دی شکل صورت تے اوندی خوش مزاجی کون دوبارہ رلا ملا

کے اڈوں محسوس کیتا تاں اوکوں اوہن پہلیھے دی نسبت بھاوٹی لہے پئی۔ اوندا مونہہ متھا، اکھیں قد

بت سبھ بہن اُوکوں اُلگ لگن پئے۔ اوندے ذہن اِج سفر دی فر کی چکھڑ و دھی بھر کٹن لگ پئی۔
 میڈیکل دی سٹوڈنٹ ڈوجھے سال دی سٹوڈنٹ میڈیکل دی
 سٹوڈنٹ وقت دی بھر کدی فر کی نال اوڈا ہ سال مزید پچھاں ہک پرائے سفر دو دوبارہ فر
 پیا۔ جڈاں ہک واری سندھ ساگر اِج پڑی داسفر کیتا ہس۔ اتے اُتھوں و ت بس تے راوے دو
 پڑی دا پور پتھن دریا اندر پڑی و ت پتھن آخر بس داسفر راہ اِج اڈا کراڑی
 کوٹ ڈا ہ سال پرائے سفر دی مکمل تصویر اوندے اُکھیں اگوں آگئی۔

ڈا ہ سال پہلھے جڈاں پڑی وچ ہک ہم سفر نال اوندے اُکھیں چار تھیاں اوندادِل
 آکھے ڈبھاردی جاہ پڑی سدھی لمے دوخ ملہیر تک 'سمندر تاٹی ڈی نہہ رات ٹھلہدی ونجے۔
 اُتھوں بحر ہند تے و ت قیامت تک ست سمندریں ٹھلہدی راہوے۔

لیکن کتھ خاہش کتھ حقیقت۔ پہلھی ڈوجھی، تریجھی پڑی چڑھ لہہ آخر چھیکڑی پتھن
 ونج لگی۔ پڑی توں باد بس اِج ولاڈ وہیں ہم سفر۔ رب سچوک ولا چا جوڑیا۔ پیرا میڈیکل دے
 ڈوجھے سال دی سٹوڈنٹ نال پڑی توں باد بس دا اونداسفر پڈھائے پیر دے پتھن توں کراڑی
 کوٹ دے اڈے تک پورا تھی گیا۔ ہک سواری کیا تھی پوری بس خالی تھی گئی۔ روندی کھاندی
 بس چھیکڑی مولتان ونج چکی۔

نیکی اِج اوکوں ڈا ہ سال پرائے گزریا ویلا یاد آوے پیا۔

نیکی دی چھلی سیٹ تے کل تے اہ کوں اوانجوانج کرڈ کیکھے آندا۔ پڑی وچ و ت
 بس اندر اہک ہنے نال ہکی سیٹ تے وی نہ پٹھے ہن کل دی گالھ اے اہ روک۔ البتہ جہاز
 اندر ڈوہیں سواریاں نال نال ہم سیٹ ہن پئے۔ اہ دی گالھ اے کل روک۔ بس اندر ڈا ہ سال
 پہلھے اوں ایہو کجھ ڈیا:

”میں پیرا میڈیکل دے ڈوجھے سال دی سٹوڈنٹ آں.....“

اوپھل بھانویں جو کراڑی کوٹ تے ٹرنڈ تیج پیا، لیکن اوندی خشبو ہالے تک اوکوں
 تازہ محسوس تھیوے پئی۔

جہاز دے سفر دی خوشبو توڑے تازہ ہئی۔ اوند ا احساس اوکوں پر و تھا لگے پیا۔
ڈوہو جنیں سفر اں دے احساس کوں اوں نکھیر کے ڈٹھاتاں کل دا گوڑا کوں کھیر روک
لگاتے اہ دا سچ ڈہی وانگ۔

سایاں موئے ڈاہ سال اوندے سر اہ چاندی کیر گئے ہن۔ اکھیں کوں عینک دا تحفہ
ڈٹونھے چا۔ خیالاں خیالاں اہ کے سچ دی پنڈڑی کوں سروں لہا کے، کلہو کے گوڑ دی گول
اہ ہالے توٹی او پچھوں تے دھر کدا ویندا ہووے۔

پیلھے پتن دو..... دریا تے ٹھلہدی پڑی دو..... و ت چھیکڑی پتن اتے اوں بس دو
'جیندیاں سبھ سواریاں جیویں کراڑی کوٹ لہہ گیاں ہن تے ڈرائیور کلینز صرف ہک لاش مولتان
آن پچائی ڈاہ سال پیلھے۔

کل تے اہ دی و تھ اندر اوکوں ہوش ای نہ رہیا، جو ٹیکسی دا سفر وی جہاز بھانویں پڑی
یا بس دے سفر روک، آخر آنت تھیوٹے۔

قصہ ہک اغوا تھے شاہردا

اوں علامتی کہانی کوں اوچوتھی واری پڑھد اپیاہا۔ پراوکوں سمجھا ا کا نہی پی آندی۔ اُنت اک کے اوں کتاب پاسے رکھی چاتے اخبار ڈیکھن شر و کر ڈٹس۔ اخبار دیاں ساریاں خبراں اوندے سرتوں تردیاں گیاں لیکن ہک خبر اوکوں ٹنگ گھدا۔

”خکاروں کے کیمپ سے بھاگ کر ایک نوجوان اپنے شہر پہنچ گیا۔“

ایں وڈی سُرخی دے پٹھوں ہک چھوٹی سُرخی ڈھیر موناخھا کر ڈیوٹ آلی ہئی۔

”بچپن میں اغوا ہونے والے نوجوان کو اپنے ماں باپ، بہن بھائیوں اور گھر کی تلاش

میں دشواری۔“

خبردی تفصیل پڑھن نال پتہ لگا، اوں نوجوان کوں شاہردے لوکاں جہاں دے پال چھوٹے لاء پھٹ گئے ہن، ڈٹھے پر نشانیاں تے ہئے انگ ڈھنگ کہیں ماء پیوکوں آپٹے پالاں روک نہ گدے۔ نتیجتاً کہیں وی اوں نوجوان کوں قبول نہ کیتا۔ ہک او آپ ہئی جیکوں پک ہئی بھئی اونکے لاء ایہیں شاہر اچوں اغوا تھے۔ بہر حال ایں خبر اوندے ذہن کوں ٹنگ گھدا۔ آپٹا خیال بدلاؤن دی اوں لکھ کوشش کیتی۔ خبر اوکوں ولا آپ دوچھک گئے۔ ایہیں چھک دھرو اچ، کتاب چاکے اوں علامتی کہانی کوں پچویں وار پڑھن شر و کیتا۔ ولا پڑھن دا ہک مقصد تاں کہانی کوں سمجھن ہئی جیڑھی بار بار پڑھن دے باوجود سمجھ نہی پی آندی۔ ڈوجھا اغوا دی خبر دے احساس کوں گھٹاؤن وی ہئی۔

بہر حال تمام خیال سما کر کے اوں کہانی دے لوٹاں کوں سوترن دی کوشش کیتی۔ آخر

لوظ تھہر دے تھہر دے، گھوہ دے لوٹیاں روک مالھ تے چڑھ کے زبان راہیں ذہن دے پاڑ چھے
 اچ لہوٹ شرو تھی پئے۔ انجوانج لوظ ہک سونگال ہٹ گئے۔ تالوں اچ اوکوں سیکل محسوس تھی۔
 اُکھیں اگوں اوندے چانٹا تھیندا اگیا۔ مشکل آسان تھیون دی اوکوں بے اُنت خوش تھی۔ کہانی نہ
 ہئی، ہک چیزھی گنڈھ ہئی جیڑھی ہن کھل، گئی ہئی۔ جنیں کہانی کوں چار پنچ واری پڑھن دے
 باوجود اوندا لڑ بر نہی پیاسنبریندا۔ اغوا دی خبر پڑھن نال اوندا مفہوم کھلن لگ پیا۔ خبر دی تفصیل
 پڑھن آتے وت اوکوں محسوس کرن نال علامتی کہانی دا ہک ہک لوظ پٹیاں روک اوندے دماغ اچ
 لہہ آیا۔ چائس: بندیاں روک شاہروی اغوا تھیندن۔

کہانی کار لکھدے: اگلے زمانے بے جان، بے زبان وی گالھیں کریندے ہن۔
 چڑیاں، طوطے اکیندے ہن۔ جنگل وینن کریندے ہن۔ سا لھیں کوٹھے سائیاں متوں ہاں لہا
 ویندے ہن۔ شاہر بزار آپت آپ حال حوال وٹن دیندے ہن۔ اغوا دی خبر نہ پڑھدا تاں کہانی
 لکھن آ لے دیاں سبھے گالھیں اوکوڑ سمجھے ہا۔ کہانی کار، ہک شاہر کوں پئے شاہر نال گالھیں
 کریندے ڈسے۔ ہک شاہر کوں رونداتے ڈسکیاں بھریندا ڈٹھیں۔ اوکوں کوڑ نہ لگا۔

قصہ کرن آلا آہدے: اوں اتجھا شاہر ڈٹھے جیڑھا دریا دی منن تے وی تسے۔ بھوئیں
 بھا جوئیں بگھا اے۔ اُتھ ساوٹ ماہہ اندر بدلاں دی چھتری وچوں ڈھپ وسدی اے۔ اوں
 شاہر دی روہاں نال چال اے۔ پھراں کن ڈردے۔ چھو دھار اوندے پدھرے ڈگراں داسمندر
 جیڑا وسیع دگ اے۔ جتھاں کاں دی اکھ نکلی اے۔ اکھے: وٹن چھاں روہاں لگا گھدی اے
 ۔ وسنڈ اُتھوں دے ڈورنگے ہن۔ نویں حاکم ان پُراٹے رعایا۔ دلچسپ گالھ ہئی جیڑھی او
 لکھدے، او اے ہے رات دے اندھارے چانٹے، اے شاہر دریا دی ڈبھارن منن آ لے شاہر نال
 حال حوال ڈیندا گھندے۔

لکھن آ لے آپ سٹینے، رات وچالے او شاہر آپٹے ہمسایہ شاہر کوں ہولے ہولے

ڈسیندا پیا ہا:

”سوسال پیلھے ہک بگے دیہہ میکوں اغوا کرتے آپٹے پری پیاریاں کن جد اکر چھوڑیا۔

میکوں یاد اے، تہاں میڈے ساہیں کوٹھے چوڑی دے ہن۔ سیالے گرم تے ہنالے ٹھڈے
 راہندے ہن۔ ہنالے داڈ کھن رچ ساوٹ میل وسیندا ہا۔ تہاں سارا شاہر ساوٹ دھاندا ہئی۔
 روہوں لتھی نیں میڈے ہانداں بندڑیاں اچ، ساوٹ بیج رہندی ہئی چا۔ تہاں ڈہنہاں
 ڈہیاڑیاں اندر بھوئیں دے سنھ سنھ اچ ساوٹ پھٹ پوندی ہئی۔ سارا ہنالا لوک بندھ
 مڑھیندے ہن۔ دھی اودھی کارڈی راند ہنالے کالے کوں سُرک ویندی ہئی۔ سنوئیں سچ دی سوم
 رس راتیں کوں جگاڈ کھیندی ہئی۔ کھاوٹ پیوٹ رچ۔ اُن ماندے سماندے نتھ۔ اللہ سیں دی مخلوق
 نچدی گاندی تھکدی نہی.....“

آپٹا حال ڈیندا ڈیندا شاہرا کھے ڈکھار تھی پیا۔ آپنے ڈکھ کوں لکاوٹ دی اوں پوری
 کوشش کیتی۔ تاروتار ڈکھ کوں ولا آپنے اندر امدھا کے سنگتی شاہر دوڈ ٹھوس تاں او اگھلاندا کھڑا ہا۔
 اگھلاندا دوست کوں مزید اوکھا کرن اوں مناسب نہ جاتا، موکل گھدس چا:
 ”سوہٹاں ہن پس توں سمھ، کل رات ملسوں۔“

ڈوجھی رات اوں چندر لہوٹ دا انتظار کیتا۔ چندر دی موجودگی اچ اوچپ رہیا پیا۔ ایں
 ڈرھوٹوں، متاں چاشنی راہیں اوندراز، خرکار برادری اندر نہ کھنڈ ونجے۔ چھیکر چندر، جڑیلھے روہاں
 دے ملخ ونج لتھا۔ دریادی ڈبھارٹ من آ لے شاہر دامونڈھا ہلا، اوکوں کڑواھو کیتوس:
 ”ڈاڈھی گالھ اے یار، سنوئیں سچ نال سمھ ویندیں.....“

نندرائے الا اچ ہمسایہ بے چنت بڑکیا:

”جیویں شالا تپڈے نال کون برمیچے۔ توں تاں رات دی ماء ایں۔ پتہ ہوی؟ رات
 دہا، گئی اے۔ ہیا تاں ہیا چندر روہاں ونج سٹے۔ مخلوق اللہ دی نندر پوری کر کے ہن اٹھن آلی اے
 ۔ ہک توں ہن رات داڈ یوا! ہالے ہلدا کھڑیں۔“

بے چنت سنگتی دا جواب سُن کے اوکوں سمجھایوس:

”جیوٹ جوگا! جیوٹ حیاتی پچھوں ساری عمراں سٹے راہوٹے.....“
 ہمسائے سنگتی اوکوں وچوں ٹوکیا چا:

”یار! راتیں سمھٹن اُتے ڈیہ نہہہ جاگن کاٹن ہوندن۔“

ڈیہ نہہہ رات چنتیاں وات ہیلی، بے چنت دی منطق نال متفق نہ تھیا۔ لمبا ساہ گھن کے

سُناوت ڈتوس:

”گالھ تپڈی وی سچی اے سوہٹاں، پرتوں ایس سچ داشتیت سونہاں نہیں۔“ جس تن

لاگے، سوتن جانے۔“ اے ڈیہ نہہہ ساڈن، نہ راتیں آپٹن۔“

بے چنت کوں فوراً آپٹی لاتکائی دا احساس تھیا، تاں اوندی دل رکھٹی کیتوس چا:

”اچھاپیا حال ڈے.....“

کچھ دیر کیتے اوچپ تھی گیا۔ ہولے ہولے اوں آپٹی گالھ، ولا اُتھا ہوں چولی، جتھوں

کل رات ختم کیتی ہس:

”پچھلی رات..... میں تیکوں بگے دیہہ دی بھنوالی کن پیلھوں دا قصہ کریندا پیا ہم.....

ہاتاوت اگوں تے اکھیں نال ڈٹھم، سندھوتے فرات دا فرق مکدا..... سندھو چھیکڑ چھڑ کے تھی

’پر و بھرا تھیندا اویندے۔ اللہ جانے کوئی ہاتھی اے، اُتوں سُر کی ویندس۔ دُل دریا کیا رسیے بدلاں

دی چھاں رُس، گئی اے۔ ہسرد ودھ گئے۔ دھاوٹیاں اُتے دھی ودھی کارڈی راند لوک و سر، گھین۔

راتیں اندھیاں تھی، گھین۔ خبرے سوم رس دا اثر مُک گئے۔ ساوٹن سائیں کوں ڈیس نکالا مل گئے

۔ بھوئیں میڈی توں ساوٹن راٹی رُس، گئی اے۔ کنڈ کنڈ یرمیڈے تن من کوں ویرٹھ، گئی اے.....“

اوتھولی دیر کیتے چپ تھی گیا۔ چتو دھاروں گدڑاں دیاں کوکڑیاں تے پنڈیاں دے

پکاٹ کن سواہی کوئی آواز نہی پئی سٹیندی۔ جنیں ویلے اوکوں لگا، اوڈ وہیں کلھن۔ وچالے پیا کوئی

نہیں۔ کھنکورامار کے بے چنت کوں اُوں سچاک کیتا تے آپٹی گالھ ولا شرو کر ڈتوس:

”جیا لو جی دیاں کتاباں ایچ، اکھے، لکھیا پئے: سینکڑے ورہیاں کن روہ اندروں اندر

ٹرندے بھجے پھین۔ اے عمل ہُن انہاں دے بہر دں ظاہر تھی آئے۔ پتھر ہُن میڈ و تیز رفتاری

نال رڑھن لگ پھین۔ بھوئیں تے ہُن ساوٹن دی جاہ کالے پتھر، گیٹیاں دی فصل پھٹن لگ پئی

اے.....“

ڈبھارن من آلا شاہر حیران تھی پولیا: ”اچھا!!!.....“
 لاجی دائیاں روک تاریاں بھریاں چاٹی اچ، اوں آچٹی گالھ، کھیر کھنڈ روک بھجائی:
 ”پتھرائی بھوئیں تے ہن منگی، موٹھ سومی نہیں جمدے.....“
 آہدن: ”سومی نہ سرے تاں لوک نچن گاون بھل ویندن..... منگی موٹھ نہ پھلن
 تاں جیا جون بکھ مردی اے..... اللہ دی مخلوق مرستی تاں میں بھرتھی ویساں.....“
 بھرتھی ونچن دا آہدیں، اوندیاں اکھیں ترمٹن لگ پیاں۔ تاریاں بھرے آسمان اُتے
 اوندیاں اکھیں تاری چا پدھی۔

ایویں لگدا اہا اتارے پیا گنڈے یا ونچن وارے ہنس۔
 اوں علامتی کہانی کوں لکھن آلا لکھدے۔ اوں ویلے آسمان تے ہک تارا ٹرٹا۔ تھولا
 سو جھلا تھی گیا۔ ڈوہمسائے شاہراں ہک پئے دوڈ ٹھا۔ ڈوہاں دے اکھیں اچ تارے پئے پلدے
 ہن۔ آپنے سنگتی شاہریاں اکھیں اچ روشنی بھال کے اوں ولا آپٹا ڈکھ گاہریا:
 ”جیرھی بھوئیں تے نیں داپاٹی وتج وتج ویندا ہا۔ ساوِل راٹی جیندی بانھی ہی۔ اہ او
 بھوئیں مڑاے۔ ایندیاں اوڑاں چو باروددی بو آندی اے۔ ایں بھوئیں دے پگو ساوِیں واسی ایں
 موئے منظر کوں ڈیدھے ڈیدھے اہ ہکے پکے، گنگے پاتے، ادھ موئے تھے کھرن.....“

ہالے اندر دادر پورا ٹکانسھ۔ اوندیاں اکھیں پیلھے سنج گیاں۔ کلھے سر نماٹا، آپ
 ڈسکن لگ پیا۔ اوندی گالھ ادھوری رہ گئی۔ کہانی لکھن آلا ڈسیندے:
 رات تقریباً وہا گئی ہووے۔ اکھیں لبھدے سو جھلے اندر ڈبھاری شاہر اوندوڈ ٹھا۔
 ہک وہیرے دی گچھ اچ پئی ڈھنڈھ ساوِل کھیڈ دے پنن دے پھلاں دو او ٹرٹر ڈیدھا کھڑا
 ہووے۔ سو جھلا تھولا اشاک تھیا تاں ہمسایہ شاہراں کوں ڈیکھ کے سچی مچی ڈر گیا۔ او پیراں کن لاء
 چوٹی توٹی ڈھوڑو ڈھوڑو ہی۔ پپلیاں تے وی ڈھوڑو ہس۔ تن بدن چو بارو ددی بو ہی۔ مدعا گالھ دا
 اوند اُتک ڈھنگ ڈبھاری من دے شاہراں نال رلد ضرور ہا پر اوند اخلیہ ڈرا کلا لگے پیا۔ ہکوا
 اوندے دل دا آلا آپ سنواں چا پس۔

چنگی دیر روٹ پچھوں اوندے دل دابا تھولا ہولا تھیا۔ اہگوں بے پخت ہمسائے کوں
پریشان تھیڈ کھ کے آپٹا ایتار ڈیون لگ پیا:

”میں کن ڈر نہیں سوہٹاں میں تیڈا بھراہاں۔ تھولا پچھوں تے تھی کے ڈکھ تاں میں
تیکوں تیڈے رے لے کھیڈ دایا دآساں۔ اہگوں تے سوچ تاں صباہیں میں تیڈا بازو ہوساں۔ وقت
’بے شک تیڈے ساڈے وچالے چنگی بھلی وتھ پائی اے چا۔ تیکوں پتہ ہووے نامراد گے دیہہ
دے چک اچوں جان چھٹی تاں خرکاراں دی وتھ اچ آگیاں۔ میڈا اولیس دیہار خرکاراں روک
لکد اپے۔ ظالماں نکلے لاء دیاں میڈے تمام نشانیاں مٹاڈتن۔ تاں کیے اچ بھرا بھرا کوں سُچاں
نہیں پیا سنگھدا.....“

”سوہٹاں! خرکاراں کن نہ ڈر۔ پیٹھ وگدے سندھو کن سہیل پکڑ۔ میڈا انگ ڈھنگ
بے شک خرکارو نچا گھین۔ میڈی روح اچ وی سندھو دے پائی روک اونویں کنگو اے۔ میل
ملاوڑی پل ربوں سچوک آبتائے۔ آپٹا وچھڑیا بھراچاں کے میکوں ہاں نال لاچا.....“
کہانی کارآہدے: ڈبھاروں سو جھلاہن سچاک تھیا آوے۔ ہٹیاں اُتے چالیں کڑی
اتے جنڈاں دی شکل واضح تھیوے پئی۔ وہیرے دی کچھ اچ پوری ڈھنڈھ اُتے پٹن داوڈا سارا
ساواقالین نظرے پیاتے کنول دے چٹے کھیر پھل، وسیب دے متھے تے اکھیں وانگے روشن ڈسن
کھڑے۔ پیڑیاں دے پور پٹن تے آون شرتھیون پئے۔

لکھن آلا لکھدے: ”لیارے سو جھلے دی لاٹ اچ ڈوہیں شاہرہک پئے دو آپٹے پانہیں
دے پگھ گھلیندے پئے ہن۔“

آخری دفا اے کہانی پڑھ کے اُون کتاب پاسے رکھی چا۔ ولا اخبار چا گھدوس۔ اوندی
نظرو ات اُونہیں خبرتے تیج گئی۔

”خرکاروں کے کیمپ سے بھاگ کر ایک نوجوان اپنے شہر پہنچ گیا۔“

میں تیکوں سُنچاتے!

تقریباً ساری حیاتی اونیک نامی نال آپٹی سُونھ و سوں وچ ریہا۔ شاہرنال وی اوندا تعلق وانہواں تریدھا ہی پیا۔ تحصیل کچاہری دو ونچٹاں پوندا ہس یاوت کہیں گودے سرداردی شادی غمی ہوٹوں، اوسالاں مانہاں پچھوں، کتھائیں شاہردامونہہ ونچ ڈیدھا ہی۔ جوانی اچ وستی دا واحد شاہر ہاٹا بندہ ہووے، جیر ہا سال چھما ہی پچھوں ضرور ڈ وچوں راتیں دی شاہر اچ ٹی مار گھنے۔ گودے نال سنگت پاروں وستی دے لوک پہہ شک کرن ہا:

”مویا، بھانویں شاہر اچ گودے کٹھے ونچ مچرے ڈیہدے۔“

ذال دے مرٹ پچھوں کجھ مدتاں پڈھڑے دے سالیان بھر چایاں اوندی روٹی مانی پکائی۔ آخر روٹی پکاوٹ آلی اوندی وڈی سالی فوت تھی گئی۔ پڈھپا آن سائیں تھیاتاں مجبوراً او اپنے پتر دوشاہر لڈتج گیا۔ ہن پکا پکا شاہر ونچ وٹھا۔

اوندا پرنا پتر یا ہال پچیاں آلا ہکو پتر ہی۔ اوندی شاہر اچ نوکری ہووے۔ پتر دے گھر پڈھڑے کوں کہیں سہولت یا لوڑ دی کوئی کمتی نہ ہی۔ نونہہ اوندی آپٹی بھتر بچی ہووے۔ چاچے دے روٹی ٹگر دے ویلے وقت دا خاص خیال رکھے۔ پتر دے ہال آپوچاٹ بھج بھج ڈاڈے دے کم کار کرن۔ البتہ پتر اوندا جھٹی آ لے ڈیہہ، پوکوں مساہیں حصہ رسدی ٹائم ڈیوٹ جوگا ونچ تھیندا ہی۔ یا جڈاں کڈا ہیں بیمار تھیوے ہا، ڈاکٹر دووی گھن ویندا ہس۔ اوندی صحت پنچتر سال دی عمر ہاں لیکھے خاصی ٹھیک ہی۔ کوئی مستقل عارضہ نہ ہس۔ پڈھپے ہوئے ڈورا ضرور ہی۔ دید معمولی کم ہاسی۔ خش مزاج دیہاتی پڈھڑا مستقل طور شاہر آیا تاں اوندی خش مزاجی گمانوٹ لگ

انج کمرے انج چُپ پیارا ہندا ہئی۔ یا کلہا، آپٹے مونہہ سرتے رُنگد ارا ہوے ہا۔
 کڈاہیں کیا تھیا گھڑی لختے کیتے ٹی وی تے دل پشوری کرے ہا چا۔ عام طور کئی کئی ڈینہہ، کہیں
 بندے بشر نال قال مقال نسھ تھیندی۔ نکئی نکئی گالھ تے پوتریاں نال کھے۔ کڈاہیں وستی دا کوئی
 بندہ چھیٹوں آن نکلے ہاتاں یک دم نہال تھی ونچے ہا۔ ڈینہہ رات اوندی داری کرے۔ وسیب دا
 تفصیلی حال چا وے۔ مہمان دے ونجٹن توں باد گھر آلیاں نال کجھ ڈینہہ اوندا موڈ ٹھیک راہوے
 چاچے کون خوشی دے گھر انج ڈیکھ کے بھتر بچی تھولی ہمت پکڑ کے آکھیس ہا چا:

”چا چا!..... گھر پئے پئے بندے دا ہاں ماندا تھی ویندے۔ کہیں ویلے ذرا بہر لگا گیا

کر خیال بدلا آیا کر.....“

نونہہ دامشورہ اوندی مسکان انج رل رل مل ویندا۔ جواب ڈیوٹ ضروری نہا سمجھیندا۔
 البتہ چھوٹے پوترے کون کہیں کہیں ویلے جھل گھنے۔ ڈاڈا ڈھائی سال دے اڑیل پوترے کون
 و لاوے چا وے ہا۔ آہستہ آہستہ پوترے اُتے ڈاڈے بھیت رکھ گھدا اُتے ہال وی ڈاڈے تے
 وٹ گیا۔ اے ہی گالھ اے آپٹی جوانی انج لوہند دے آپٹے پتر کون نکلے لاڈھڑے کوئی لاڈ نہ
 لڈایا۔ لیکن پوترے کون سارا سارا ڈینہہ آپٹے کمرے انج کھڈا وے۔ ہال نال ہال بن ہا ہوے۔
 ہئے ویلے آپ جیڈا تھی ملس۔ چا پے ڈوہیں سینگے ہوں۔ ڈاڈے پوترے ڈوہاں دی یاری بن
 گئی۔ ڈاڈا پوترے ہئے تے اسمبل تھی گئے۔ ہال دی ماء داوڈا اوڈا کم ہولا تھی گیا۔ نال ڈاڈا آپٹی
 جاہ رُجھ گیا۔ پیارا انج چھوٹے چھوٹے پوترے کون ڈاڈا امتا آکھ سڈے۔ مئے نال اوندی عاشقی
 مشوقی بن گئی۔ منے پیلھے پیلھے اونکوں گھروں بہر محلے دارا ہڈ کھایا۔ کچھے ڈاڈے پوترے کون بہر
 دی عادت پاتی چا۔ بلکہ پوترے کون اوں بہر نڈرٹا چھوڑیا۔

گھروں بہر محلے انج ہڈھڑے دی پیلھے کوئی سونہہ رُونہہ نہ ہئی۔ ہک ہئی توں گھر دا کھیر
 گھنے۔ سوہنے کھیری دی ہئی تے تھاں رکھ کے، کئی کئی گھنٹے پوترے نال اُتھاہیں پٹھارا ہوے ہا۔
 روز دی آونج سانگے کھیری نال سنگت پک گئی۔ گھر اندر مئے نال یاری بہر وں سوہنے نال سنگت

۔ ڈو تھو کاں نال دوستی سانگے اوندائش مزاجی دا کماٹا پونا و لاسا و اتھیوں لگ پیا۔

شاہر اندر جیون خان پڈھے ایچ ڈو سنکٹاں جوڑیاں۔ ہک گھراج ڈو جھی بہروں۔
اوندے اندر بہر دی قیل قال و لاشر و تھی گئی۔

75 سال دا جیون خان بسدھی کانی، لے قد پوٹی چا پویں ڈو اڑھی نال سفید بلو پکے پکے
ایچ چنگائش گفتار بزرگ ہئی۔ سوہٹاں کھیری وی سوہٹاں جوان ہووے۔ شاہراج کھیر ڈو ہی دی
دکان ہس۔ ڈو۔ نہاں شاہر اندر دکانداری راتیں آپنے گھر دوستی ول ونجے۔ شاہراج سوہٹاں
دیہات دا محاورا بچائی ودا ہئی۔ تہوں پڈھڑے جیون خان دیاں گالھیں اوکوں مزہ ڈو یوں۔
بھانویں جو بزرگ سٹڈا گھٹ تے سٹوینداز زیادہ ہئی۔ وت وی سوہٹاں گا ہک دی رعایت آتے
قصے کہانی دی جس پاروں آپنے کم دے نال نال پڈھڑے دیاں گالھیں کوں دھیان نال سٹن
دی کوشش ایچ راہندا ہئی پیا۔ گاہکاں نال کھپ کھپ سوہٹے دے آلاوٹ دی ہمت توٹے جواب
ڈوے ونجے ہا۔ جیون خان دیاں گالیں کھیری جوان دے سٹن دی برداشت و دھا چھوڑن ہا۔
گالھیں کیا ہوون ہا۔ روزمرہ دیہاتی زندگی دے عام قصے۔ پڈھڑے دے بیان دا انداز بھل بھاوٹا
ہئی۔ ڈو اچی توڈا، بھپڈ بھری، گاں منجھ، کہیں ستھ پرہیں دا حال یا لوکاں دے گناہ ثواب دے
واقعات، کئی کئی گھنٹے پہہ گاہرے ہا۔ لیکن انہاں واقعات دے انجام دا کوئی نہ کوئی سبق ضرور نتار
گھندا ہئی۔

دنیا جہان دے قصے کہانیاں نال بہروں سوہٹے دا سر کھاوے۔ گھر اندر دل دا حال
ڈو اڈا، پوترے نال ونداوے۔ منے نال ہال بن گاندہ ہئی۔ تال ایچ راہندا ہئی۔ ڈو وہڑا، کانی،
لوڈی سبھ برابر سر تال ایچ گا گھنے۔ لوڈی گاندے لنگی، کمرے ایچ لیٹی جاہ او ناچیاں روک
باقاعدہ شی شی..... دی آواز کڈھے ہا۔ کمرے دے بہروں گھر آ لے لگ کے کھو گھنن ہا، کتھاہیں
واقعی پڈھڑا، اندر نچد اتاں نہیں کھڑا۔

اڈو دہنج کیرا پیر توں
دے ' اڈو دہنج کیرا پیر توں

گھن کچھی دی لام وے
 وڈی دے سنیہڑے آئے نی
 ننڈھی دے سلام وے
 اڈ وُخ بگیرا پیر توں

اُبا لہا تھی پوتر او چوں پول پو وے ہا: ”بابا بابا!“ پوتر اڈ اڈے کوں بابا آکھ سڈے:
 ”بابا..... ننڈھی کون اے؟“
 اکھے: ”چھوٹی“

”وڈی؟“
 پورا کھل کے کھل پو وے ہا: ”وڈی وڈی ہوندی اے۔“
 آخرتے پچھے ہا: ”بابا سنیہڑا کیا اے؟..... سلام کیا اے؟“
 ”کھلا! میکوں کیا پتہ؟“

گڑی مچی مونہہ کوڑا کرتے، معصوم کوں چپ کر او وے ہا چا۔
 ایویں نکلے نکلے سوال جواب اڈ اڈ پوتراروز کرن ڈسن ہا۔
 ہک ڈنہہ ڈاڈا حال ڈیوے پیا:

”منا! جڈاں تیڈے نانے دی شادی تھی میں تے اماں رل کے سہرے آکھے ہن۔“
 ”کیوں؟“ منے حیرانی نال پچھیا:

اکھے: ”سہرے آکھن آلا ہیا جو کوئی نہی..... ساڈی نہ کوئی بھینٹ ہی نہ ماسی نہ بواء۔
 برادری نال انہاں ڈنہاں بابو دی کریر ہی۔ اساں ماء پتر کلہے سر تیڈے نانے دی شادی سہائی۔“
 منے دانانا تے ڈاڈا آپت آپ بھرا ہن۔

منا باقاعدگی نال روز ڈاڈے دیاں گالھیں سنے، او کڈا ہن نہ سٹواوے، تاں پکڑ کے
 بال آپ کرے ایج گھن وُجس ہاتے پچھے ہا:

”بابا! کوئی گالھ سٹوا!“

ہک ڈیہ نہہ ڈاڈا پراٹا واقعہ ڈے سے پیا:

”متا بھیرا! اسان ڈیہ نہہ دے سر کن مصیبتی جی ہا سے..... بابے دا ہک سوتر ہی ساڈا

چا چالگے..... ناں ہس جلال..... پر نیا پتیا ہو یا ہووے..... اللہ شرمایوس چا..... پرایا بازو کڈھ

گھدس..... سائیں زور آلے ہن۔ انہاں ساڈے قبیلے کوں تپڑی تیل چاڈتا۔ بھوتوں اسان

آپنی وستی چھوڑ گویو سے..... تریمتیں مرد ہال بچے، مال منی کچھی کڈھ گویو سے..... پورے ترانے

سال رلدے ریہو سے..... آخر وچ ٹھا ہی تھئی..... جلال دامال وچ کے سائیاں دا پور سجایا..... تاں

گھوہ وستی تے وسن جو گے وچ تھیو سے..... تپڑاں میں تپڑے جو بھرا جیڈا ہو ساں.....“

سجاد منے داوڈ اوڈا بھرا ہی۔ ڈاڈا ہویں پڑھے ودا۔

منے معصومیت نال ڈاڈے توں کچھیا: ”بابا! بازو کیا ہوندے؟“

اکھے: ”بچو! سنوٹا“

”سنوٹا کیا چیز اے؟“ پوترے اگلا سوال کچھیا:

”جیوٹ جوگا، کھپایا نہ کر“

ڈاڈا کھاوے دی کاوڑ، پیار اچ رلا ملا کے پوترے دے سوال کوں ڈاڈے ٹالٹ دی

کوشش کر ڈٹھی۔ لیکن کتھ۔ منا ہن کچھ وڈا تھی آیا۔ سر سونھیاں تھی گیا ہا۔

اڑ گیا اپنے سوال تے۔ آخر کچھ کے ریہا۔

ڈاڈے کوں کن پئے گئے۔ ہال سیاٹا تھیندا آندے۔ ہر گالھ دا تھہ کڈھدے۔ لہذا

حال ڈیوٹ دی ڈاڈے چوگ گھٹائی۔ جیندا آپ ہیلک کیتا ہس۔ لیکن شوخ پوترا ڈاڈے دے

من اچوں آپ جوگی خوراک روز کڈھ گئے۔ ڈاڈا ابھانویں پٹھئے، کھڑے ستاپے، منا ہر جاہ آپٹا

سوال ٹوہ گئے۔ اوں وقت تک نہی ٹلدا جے تا کیں مطمئن نہ تھیوے ہا۔ پوترے نال ڈاڈے دی

یاری ہن سراسر گھانے دا سودا بڈی ونے۔ لہذا منے کوں ڈاڈے لگڑ دے پچیاں روک ٹھنگورن

شر دکتیا۔

جیوٹ خان داہن گھر اندر وقت پاس نہ تھیوے۔ منا گھر اچ کھپندا ہس۔ بہر دو رجوع کیتوس۔ ہولے ہولے گھر دے بہروں پنج وقتی داہلیک تھی پیا۔ سوہنے کھیری آلا تھو لا وقت اوندی چاٹ مسیت اچ سوہٹاں گزر لگ پیا۔ ہن اندروں بہروں او بد لگ پیا۔ حلال حرام، پاکی پلیتی، گناہ ثواب، جنت دوزخ دے مسئلے، مسلیت، مسیت کن چا کے گھر گھن آیا۔ گھر اچ روز دی تبلیغ شرو تھی گئی۔ اے ہی گالھ اے اوندی تبلیغ دی وٹھ اچ گھر دا کوئی بندہ بشر نہ آیا۔

شاہر آئے اوکوں تر اے سال گزر گئے۔ مسیت داراہ لدھے اوکوں سال پورا تھیوے پیا۔ اوں ہک سال اوندے اندروں پوری عمر ہاں دے سرتال دا تمام ست ڈوہ گھدا۔ گاؤں، لوڈی، کافی، ڈوہڑے اوں وسار ڈتے۔ مہمان نوازی دی اوندی صفت تھولی بدلی۔ پیلھے پیلھے ڈنہاں گھر آئے ہر مہمان کوں او کو سنواں سبھا ڈیندا ہی۔ ہک سال توں صرف دل پسند مہماناں کوں آڈر ڈیوے۔ مہمان دل پسند ہو ویں ہاتاں صدقے گھولے۔ اُن بھاندا تاں آٹنی پڈھڑی یادداشت دا بہانہ بٹا کے سنجائٹن توں صاف انکاری تھی ونجے۔ ڈٹھے بھالے چاٹوں بندے کوں سدھا آکھے ہاچا: ”یار! میں تیکوں نہیں سنجاتا۔“

اگلا بندہ ہکا پکا تھی ونجے۔ سنجٹواں دی کوئی لکھ کوشش کرے ہا، نہ مکر لوہے دے کوٹ

وانگ تھی ونجے ہا:

”میں تیکوں نہیں سنجاتا“

وت اتنی ساری گالھ وی نہ ہی۔ مہمان تریمتیں کیتے اوندی یادداشت بالکل ٹھیک ہی۔ بلکہ ہر تریمت کوں ہر دھرو سنجائٹن گھنے۔ منے ہک ڈینہہ دیگر ایلے پٹھک اچ کہیں چٹے کوں پہا کے ڈاڈے کوں آن چتوایا:

”بابا! کوئی بندہ تیکوں ملن آئے۔ پٹھک اچ پٹھے۔“

چٹے: ”کون اے؟“

”پتہ نہیں!“ آکھ کے ہال دلان اچ کھیڈن پہہ تھیا۔

جیوٹ خان سدھا پٹھک اچ لگا گیا۔ دُعا سلام کرتے ڈو جھی کُرسی تے مہمان نال

پُپ بہہ تھیا۔

مہمان پُچھیا: ”خان، میکوں سُنجائی.....؟“

خان اہوں پُپ پٹھار یہا۔ آپنے اکھیں تے کناں دو اشارہ کرتے ہولا ”یار میکوں

ہُن گھٹ ڈسدے گھٹ سٹیندے ہڈ ہاتھی ہیاں..... میں تیکوں میں سُنجاتا۔“

مہمان اُچا تھی الاٹا: ”میں بشیر آں بشیر..... یارودا.....“

”کیڑ ہاشبیر؟“

تھنال نپ کے جیوٹا خان آپنے کن کون اوندے اہوں کیتا۔

بشیر شور گھت کے وضاحت کرن دی کوشش کیتی: ”شبیر نہیں بشیر آں یارودا

پتر آں.....“

آپنے ہتے تھنال ہڈھڑے ”نہ“ دا اشارہ کیتا: ”یار میں تیکوں میں سُنجاتا“

بشیر پٹھو اوٹ دے وس کیتے۔ اوں اہوں بار بار ہکو جواب ڈ ہرایا: ”میں تیکوں میں

سُنجاتا“

تھک ہار کے مہمان چھیکڑ اندر آ گیا۔ رشتے دار ہئی۔ کھلدے کھلدے اوں گھر

آلیاں کول ڈ سیا: ”جیوٹا خان ہُن رہ گئے..... وڈی عمراں دا بندہ ہے آخر..... چا پدے پچارے

دی یادداشت گھٹ گئی اے.....“

بشیر دی گالھ سٹن کے اوند پوتر اسجاد کھل پیا۔ تھولی دیر بہہ، چاہ پاٹی پی کے مہمان لگا

ہیا۔

نماشوں دی نمازتوں ہاد منے ڈ اڈے توں پُچھیا: ”ہا ہا او جوان کون ہئی۔؟“

”کیڑ ہا؟“

”جیڑ ہاد گہرا لے پٹھک ایچ آیا پٹھا ہئی“

ڈ اڈے اہوں کھل پیا: ”بشیر اڈ ند بھور نہی؟“

بشیر دے ڈ ند بھور ہونے ہن۔ تہوں وسیب ایچ اوڈ ند بھور چنید اہئی۔

پوترے ڈاڈے دی کمزوری پکڑ گھدی۔ اوندے سامھنے ایکننگ کر کے پولیا: ”اوتاں
آہد اہئی، جیوٹ خان رہ گئے، میکوں نسھ سنجاتا۔“

”پرے کرنس۔ لوطاے۔ ولہڑ ویندے۔ مسیں جان چھڑائی ہم“
وچلی گالھ پوترے کوں چتوا کے ہڈھڑا چنگی دیرا پٹے ڈرامے دی چس چنیدار بہا۔
مہینے ڈوباد اتنجھا واقعہ ضرور پیش آندا ہا۔ ہک دفا ہک رشتے دار تر میت آپٹے پوترے
نال وتی اچوں شاہر آئی۔ ڈاکٹر کوں ڈکھاوٹا ہووس۔ دیگر دی نماز پڑھ کے مسیت اچوں خان گھر
ولیا۔ سدھا اول کھٹ دو گیا پیا۔ جتھاں ڈوبندے پٹھے ہن۔ کھل کے آڈروخ کیتوس: ”گلاں
اس!“

”جیوٹ بھرا اس“۔ چاہ پیندی جاہ مائی گلاں ولدی ڈتی:
نال ڈوجھی کھٹ تے بہہ تھیا۔ حال گھدس: ”مرید خان دا کیا حال اے؟ مال منی
رزق بھاگ دو خیر اے؟“
مرید خان مائی گلاں دامسالا ہئی۔

اگوں اول حال ڈتا: ”غریب بیمار راہندے اللہ متھا جی توں بچاوس۔ ہالے تک تاں
اللہ سیں دافضل اے۔ ٹھیک اے۔ ٹردا پھر دے۔ آپ جوگا ہے پیا..... ہال بچے، مال منی، بھاگ
بھٹی وسدے پین.....“

جتی ڈینہہ ڈاڈی پوتر اٹھاں ریہے۔ جیوٹ خان مائی گلاں نال روز گزری وہاٹی
کرے سٹے۔ اوندے ونجٹن دے بادکئی ڈینہاں تک ڈاڈی پوترے داڈ کر چھیڑا ہوے ہا۔
ایویں کڈاہیں وتی اچوں ڈوجوان ذال مسالا آئے۔ چھوہر کوں ڈکھ کے تقریباً
سُچاٹ گیا: ”بچرا، سیاٹی دی کیا لکدیں؟“

ماء داناں سُن کے چھوہر حیران تھی گئی۔ سرتوں کھسکدے بوچھٹن کوں ٹھیک
کریندی جاہ آکھیوس:

”ڈاڈا میں اوندی چھوٹی چھوٹی دھی آں“

”پہرہ اسگوں میں ماء دی شکل ہیوی، ہک منگ تے ڈوڈ لیاں.....“

”چھوہر دے سرتے ہتھ رکھ کے دُعا کیتوس: ”اے بھرا جیونیں“

اوندے مسالے کون ڈوانگلیں جیڈا ہتھ ڈیندا آپنے کمرے اچ لگا گیا۔ مٹا تیجھیں
کہیں سچوک توں غافل نہی ہوندا۔ کھیڈ دے، کڈ دے، ٹر دے پاہندے چاک راہندا ہئی۔ سکول
ونجٹن جیڈا تھی کیا ہووے۔ گھراچ ڈاڈے کون رچ کھپاوے۔ ہر وقت اُلٹے سدھے سوال کرے
۔ مذاق کرے ہا:

”بابا! بشیرے ڈند بھورکوں کیویں آکھا ہاوی، میں تیکوں نہیں سُنچا تا“

سنہلن داموق ڈتے بغیر وت کنگاوس ہاچا:

”بابا تیکوں کیویں یاد ہئی؟ اوں چھوہر دی شکل آپٹی ماء وانگنوں اے۔“

ڈاڈا ڈوٹ ونجے۔ چپ کرتے کنڈولاہا ہووے ہا، متاں بھولوں چپ کریندا ہووے۔

لیکن اوشٹونگرا کھیڈ دی کھیڈ دی جاہ پیا سوال ٹھاہ کرے ہاچا:

”بابا! جلال جیڑھی رن کڈھی، اوسوہٹی ہئی؟“

سوہٹی بھانویں کو جھی رن داسٹن کے ڈاڈا کھل پیا:

”مٹا بھیرا کیا پچھدیں۔ کوئی رن ہئی۔ اوتصویر ہئی تصویر۔ پوری بادشاہی دامل۔ وتی

دیاں سبھ تریمتیں اوندیاں ہانھیاں لگدیاں ہن.....“

ہالے ڈاڈے دا بیان پورا تھیندا اودا ہووے ہا پوترا اگلا سوال جوڑ گھنے:

”بابا! تیں وی کوئی رن کڈھی؟“

”جئے تھی پلپت دا پتر آ۔“

گوزی کاوڑ دا ڈاڈا کا پناوس ہا:

اتھے سوال تے ڈاڈا ایلھے چپ وٹ گھنے، وت یقین ڈاوان دی کوشش کر س ہا:

”نہ پھرا! اٹھجا کم اللہ سیں ساڈے ہتھوں نہیں کرایا۔ اسان جتی ستی ہیں..... چنگے

دیے ہن جڈاں ہالک، مٹو ہر مٹو ہریں کٹھے کھیڈ دے ہن۔ ہک ہئے کوں بُری دیدنال نا سھے

ڈیہدے۔ چنگے ویلے خدادے لنگھ جو گئے۔ جیویں! یقین کر ساڈے وقناں اُج روک بھیڑ پیدا تھ تھئے۔ بہہ افسوس کرے ہا۔ ہائے ہائے..... دنیا وڈی بدل گئی اے منا! حرام حلال گھسج و سچ تھی گئے۔“

بہہ افسوس کرے ہا:

”جتی ستی کیا ہوندے؟ بابا.....!“

معصومیت نال مئے پچھیا:

وڈا سارا ٹھڈھا ساہ کڈھ کے انوں انوں دیاں گا لھیں وچ ڈاڈا پوترے دا سوال ہضم کر گیا۔

ضیاء دے مارشل لاء دادور ہووے محرم دا چن ڈس پیا۔ بزاراں اچ ٹریفک دارش عشورے دے ڈینہاں اچ مٹھا تھی گیا۔ مہماناں دی گھراچ آند ویند گھٹ گئی۔ شاہر بزار پولیس دی نفری ودھ گئی۔ خدادے گھر اُتے فرنیچر کانسٹیبلری دا پہرہ بہہ گیا۔ مسیت اچ وردی آ لے سپاہی ڈیکھ کے ڈکھٹے جیوٹ خان کوں ماجرے دی سمجھ نہ آئی۔ جنیں ویلے کہیں شاہری نمازی سمجھایا۔ شیعہ سنی فساد ہوٹوں نمازیاں دی جان کوں خطرہ ہے۔ نویل نمازی مسیت وچن چھوڑ ڈتا۔ ورھیوں دا ڈینہہ گھرا ہونٹاں ایں مشکل تھی گیا جو متا ہنٹ ڈاڈے کوں بہوں کھپندا ہئی۔ لیکن کیا کرے، مجبوری جو ہئی گھرا ہونٹاں لازم تھی گیا۔

ڈاہویں محرم توں چار ڈینہہ پہلے، ہکی ویس اچ ترائے تریمتیں اوندے گھر آندئیں۔ تریہے چنے ستھٹان تے کالے قمیھاں اچ ہووے۔ ڈو جوان تے تریجھی ادھ کھر۔ تریجھی داسر خضاب نال کالا ہووے۔ سدھی سیندھ تلے کتابی چہرہ استری تھیا صاف ستھرا جوڑا۔ پیریں تلے دارکنیالی بختی۔ درمیانے قد نال سانولی تریمت ہووے۔ ڈھلدی عمراں دے باوجود اوندے چہرے دی چمک پندھری دے چندر جتنی ہووے۔

اوندانک نقشہ ڈے سے پیا۔ آپٹے زمانے دی رچ سوہنی سانول مینگھ ہوسی۔

جڈاں مارشل لاء دے فرمان وٹوں چکلے محلیاں اندر غائب تھی گئے۔ شاہراچ چکلے دی

روٹق وی مک سستی۔ محلہ شاہین اندر کجھریاں آ لے تھلے توں ہر سال محرم ایچ او کجھری گھر گھر وچوں
 منت دی نیاز منگن آوے۔ جیوٹ خان دلان ایچ سیا لے دی ڈھپ پٹھاسیکے۔ مائی دے چہرے
 تے دید چار کھئیں۔ جیویں سُنچاٹن دی کوشش پیا کریندا ہووے۔ خان دی نونہہ کوں نیاز دا آکھ کے
 مائی کھڑی جاہ دلان دی کمنگری چھت ڈیکھے کھڑے۔ ابرغنت اوندی دید دلان اندر کھٹ تے
 پٹھے جیوٹ خان تے وپنچ پئی۔ خان ہن پائے پائے مونہہ پھیر گھدا۔ خان دی کھٹ دے نیڑے تھی کے
 مائی سلام کیتا۔ خان اگوں کوئی جی مہور نہ کیتی۔ اوں ادب نال حال کچھیا۔ خان چپ پٹھار بہا۔
 آخر اوں خان دی صحت دا کچھیا۔ وپھل کے خان وضاحت کیتی:

”مائی! میں تیکوں نہیں سُنچاتا۔“

”اچھا!!! آکھ کے مائی تھولا مسکاٹی: ”میں تیکوں سُنچاتے خان!“

مائی دی چتاوٹی سُن کے ڈوہاں ہتھاں نال ”نانہہ نانہہ“ دا اشارہ کر کے جیوٹ خان
 اچی اچی آواز ایچ وضاحت کیتی: ”نہ مائی نہ میں تیکوں نہیں سُنچاتا۔“

نیاز خاطر آئی، مائی مسکدی، خان دی نونہہ دوڑ پئی جیرھی کمرے اچوں نیاز سانگے ڈاہ
 ڈاہ روپے دے ڈونویں کڑکدے نوٹ ہتھیں چاتی آوے پئی۔ مائی نیاز گھندی پیاں نینگریں کوں
 نال رلا کے دلان توں بہر لگی گئی۔

منا پاسیوں کھیڈ دا کھڑا ہئی۔ اوندے کن ڈاڈے تے مائی دے درمیان تھیوٹ آلی
 گفتگو دہن۔ نیڑے تھی کے ڈاڈے کوں کیرھا کیتی گیا: ”بابا! اے کون ہئی؟“

”چچے تھی اوچے تھی..... خبرے اے کیہیں بلاں ہئی۔ میں ایکوں نہیں سُنچاتا۔“

منا اگوں بلاں داسر ہئی۔ پرے کنوں پولیا:

”بابا! تیں تاں بشیرے ڈند بھور کوں وی نہی سُنچاتا“

اگھا کوئی سوال جوڑے ہا۔ ڈاڈے دے آکھیں ایچ کاوڑ ڈیکھ کراہیں، اوڈر کا جھلن
 توں ہلھے دلان اچوں بہر بچ گیا۔

گمان بی مان

ترائے چار مہینیاں دی بھانج دھرک پچھوں، وسو آخرواں نکور مکان کرائے تے گول گھدا۔ کرایہ بھانویں جو انہاں دی پھر بند کن ودھ ہا، وت وی او خوش ہی۔ مکان نواں ہا ڈوجھا صاف ستھرا وی۔ کوئی کاٹ کسرت بظاہر نہ ہس۔ تلے اُتے ڈونویکلے پورشن ہانس۔ ڈوٹھراں کیتے مکانیت پوری ہی۔ البتہ وستی اچوں مہمان طائی جڈاں آون ہاتاں تھولی اوڑسوڑ چاٹھی پوندی ہی تے گھر آ لے ایندے ہیلک تھی گئے ہن۔ پیلھے پیلھے ڈینہاں سبھ لوک مکان دیاں خوبیاں تے ڈاڈھے خوش ہوون۔ وسو وستی اچوں ٹولھیاں دیاں قلماں چا آیا۔ اپنے پیار دے پاٹی اُتے اندھارے چاٹھے دی اُتوالی نال اُون ٹولھیاں کوں اگلی کیاری اِنج ڈوسالاں اندر مکان دے ڈو منزلاں جیڈاں پال کھڑایا۔

اُتھ شفٹ تھئے تھولی مند گزری ہوسی۔ وسو کن سوا پئے تمام گھر آلیاں کوں مکان دے کئی بھیر ڈسن پو پئے۔ بھل کے انہاں مکان دے عیب دریافت کرن شر و کر ڈتے۔ نویں سیکٹر دیاں کچیاں پکیاں پگلیاں تے کھپن تاں ہا سو ہا۔ ہیاں ضروری سہولتاں وی نا کافی ہن۔ گیٹ تے لگی گھنٹی تاں اُون گھر آلیاں کیتے اجتماعی سردرد ہن گئی۔ ڈینہہ اِنج او کوئی پندرھاں ویہہ واری ضرور دھدی ہی تے گھر آلیاں کوں اُتنے دفا گیٹ تے ونجھا پوندا ہی۔

ٹرٹر.....ن

”سر! اشتہار لے لیں۔“

ہئی گھنٹی.....

”پریشکر، گیس کے چولھے ٹھیک کرا لیں۔“

وَت گھنٹی:

”بھین جی! بزار توں ستاتے خالص دُدھ کا ہر آ کے دیاں گے“

..... وَت گھنٹی۔ وَت گھنٹی.....

”باجی! ام سستا جپانی کپڑا بچتا اے، لو گے؟“

”انکل سوکھی روٹی ہے؟“

صرف سکی روٹی دا سوال سُن کے گھر آ لیاں کوں ترس آونجے ہا۔

توڑے جو روٹی نہ پئی ہووے ہا۔ روپے ڈو دا سکھ ہالاں دے ملوک ہتھاں تے رکھ
چھوڑن ہا، تے نال لُحطے پہر کیتے مکین مطمئن تھی و نجن ہا..... کوئی نیکی تاں تھی، گئی اے۔ جیویں
جیویں سکی روٹی دی جاہ روپے ڈو دی سبیل شرو تھی۔ سکی روٹی آ لے ہالاں دیاں گھنٹیاں و دھن
لگ پیاں تے گھر آ لیاں، نیکیاں کن ہتھ سنگوڑے۔ سبیل تاں کیا گھٹے ہا، ہر گھنٹی دے آلاتے
سارے گھر آ لے پہیلھے کن اندازہ لا گھندے ہن، جو اے پٹنے ہوسن۔ انہاں دا اندازہ ادھ کن
زیادہ ٹھیک وی ہوندا ہئی۔

اصل مصیبت ہئی ہئی ڈو ٹہراں کیتے۔ ہفتے اِچ ہک ادھ واری پتہ لگدا ہئی جو کئی نہ گئی
گھر دی شے پھٹ گئی اے۔ کچھے کیا ہووے ہا؟ کہیں دی جتی نہی پئی لبھدی۔ کوئی تھان تھپانہ
ڈسدا پیا ہا۔ کوئی کتاب الماڑی چوں غائب اے۔ صاحبن کوئی نہیں۔ ہس وَت پورا ہفتہ اوں
واقعے دی امیرانویں شادی تھیوے ہا۔ و سواصلوں کہیں شادی اِچ شریک نہ تھیوے ہا۔ گھر دیاں
بکیاں سکیاں شمس اُتے تلے تھیوون نال سارے گھر آ لے مسلسل کھپدے راہندے ہن تے نال
نال ہو یڑ کیتی رکھن۔ لیکن چوری دا پاند ہر اکٹھا ہوں انہاں دے ہتھ نہا آندا۔ ایں مسلسل ناکام
مشقت دے تھکیڑے توں باد بدگمانی دا اِچ انہاں دے دماغ اِچ پہہ کیا۔ اوں عجیب پھل بچے
ڈتے چا۔

چھاہندے چھاہندے گھر دا کوئی تھوک آکھ ڈیوے ہا.....:

”اُبھے گھر آ لے چنوں دے سنگتی ڈو بھرائیں! کتھائیں او نہ ہوون“

وَت ڈو جھاہندا ایں بدگمانی کوں ایں خوف ہوٹوں رد کر ڈو یوے ہا، کتھائیں ہمسایاں نال تعلقات اِچ پاڑ نہ آونجے۔ گمان بادشاہ سوا و سودے سبھ گھر آلیاں دی گولن کن زیادہ چور نامزد کرن دی صلاحیت کوں ودھا چھوڑے ہا۔ ایں کیتے جتنے مونہہ اتے چور۔ اُبھے لے ڈو لھا ہوں، ڈو بھاروں گھراں دے تمام شوخ ہال بقال پیلھے پیلھے اُنھاں کوں چور چا پدے ہن۔ وَت اُنہاں سوچیا واڑی نال واہ تے لوڑھے نال جھیرا تاں نہی ڈو ہکدا۔ سونا مراد گمان پٹنے پاسے انگل سیدھ کر چھوڑی۔ وَت تاں بھانویں گیٹ تے گھنٹی کوئی ڈیوے ہا، گھر آلیاں دا گمان سدھا پنٹیاں دو ویندا ہا۔

پٹنے ہال چوراں دے جھانولے ڈیوٹ لگ پئے تے پنٹیاں کوں ہکلن کیتے گھر دا کوئی بشر بندہ گیٹ تے ونجے ہاتاں اکثر اہگوں کہیں مہمان نال ٹا کر اتھی ویندا ہئی۔ فوری مشکل کن نکلن کیتے اُنہاں کوں آپٹی کاوڑا چوں تکھے تکھے کوڑی کھل گولٹی پوندی ہئی تے مہمان شو دھا گھنٹی ڈیوٹ دی غلطی کوں لے مٹی کرن دی کوشش کریندا ہئی۔ میزبان آپٹی خفت لکاوٹ دی۔ گھنٹی دے عذاب توں گھر آ لے لمبی دیر کھپدے ہن تے و سو صرف ٹیلی فون دی گھنٹی دے شور تے خار کھاندا ہئی۔

روٹی مانی کن باد ڈو پھراں کوں گھل دی ہماری سارے گھر آلیاں کوں ہئی۔ لحظہ کھن کیا گھنٹہ ڈو سمھن دی عادت ہانے۔ و سو ڈو پھراں ایلے پیلھے اُکا نہی سمھدا۔ وَت ہولے ہولے او دی اکھ کوڑی کرن دا ہیلک تھی ہیا۔ ڈو پھراں دی نندر تے ڈو پھراں دی گھنٹی دا کاں غلیل داویر ہئی۔ ڈو پرے دی گھنٹی تاں قیامت دے نغارے کن گھٹ نہی۔ اے اکثر سکی روٹی آ لے پنٹیاں دی ہوندی ہئی۔ اُون ویلے گھنٹی دے آلاتے سارے گھر آ لے ہکی لنگی اُٹھی کے گیٹ دو اُر کرن ہا۔ بس اہگوں جیرہا بد نصیب چڑھے ہا ڈو چار نصا بی مندے جھل کے ونجے ہا۔ مُدعا غریب پنٹیاں دی خیرات تاں کیا بند تھی کہیں پئے دی گھنٹی تے ہن مند اپلو تا غریباں کوں پوند اہا۔ گھر اِچ کوئی

شے اُتے تلے تھیوے ہا، چوری دا گمان سدھاپنٹیاں تے تھیندا ہا۔
 شموں دے پرس پھٹن تے سارے گھر آ لے پورا ہفتہ پرس وی گولیندے ریہے تے
 غریب پنٹیاں کوں پٹ پلوت وی وسیندے ریہے۔ اوں پورے ہفتے شکلی روٹی دی صدا گھر
 آلیاں دے پنڈے اچوں رحمہلی داسارا پاٹی سکا، گئی۔ ایویں کوئی ڈیہنہہ ہفتہ اتہنجھانہ ہا جو اوں گھر
 اچوں کوئی ہالاں دا کھڈ اوٹاں، چھوٹی موٹی شے یا کپڑا لانا پھٹے ہاتے پنٹے اللہ راسی ہال، بدنام نہ
 تھیون ہا۔ دسواں بارے ہی طرحاں سوچیندا ہا۔ گھر آلیاں دی سوچ کوں کیس پئے زاویاں نال
 سوچن کیتے لقمے ڈیوے ہا:

”بھئی! مکان دی چھت تے سکہ تے تہاڈے کپڑے ہوانال اڈ کے نال دے گھراں
 دی تاں وچ سنگھدن“

کڈا ہیں اکھے ہا: ”کھیڈ دے ہالاں دے بال بے گھروں بہر وی تاں اچھلیج
 سنگھدن۔“

وت سمجھاوے ہا:

”دل نہیں منیندا جو سکی روٹی پنٹن آ لے ہال چوری کریندے ہو سن۔“
 دسوال گھر آ لے کڈا ہیں مونہہ تے بھانویں جو اختلاف منھ کریندے، وت وی انہاں
 دے من اچ بدگمانی دی چھیت دا اٹکار منکدا نہ ہی۔

ہر ہنٹا لے وتی اچوں مہماناں دا لیکالگا راہندا ہی۔ سکے سورے، سنگتی یا رسبھ پنڈ، اُتب
 دیاں سوکھریاں چاکے آپٹے سانگے تول ڈیہنہہ گزارویندے ہن۔ وچوں و سودی چاچی دیاں ڈو
 بھٹنچیاں نازش تے ماروی گرمیاں دیاں چھٹیاں اچ آیاں۔ دھی دے ہال ہن۔ چوتھی، پنجویں
 جماعت دیاں چھوہریں ہوون۔ ڈاڈھیاں کھڈ کار پیاریاں تے سیائیاں ہن۔ سو دھیاں تے
 پڈھولیاں اچھیاں جو انہاں دے مونہہ اچ نہ تاں آکھو ہی کائناں۔ بھج بھج کے گھر دے کم کرن۔
 چھوٹے موٹے کم انہاں سنبھال گھدے تے گھر آلیاں انہاں کوں پئے مہماناں کن ڈھیر سبھاڈتا
 ڈیہنہاں ڈیہاڑیاں اچ گھر دے ماحول نال رل مل گیاں۔ انہاں مہمان ہالاں وی آہنی

ماسی یعنی وسودی چاچی دی بدگمانی دے پچھانویں بیٹھ جال کرن سکھ گھدا۔ چوری دے موضوع تے بحث دے دوران چورڈا گوڑ کریندے وسو چاچی کوں سدھاسا مھٹا آکھ ڈیوے ہا:

”گمان بی مان ہوندے چاچی“ اتے چھتری روک پورا کھل کے ہالاں نال ہال تھی ونجے ہا۔ نازش تے ماروی اوندی ہا اچ ہار لاکے آکھن ہا:

”ہا ماسی! وسولا لہ ٹھیک آہدے گمان بی مان ہوندے“:

ایں ڈمبر تے وسودی چاچی بلکے سٹپ دی لاٹ کوں آپٹے بدگمانی دے پھو کے نال وسما ڈیوے ہا۔ ہولے ہولے ہالاں چوری دے موضوع تے آپٹی رائے ڈیوٹ بند کر ڈتی۔

ہک ڈیہنہ اللہ دے ماروی دی وڈی بھینڈ نازش دا آپٹا سیپ آلا نواں نکورتے ریشمی چولا پھٹ گیا۔ ڈوہیں بھینڈیں، گول گول تھکیاں تھیاں۔ چولا ہاجیکوں زمین نکل گئی۔ تنے لدھا نہ اتے۔ ماسی نازش کوں ”مبارخ“ ڈتی۔

”ہنٹ آپ چور گول۔“

چولے دے پھٹن دارمان تاں ہی سوہی۔ چوری دا گوڑ اوں کن ڈھیر اوکھا تھی گیا نازش کیتے۔ ہال ہی زچ تھی گئی۔ اوندیاں معصوم شوخیاں وساموری دی نذر تھی گیاں۔ اوند اول نہ منے: سکی روٹی آلے ہال اوند چولا لکا گئے ہوسن۔ اولگ لگ کے وسولا لے کن گوڑ کروا دے تے اوتر سلا ڈیوس ہا:

”نازش! سپڈا چولا ضرور لہ پوسی مسکی روٹی آلے ہالاں چولا اصلوں نہ لکایا ہوسی۔“

ہک ڈیہنہ مینہہ دا ڈاڈا ہا سوہٹاں مہاندر ابٹیا کھرا ہووے۔ وسو روٹی کھاپی مارگہ دے پہاڑیاں اتے اڈ دے بدل ڈیکھن، چھت تے چڑھ گیا۔ ہمیشاں دی کار گھر آلے ڈوپہراں دی روٹی کھا کے آپٹے کریاں اچ سمھ گئے۔ روز دی کار کہیں ویلے گیٹ تے گھنٹی تھی۔ گھنٹی دے آلا تے گھر آلے معمولاً بے آرام تھے۔ نازش دی ماسی کوڑ تیج کے اٹھی۔ ہولے ہولے بڑکدی تے دل ای دل اچ سکی روٹی آلیاں کوں پلو تے کڈھیندی، گراؤنڈ فلور دوپوڑیاں لاہندی وڈے دروازے اچوں نکلدی پورچ اچوں گیٹ تے آوے تاں کیا ڈیہدی اے۔ نازش

دے قد کانی جیڈی ہک سوہنی سوڈھی، میلی کچلی ہال، پیروں راہٹی، پاڑے چیرے چولے سٹھن
نال، نازش داسپ آلا چولاڈ وہاں ہتھاں اچ ایویں چائی کھڑی ہئی، جیویں ڈاجھ ہو کیندی ترمیت
چولا آہٹی چھاتی تے کھنڈا کے شادی دے کانڈھیاں کوں ڈکھیندی اے۔

”یہ قمیض آپ کا ہے؟..... سامنے گلی میں پڑا تھا۔“

پنٹی چھوہر حسرت نال پچھیا:

نازش دی ماسی اؤں ہال دے ہتھاں اچ چولاڈ کیکھ کے اُتھاہیں وسم گئی۔ اوندے
وات اچ پنٹیاں دے حصے دا چھیکڑی پلو تا خشک تھی گیا، تے کھیسے اچوں سکے گولیند اوند اہتھ
اُتھاہیں سک گیا۔ ہال چولاڈ یندی ٹری گئی۔ نازش اے سبھ کجھ ماسی دے کنڈ دے اوڈھر ڈیڈھی
آندی ہئی۔ پورچ اچوں کھسکدی کھسکدی پیرتے پیر رکھدی گیٹ تے آکے اؤں معصوم شرآت
نال ماسی دے کنڈ پچھوں، اوندے اُکھیں تے چُپ چُپاتے ہتھ چار کھیے۔ بے پاسوں بدلاں دی
کن من اچ، چھت توں گھنٹی دے آلا پچھوں وسو جوریلنگ توں نوڑیا تاں ٹولھیاں دے ہنگھاں
اچ پھا تھی جنوں دی کڈو کٹی پھٹی، ست رہی بال تے اوندی دید پئے گئی۔ ایس دوران نازش
تے اوندی ماسی وسودی اکھ کن اوڈھر تھی کے پورچ بیٹھ چُح گئے ہن۔

siraiqi.com ڈیجیٹل لائبریری سرائیکی